

R 496
2006/4

БНС
№ 2

Guliston

2006/4

Дунёда байрамлар кўп. Шунингдек, ҳар бир халқнинг ўз байрамлари, улуғ кунлари мавжуд. Байрам яқинлашган сари одамларнинг кайфиятида ҳам байрамона руҳ, самимият сезилади. Барча бир-бирини қутлаган. Кўчаларда ҳам байрам исси, байрам нафаси. Одамлар байрамга муносиб ясан-тусанли, йўлагу иморатлар ҳам гўё

шимизнинг ташаббуслари боис йилдан-йилга қадр топиб, ривожланиб бораётти. Бугун юртимиз улкан қурилишлар майдонида айланган. Байрамдан байрамгача барпо бўлган иморатларга, қурилаётган кўча ва кўприкларга қараб, қисқа муддат ичида шунча ўзгариш бўлганига лол қоламиз. Дарҳақиқат,

ЭНГ УЛУҒ, ЭНГ АЗИЗ БАЙРАМ МУБОРАК

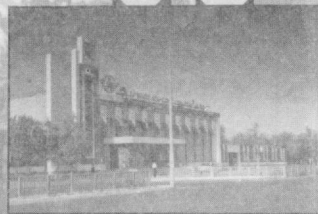
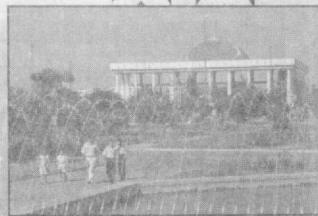
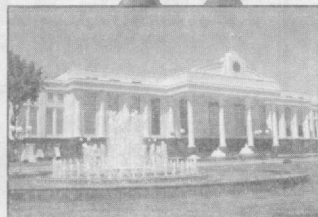
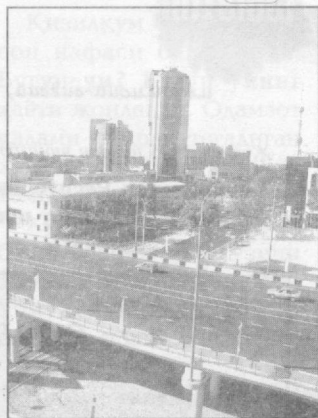
махсус ясангандай бошқача ҳашамдор. Бу кўркамликни кўрган кўнгил қувонмай қолмас, албатта. Айниқса, байрам болаларники! Ҳаммадан олдин кийиниб, ота-онанинг қўлидан тортқилаб, ошиқишларига қараб одамнинг завқи келади. Шу сабабли ҳам байрамларда болалар учун алоҳида дастурлар ушштирилади. Истироҳат боғларида, кўча ва хиёбонларда, майдонларда болаларнинг яйраб байрам қилишлари боиси — кўнгилларга байрам сиғишидан, юрт тинчлиги, одамларнинг хотиржамлигидан.

Халқимизда тўйга тўёна билан бориш яхши урф. Юртимизнинг мустақиллик тўйига барпо бўлаётган бинолар, чирой очаётган маҳаллалар, кўчалар, янги-янги ўқув даргоҳлари, бажарилаётган режалар... ҳаммаси тўёна. Асли одамларимизнинг қон-қонида мавжуд бу каби фазилатлар Юртбо-

бизнинг пахтакор халқимиз бугун бунёдкор, бугун тадбиркор, бугун ташаббускор.

Дунёнинг алақайси бурчида мадҳиямиз янграб, байроғимиз кўтарилганида экран олдида қалқиган кўз ёшларда Ватан тўйғусини кўрамиз. Меҳмонга бориб, онасини уйига тортқилаётган боланинг хархашасида туғилаётгандир Ватан тўйғуси. Шинам ётоқхонанинг оппоқ ёстиғига юзини босиб, онасини соғиниб йиғлаётган талабанинг ҳаяжонларида Ватан тўйғуси уйғонаётгандир.

Бугун улуғ байрам кунларида барча муштарийларни, барча ватандошларни, элим деб, юртим деб, ёниб яшаётган ҳар бир ватанпарвар юртдошимизни истиқлолимизнинг ун беш йиллик тўйи билан муборакбод этамиз.

аждимой-сигий, илмий-бадий, маданий-матрифий, беакли журнал

Журнал 1925 йилдан чиқа бошлаган

**Ўзбекистон Республикаси
Маданият ва спорт ишлари
вазирлиги**

**Бош муҳаррир
Азим СУЮН**

Тахрир хайъати:

Бахтиёр ГАНЖАМУРОД
Хуршид ДАВРОН
Ўткир ЖҲРАЕВ
Жалолбек ЙҲЛДОШБЕКОВ
(бош муҳаррирининг биринчи ўринбосари)
Абдусайд КҲЧИМОВ
Гулистон МАТЁКУБОВА
Абдулла ОРИПОВ
Зумрад ВАХОБОВА
(масъул котиб)

Комилжон ҚИЁМОВ
(бош муҳаррир ўринбосари)
Раҳмон ҚҲЧҚОР
Азамат ХАЙДАРОВ

Бўлим муҳаррирлари:

Абдурауф РАХИМҚУЛОВ
Манзура ШАМС
Баҳром РҲЗИМУХАММАД

Фотомуҳбир

Шавкат ҚАХҚОРОВ

Саҳифалаш ва дизайн

Нодирбек АХМЕДОВ

Навбатчи муҳаррир

М.ШАМС

Ушбу сонда:

Усмон НУСУРОВ

*Мунавбар кунларга етган
таҳар*

Зумрад ВАХОБОВА

От Ҳетидаш аёллар

Бояр ХОЛМИРЗАЕВ

Ҳиёнат қилмайдигин дўст

Вафо ФАЙЗУЛЛОХ

Абадият

Имант ЗИЕДОНИС

Эпифаниялар

«Ҳидоят» журнали

Guliston
2006/4

негмонилиз

Босишга 30.08.2006 йилда топширилди.
Офсет қоғози. Бичими: 60х84 1/8. Ҳажми 6,0.

Буюртма №145

Тахририят манзили: Тошкент — 700029, Буюк Турон
кўчаси, 41 уй. Телефонлар: Қабулхона: 136-56-01.

Бош муҳаррир ўринбосари: 136-78-90.
Масъул котиб: 133-07-94. Факс: 133-08-57.

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий
кутубхонаси босмахонасида чоп этилди.

Манзил: Тошкент шаҳри, Х.Сулаймонова кўчаси, 33-уй.
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 091 — рақам
билан рўйхатга олинган

Муқоваларимизда:

1-бет: Байрам шуқуҳи; 2-бет: Тошкент вилояти педагогика коллежи директори Насиба
КАМОЛОВА; 3-бет: Истеъдодли хонанда Нигина ИСМАТОВА

Луғатимизда шундай сўзлар борки, уларни ҳис-ҳаяжонсиз тилга олиш мумкин эмас. Истиқлол — ана ўша қаторга кирадиган улуғ сўз. Ахир бу каломни не-не аждодларимиз эмин-эркин тилга чиқара олмай армонда кетдилар. Қодирий, Фитрат, Чўлпон сингари юзлаб, минглаб миллатимизнинг

келтирсак, ҳар йилнинг асрга тенг мазмунли равшанлашади. Чунончи, бевосита Юртбошимиз ташаббуси билан қурилган "Навоий-Учқудуқ-Нукус" темир йўл тизими аҳамиятини биз ёши улуғ маъданшунос олимлар яхши биламиз. Негаки, умримизнинг асосий қисми шу қадим йўللarda кечди.

Қизилқум бағрига инсон нафаси бегона эди. Бугун-чи? Бугун унинг ҳаёти жонланди. Одамзот қадами сийрак тегадиган жойлардан ўзбекнинг ўз темир йўли кесиб ўтди.

Худди шу ўринда Юртбошимизнинг бир сўзини эслагим келади: "Навоий-Учқудуқ-Нукус" темир йўли ҳам биз орзу қилиб

ИСТИҚЛОЛ ХОСИЯТИ

буюк кишилари бу сўзни кўнгил қатида сақлаганлар. Шукурки, истиқлол хосияти бизга ёр бўлиб турибди.

Айни вақтда биз Истиқлолнинг ўн беш йиллигини байрам қилмоқдамиз. Шу ўн беш йил мобайнида серқувш ўзбекистонимизда қатор ўзгаришлар, янгиланишлар юз кўрсатди. Президентимиз таъкидлаганларидек: "...Ўтган давр мобайнида Ўзбекистонимиз ҳар йили ўн-юз йилларга тенг бўлган тарихий йўлни босиб ўтди".

Дарҳақиқат, кейинги 15 йил мобайнида амалга оширилган бунёдкорлик ишларини кўз олдимизга

Устозимиз, буюк маъданшунос олим Ҳабиб Абдуллаев Ўзбекистондай олтинга кон мамлакат дунёда кам дегувчи эди. Бу гап бежизга айтилмаган экан.

Биз олтин, кумуш сингари қимматбаҳо маъданларни излаб, Қизилқум саҳросини маскан тутганмиз. Йўл азоби — гўр азоби, деганларидай қум барханларини кечиби ўтиш азоб-уқубатга тўла амал эди. Аввал одам бўйи келадиган саксовулларни эгиб, йўл ясаб чиқиларди. Қисқа вақт ичида худди ҳабашга ўхшаб қорайиб кетганларимиз ҳануз ёдимда.

келаётган буюк келажакка пойдевор бўлиб хизмат қилади". Худди шу нуқтаи назардан қараганда, бу қутлуғ амални Истиқлол хосияти десак муболаға бўлмас.

Собиқ Шўро тузуми замонида биз ўз олтин конларимизга эғалик қила билганимиз йўқ. Истиқлол арафасида мамлакатимиз раҳбари худди шу масалани кун тартибига қўйган эди.

Табиат инъомини қарангки, олтин заҳиралари бўйича мамлакатимиз дунёда юқори ўринлардан бирини забт этган. Она Ватанимиз тупроғи остида ётган олтин маъданла-

ри ҳали қанчадан-қанча авлодларимизга хизмат этиши шубҳасиздир.

Олтини кўп давлатнинг келажаги буюк бўлиши муқаррар. Бу кўркем шаҳарлар демак, фаровон ҳаёт демак. Тинчлигимиз барқарорлиги мамлакатимиз қиёфаси кундан-кун чирой очишининг кафолатидир. Шу бунёдкорлик амалларига бизнинг ер ости ва ер усти бойликларимиз хизмат қилади.

Бир олим сифатида Хоразм Маъмун академиясининг қайта ташкил этилганини ҳам Истиқлол хосияти деб билдим. Негаки, Маъмун академияси деганда биринчи навбатда ершунослик илмининг султони Абу Райҳон Беруний номи тилга олинади. Шарқ тамаддуни юксак нуқтага кўтарилган XI асрда курраи заминимизда унга тенг келадиган олим топилмаган.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, Ал-Беруний амалга оширган қимматбаҳо тошлар ва маъданлар таснифи ўз замонида жаҳон олимлари томонидан энг мукаммал тасниф деб тан олинган. Шундан келиб чиққан ҳолда, Ал-Берунийни маъданшунослик фанининг отаси, десак муболага бўлмас.

Аждодларимиз дунёни лол қолдирадиган даражада ўткир ақл-идрок эгалари эдилар. Минг афсуски, улардан баъзиларининг номларини, қилган ишларини тарихнинг қора кунлари унуттирган эди. Ана ўша олис воқелик — Шарқ тамаддунининг юлдузли даврлари Маъмун академиясининг 1000 йиллиги баҳонасида ёдга олинади.

Мустақилликкина ўзликни англашга имкон берди. Ўзликни англаш баробарида ҳам моддий, ҳам маънавий бойликларимизни ҳис қила олди. Чунончи, эгалик ҳуқуқи истиқлол шарофатидан. Шу боис Истиқлолни қанча шарафласак оз. Истиқлол барча муваффақиятларнинг калитидир.

Хайрулла РАҲМАТУЛЛАЕВ,
геология ва минерология
фанлари доктори

Қарши тарихий маданият ёдгорликларга бой, саноатлашган ҳунарманд ва усталар юрти, ҳар бир қарич ери мозий учун дарвоза, сирсиноатларга тўла, ўрганилмаган ўзига хос маъво.

Республика Вази́рлар Маҳкамасининг "Қарши шахрининг 2700 йиллигини нишонлашга тайёргарлик кўриш тўғрисида"ги қарори эълон қилинган, юбилейга пухта тайёргарлик бошлаб юборилди. Қарор ижросини таъминлаш учун зарурий чоратadbirlar режасига кўра кўҳна шахрдаги 10 та тарихий обидани мукаммал таъмирлаш, 30 та янги иншоот барпо этиш, Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат

рон бобомиз таваллудининг 670 йиллигига жиддий тайёргарлик кўрмоқда.

Воҳада 148 та клуб, иккита театр, 18 та халқ ансамбли, "Ўзбекракс" ва "Ўзбекнаво"нинг вилоят бўлимлари, 18 та мусиқа ва санъат мактаблари, 16 та фольклор ансамбллари одамларнинг маданий дам олишлари учун хизмат қилмоқда.

Қашқадарёда 4645 та спорт мажмуаси бўлиб, 79 стадион, 553 та спорт мажмуаси, 1353 та волейбол, 651 та баскетбол, 595 та кўл тўпи заллари, 41 та теннис кортлари фаолият кўрсатади. Жисмоний тарбия ва спорт секцияларида 292226 нафар йигит-қиз спортнинг

"Она юрт кўтлови" сингари мушоира, адабий-бадий кечалар, Ўзбекистон Бадий академияси вилоят бўлими билан ҳамкорликда "Қарши рассомлар нигоҳида", "Кўҳна шахрим жамол" тасвирий ва халқ амалий санъати кўргазмалари, "Фарзандлари соғлом юрт" мавзусида турли хил спорт мусобақалари ва таниқли спорт усталари билан учрашувлар ўтказилди.

3000 ўринли амфитеатр, 15000 ўринли стадион қурилиши якунланиб, фойдаланишга топширилиш арафасида. Болалар истироҳат бонига янги аттракционлар ўрнатилмоқда. Вилоят ўлкашунослик музейида "Қарши – 2007" экспозициясини яратиш ишлари якунланиб, томошабинларга кўргазмани намойиш этиш учун қизгин ҳозирлик кўриломоқда.

Мана шундай тайёргарлик юмушлари таҳлилига таяниб, қадим маданият ўчоқларидан бўлиш Қарши шахрининг 2700 йиллиги муносиб нишонланишини ишонч билан айта оламиз. Байрамлари байрамларга, тўйлари тўйларга уланган юрт тинчлик ва хотиржамликнинг тимсолидир.

Усмон НУСУРОВ,

Қашқадарё вилоят
Маданият ва спорт ишлари
бошқармаси бошлиғи

боғи, болалар боғи, шахрдаги Насаф, Амир Тему́р ва Ўзбекистон шоҳ кўчаларини таъмирлаш, ободонлаштириш, 3000 ўринли амфитеатр қуриш. Марказий деҳқон бозори мажмуасини янгидан барпо этиш сингари кенг кўлами ишлар бошланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Қарши шахрининг 2700 йиллигини нишонлашга доир қўшимча чора тadbirlar тўғрисида"ги қарори эса бу борадаги ишларни янада кенг қамровли амалга ошириш учун айни вақтида қабул қилинган муҳим ҳужжат бўлди.

2006 йил шахар учун ҳам, қаршиликлар учун ҳам тарихий йил бўлди, десак мубалаға бўлмайди. Чунки кўҳна шахар тўйлар, байрамлар, халқаро мусобақалар, турли хил спорт беллашувлари оғушида бўлди. Бир сўз билан айтганда, Қарши тарихининг чигирқларидан омон чиқиб, мунаввар кунларга етиб келди.

Вилоят маданият ва спорт ишлари бошқармаси ҳам Қарши шахрининг 2700 йиллиги ва Соҳибқирон

турли йўналишлари билан шўғулланишади.

Республика аёллар спартакиадаси, Республика мактаб ўқувчиларининг "Умид ниҳоллари-2006" спорт мусобақалари, "Бахшими эл – яхшими эл" фольклор жамоаларининг халқаро фестивали, "Мумтоз наволар" туркумидаги мусиқа кечаси, "Амир Тему́р даврида маданият ва санъат", "Қарши тарихи ва унинг жаҳон маданиятида тугган ўрни" мавзуларидаги халқаро анжуманларнинг ўтказилиши юбилей олдидан тайёргарлик ишларининг дебютидир.

Юбилей арафасида М.Тошмуҳамедов номи вилоят мусиқали драма театрида Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов асари асосида "Соҳибқирон" ҳамда "Эски маҳал" театр студиясида Исмоил Тўхтамишев асари асосида "Ёрқўрғон" спектаклининг сахналаштирилиши ҳам муносиб тайёргарлик нишонасидир.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюммаси вилоят бўлими билан ҳамкорликдаги "Қўшиқларда Қарши мадҳи", кўрик-таноави, "Шаҳрим – фаҳрим",

Мунаввар кунларга етган шаҳар

XIX аср охири XX аср бошларида "Белбоғли кураш"нинг ўзига хос услубига эга елкаси ер искамаган полвонларимиздан бири Музаффар паҳлавон Фарғонанинг Қабоҳ қишлоғида яшаб ўтган. "Туркистон" (1904

йил) газетаси полвон ҳақида шундай ёзади: "Музаффар Асрорқул ўғли чунон чапдаст ва тез курашчи эканки,

даврага тез мослашувида бўлган. Рақибни ҳали ўзини чоғлаб улгурмай, кўзига тик боқиб, унинг фикрини уқиб ололган. Қайси томондан куч жамлаб, курашмоқчи бўлаётганини яхши англай билган. Полвоннинг фақат ўзига маълум усуллари мавжуд бўлган. Шунинг учун ҳам унинг талабгорлари "курашга тўймай" қолаверишган.

МУЗАФФАР ПАХЛАВОН

рақибини белбоғидан ушлаган он, уни тўхтовсиз айлантириб, ерга уриб турди". Ана шу курашда Музаффар бир неча полвон устидан ғалаба қилаверади. Охири унга талабгор чиқмай қўяди. Албатта, бу вазият томошабинларни безовта қилади. Иттифоқо, бир барваста, бўйи узун қозоқ полвон рақиб чиқади. Бир-бирига мос бўлмаган бундай паҳлавонлар чиқишидан халқ лол бўлиб қолади. Музаффар ўзини йўқотмайди. Рақибининг кўзига тик қараб туриб уни чунонам ерга урадики, бечора полвон ғийқилаб қолади.

Паҳлавон ютуқларининг боси унинг

Исфаралик Абдухолиқ паҳлавон Музаффар полвоннинг доврўғини эшитиб, у билан курашгани келади. Абдухолиқ дастлаб Музаффарнинг услубини яхши ўрганади. Курашга тушганида унинг яқинига келмай ўзини олиб қочади. Пайт пойлаб уни мағлуб қилишни режа қилади. Бироқ рақибининг ниятини сезиб қолган Музаффар вазиятни ўзига ўнглаб олиб, Абдухолиқни айлантириб ерга уради. Исфаралик полвон рақибига тан бериб, даврани тарк этади.

«1906 йилнинг мартида Қаландархонада ташкил қилинган курашда томошабинлар тартибли ўтирган, Тошкентнинг юзбоши, старшина ва миршаблари хотиржам кураш томоша қилмоқда эдилар. Бу курашга атроф вилоятлардан ҳам полвонлар келишган эди. Шайхонтохурнинг Қашқар маҳалласидан Абдулла уста Тошмуҳаммад ўғли Фарғона вилоятига бориб, Музаффар ва Тошмуҳаммад ландовур деган паҳлавонларни олиб келган экан. Ўша курашда Музаффар паҳлавон секин ўрнидан туриб, биринчи талабгор билан бел ушлашибоқ, чунон кўтариб ерга йиқитдики, у базўр даврани тарк этди. Иккинчи полвонни ҳам ҳаракат қилиб улгурмай йиқитиб берди. Майдонга

тушган ҳамма полвоннинг елкаси ер билан тиллашди». ("Туркистон" газетасининг 1906 йил 22 март сони).

Кейинги йилларда ўзбек миллий курашига жиддий эътибор қаратилмоқда. "Ҳалол", "чала", "ёнбош" сингари соф ўзбекча сўзлар жаҳон кураш майдонларида кезмоқда. Тарихда полвонларимиз эришган зафарлар, уларнинг ўзига хос услублари, рақибини англаш хусусиятларини бугунги курашимизда жорий этиш учун уларнинг фаолиятини ўрганиш, номларини тиклаш даркор. Улар босиб ўтган кураш йўллари ва услублари

ёш курашчиларимиз учун ўзига хос мактаб бўлиши мумкин. Миллий курашимиз жаҳон саҳнасига чиққан айни дамда тадқиқотчиларимиз бу хайрли ишга ўз ҳиссаларини қўшади, деб умид қиламиз.

Паҳлавонларимиз тарихини тиклаб, уларнинг услуб ва ҳадисларини ўрганиш миллий курашимиз нуфузини янада оширишига шубҳа йўқ.

А.НОСИРОВ,

Халқаро белбоғли кураш Академияси аъзоси

МАЙДОНДАДУР

Эр кишининг мақдани, дўстлар, асл майдондадур,
Чун қили ҳушрати нақони бир азиз бдстондадур.

Доврун кезгай жаҳонда ҳар дабр ўлмонларин,
Ҳи буюк созибқирок шавкатлари ҳар ондадур.

Моз кесиб доғдод жаҳонда суб тикарди эи аро,
Ҳи авар ўлмон зисси ҳар юрак, ҳар жондадур.

Эр Ҳалолдин сиеки манч ҳар қалба аёл,
Душман онда аники ишқонлари омондадур.

Ёвга даҳшати сонди Қурбонжон кетиб қз жонидан,
Бу қилч ҳислати нақони мағдани Турондадур.

Эшқ юрғи қориди кинки жон фидо этилай, билинч,
Ҳи бу қилч талч бдида, тажарв қилч ризвондадур.

Ҳаққа содиқлик ила, Маҳмуд, топарсан эътибор,
Ҳар қилч ишқини савобин ажрлини сунтондадур.

Ўлғуси соғина саодат озири жонинг қолур,
Ҳонинга жон бдлуғи гар бдса, Ҳонинг қолур.

Қадри кетмайкин қилғида бебаҳо не бдса гар,
Асли қилғида тўлғуғи Ҳи бдса, ишқонинг қолур.

Ўзликни тоғиғида, ёвоқ, қалб жидар ҳар ен сари,
Миллати шавқ дўри тўшгай, диндаги қонинг қолур.

Ҳар тоғон бдмон, ўлғининг ташталики бдзуда, бди,
Қалб тиронинг итра етлак наҳза тил онинг қолур.

Қил шазодат берди шўхрати отиники манқулигин,
Баргаси ўлғиғи, бир-бир, ўлғи армонинг қолур.

Динга жойлаб ишқ сирин битиши тағал, Маҳмуд, бу қилч,
Қил, ажабнас қилғининг итра рақиси девонинг қолур.

Шеърят

Исмом Маҳмуд МАРҲУЛОҲИЙ

БОҒЛАР ҚОЛУР

Яши одатдан ҳаётда яшлаган боғлар қолур,
Боғинг овод этиғи тил ақли тўш — сотар қолур.

Тўлғидай азмонидан қилч—гетаклар ҳар нафас,
Баҳра оғлаклар динда руҳи ардомар қолур.

Манси алвар қудратидан ерч кўк тоғдай ривож,
Ҳоғлати Ҳақ итра сўлмас манч яфронлар қолур.

Ҳар юрак сайғида шўхдай тақдирот мавж айланин,
Яшидан бўлчи ва лек шарф ақлидан зомар қолур.

Экканик ўғай азалдан, тўрфа оғлак итра қилч,
Яшидан елар қолару аксидан зомар қолур.

Зоти поклардан эмонинг қуртаган дуне авад,
Нурнафаслар ҳикматидан нурнафас тоғлар қолур.

Ўзбрат он, Маҳмуд, ҳаётда яшилар ақлдондан
Қил, алар бослак изидан яши тўрвоғлар қолур

Бутунги озодлик замонида халқимизнинг мустамакачилик давридаги азоб-уқубатларини ҳам, хурлик учун курашган кишиларни ҳам яхшироқ ўрганишимиз ва муносиб баҳолашимиз керак. Шунда мустақиллигининг қадр-қимматини ҳар бир фуқаро янада чуқурроқ ҳис қилади.

Мустамакачиликнинг муд-ҳиш йилларида кўплаб асл мил-лат ўғлонлари "қулоқ" қилин-ди. Текширишларимиз давоми-да Украинанинг Херсон (Нико-лаев) вилоятида ҳарбий трибу-нал ҳамюртларимиздан 26 ки-шини турли хил жазоларга му-стақил қилганини аниқладик. Аслида, бу ерга сургун қилин-

миллати аксарият ўзбеклардан иборат собиқ қулоқлардан 26 нафарини қамоққа олиб, жавоб-гарликка маҳкум этган. Улар фашистлар Германияси ёрдами билан Ўрта Осиё республикала-рини СССРдан ажратиб олиш ва улар негизда "Буюк Пантурк-чи давлат ташкил этиш"да айб-ланган.

Биз озодлик учун курашган ўша 26 ҳамюртимизни аниқлаш ва улар қисматидан воқиф бўлиш мақсадида қидирувга киришдик. Ниҳоят, Россия Фе-дерацияси Давлат архивининг бўлим мудири Александр Коку-рин 26 маҳбуснинг исми-ша-рифларини аниқлагани ҳақида хабар келди. Бу ноёб ҳужжат

мас азоб-уқубатларни "Туркис-тон легиони" аъзоси Мираъзам Мирҳошим ўғли шундай ифо-далайди: "...Болшевиклар биз-ларни ноҳақ азобладилар. Оила-миз билан дашт-сахроларга сур-гун қилиб, ота-оналарни бола-ларидан, болаларни ота-онала-ридан айирдилар. Кўпларимиз сургун азобинда қирилиб кет-дилар. Ҳозирда ҳам мингларча гуноҳсиз туркистонликлар Си-бириянинг музли ўрмонларида, НКВДнинг оғир жазо уйларида юракларидан лахта-лахта қон оқиб ётмоқдалар.

Бизлар мол-мулкларимиздан маҳрум бўддик, миллий мадани-ятимиз, ислом дини гуллаган муқаддас ватанимиздан жудо

"ҚУЛОҚ" ЛИККА МАҲКУМ

ганлар ташландик ерларда пах-та етиштиришга мажбурланган-лар. Иккинчи жаҳон уруши дав-рида уларнинг аҳволи яна ҳам оғирлашган. Уларга ватан хои-ни сифатида муносабатда бўлинган. Ўзларининг мусиба-ти мустамакачилик эканлиги-ни англаган қулоқлар ўз юрт-ларини қандай бўлмасин озод этиб, мустақил давлат тузиш ҳақида ўйлаганлар. Сургундаги-ларнинг бундай орзу-ниятлари ўша даврда "пантуркизм" дея баҳоланган.

Ўша пайтдаги Ички ишлар вазири С.Кругловнинг Сталин ва мамлакатнинг бошқа раҳбар-лари номига 1946 йил 25 декабр-да йўллаган 5920-сонли хати биз учун кўп нарсаларни равшан-лаштирди. Мазкур махфий ҳуж-жатда қайд этилишича, Ички ишлар министригининг Херсон области бўйича бош-қармаси "Туркистон-Берлин комитети" номли "аксиланқилобий мил-латчи" ташкилотга аъзо бўлган,

Херсон вилояти Ички ишлар бошқармасининг СССР ИИБ махсус посёлкалар бўлими бошлиғи йўлаган "Херсон ви-лоятидаги махсус посёлкалар-да олиб борилаётган оператив ишлар тўғрисида"ги маъруза эди.

Унда Голопристан районида-ги "Коминтерн" совхозида тар-киби 26 кишидан иборат аксил-инқилобий миллатчи ташкилот фаолиятда бўлгани, унга Атлас Қаҳҳоров раҳбарлик қилгани қайд этилган. Кейинроқ коми-тетнинг раҳбари ва мусулмон-лар судининг раиси-қозиси оқсоқол Мулла Пошша Хўжаев Ғозихон бўлиб, Абдулхай Зоки-ров, Жўрабой Холбердиев, Со-лижон Эшонов, Рўзбой Абдул-лаев, Ҳаким Мўминовлар Коми-тетнинг маҳаллий бошқаруви аъзолари ҳисобланган. Жамбек Мадаминов котиб сифатида фа-олият кўрсатган.

Мустамакачиликдаги чексиз ҳўрликлар, таҳқирлашлар, бит-

бўддик. Ёт мамлакатларда, сур-гунда хор бўддик, эзиддик. Юзларча юртдошларимиз совет жаллодларининг қурбони бўдилар...

1931 йили колхозлаштириш даврида болшевиклар мени "қулоқ" яъни "муштумзўр" деб атай бошладилар. Бир озгина экин майдонимни, икки қўш ҳўкизимни ва деҳқончилик ас-бобларимни тортиб олдилар. Бу билан ҳам қаноатланмасдан она юртимдан маҳрум этиб, оилам билан Украинанинг Николаев вилоятига сургун қилдилар. Биз-лар у ерга келгандан сўнг, яна 500 дан ортиқ туркистонлик оилалар сургун этилиб келдилар. Қисқа муддат шахарга яқин ерда тахтадан қилинган уйлар-да турганимиздан сўнг бизлар-ни сувсиз, дарахтсиз, бир чўлик ерга олиб бордилар. Бу ерда тиконли симлар орасинда, НКВДнинг қуроланган соқчи-лари назорати остида кун ке-чира бошладик. Советларнинг

мақсади бизларни кучимиздан фойдаланиб, бу чўллик ерларни экин майдонига айлантириш эди. Бизларга энг оғир, инсон чидай олмайдиган меҳнат мажбуриятларини юкладилар. Йил давомида узлуксиз ҳар кун 14 соатдан далада меҳнат қилдик. Улар битганидан сўнг бизларга бу ерларга пахта экиш мажбуриятини юкладилар. НКВД соқчиларининг қамчиси остида ёзнинг иссиқ, қишнинг одам ўлдирадир совуқ кунларига чидаб, хотин ва болаларимиз билан ва оғир меҳнатлар орқасинда бу чўлларни пахта майдонига айлантириб, у ерлардан мўл даражада пахта ҳосили ола бошладик. Қилдигимиз — бу оғир меҳнатлар ва оддигимиз — пах-

ган 2000га яқин ёш, кекса, хотин ва қизлардан 950га яқини НКВД зулми остида очликдан, оғир ҳаётдан ўлиб, йўқ бўлди". (Н.Каримов. Туркистон легиони қачон ва қандай ташкил этилган? "Нур", 21-сон, 2004 йил, декабр).

Мираъзам Мирҳошимов сингари "қулоқ"лар шўролардан ҳафсаласи пир бўлиб, урушнинг оғир пайтларида бўлса ҳам ўз инсоний ҳуқуқларини тиклаш илнжидида ватандошлари ташкил этган "Туркистон легиони"га ўтишни ҳаёт тарзларини яхши томонга ўзгатиришнинг бирдан-бир йўли деб билганлар.

Бизга тақдим этилган ўша даврнинг махфий ҳужжатида

лик бошқа миллатчилардан ўз мақсади йўлида фойдаланиб, гестапо агенти Нурмат Бегматов билан бевосита алоқада бўлган.

Немис ҳукумати хизмат кўрсатмалари асосида миллатчи ташкилот иштирокчиларидан Мўмин Қосимов, Жамбек Мадалиев, Юсупжон Эшончаев, Акбар Асқаров, Неъмат Доулубоев кабилар коммунист, комсомол ва совет ҳокимияти фаолларидан 18 кишини рўйхат қилиб, уни гестапо агенти Нурмат Бегматовга берган..."

Мазкур иш юзасидан "миллатчи" ташкилотнинг иштирокчилари Ҳожибона Тоҳирхўжаев, Юсуфжон Эшончаев, Заҳириддин Разақов, Расулжон Мирзаев, Ҳаким Мўминов, Эргаш Қаюмов, Солихўжа Эшонов, Исроил Матёкубов, Хайриддин Алибоев, Бадриддин Жўрахонов, Мамадали Назаратов, Бойдада Бойхонов, Назарали Йўлдошев, Маҳмуд Исломов, Бердиқул Мавлонов, Собиржон Муратов, Амин Алимов, Тўла-

ЭТИЛГАН ДЕҲҚОНЛАР

та ҳосили эвазига болшевиклар, бизларга очдан ўлиб қолмаслик учун эски кийимлар бериб турдилар ва бизларни доим тиканли симлар ичинда сақладилар.

Сургун этилган омилаҳарнинг бошлиқларидан кўпчилиги мен каби кексайган кишилар эдилар. Уларнинг ишга яроқсиз бўлувларига қарамай мажбуран ишлатдилар. Бошланғичда, меҳнат мажбуриятига бўйин эгмаган ёки ҳақиқатан ҳам меҳнатга яроқсиз бўлганларнида кўп текшириб ўтирмай, бошқаларга намуна ўлароқ отиб ўлдирдилар. Баъзи вақтларда юртдошлардан айримлари қутилмаган ҳолда соқчилар томонидан олиб кетилди ва уларнинг тақдирини нима бўлганлигини бизлар била олмадик. Бизларни азоблаш учун советларнинг қилмаган ҳеч бир ваҳшийликлари ва жазо усуллари қолмади.

12 йил ичинда Туркистондан Николаев вилоятига сургун этилган 500 оилани ташкил қил-

воқеа замонаига муносиб талқин қилинган бўлса-да, ундаги фактлар даврнинг ҳақиқий манзарасини кўз ўнгимизда намоён этади. Унда, жумладан, қуйидаги сатрларни ўқиймиз: "Херсон област, Каховский районидаги 2-сон пахтачилик совхозидagi аксилинқилобий миллатчи ташкилот 9 кишидан иборат бўлган. Комитетнинг маҳаллий бошқарувига оқсоқол мулла Боқижон Тошматов раҳбарлик қилган..."

Берлин миллатчи комитетининг вакилларида Н.Қиличев, А.Алимов, Ғ.Ғуломжон, Х.Халилов, И.Б.Р.О.Х.И.М.Ж.О.Н. ҳамда аксилинқилобий миллатчи ташкилот иштирокчиларининг амалий фаолиятига оид фактлар аниқланган. Масалан, немис разведкаси ўзбек ва ўрта осие-

Холбердиев, Рўзибой Абдуллаев, Ҳожибона Тоҳирхўжаев, Юсуфжон Эшончаев, Заҳириддин Разақов, Расулжон Мирзаев, Ҳаким Мўминов, Эргаш Қаюмов, Солихўжа Эшонов, Исроил Матёкубов, Хайриддин Алибоев, Бадриддин Жўрахонов, Мамадали Назаратов, Бойдада Бойхонов, Назарали Йўлдошев, Маҳмуд Исломов, Бердиқул Мавлонов, Собиржон Муратов, Амин Алимов, Тўла-

ган Дадамухамедов, Парпибой Рўзиев, Боқижон Тошматов, Собиржон Гофуров ва Неъмат Доулбоев қамоққа олинадилар. Тергов ва трибунал ҳужжатларида бу кишилар "Туркистон-Берлин комитети" президенти, "Туркистон легиони" раҳбари Вали Қаюмхоннинг номи билан "валиқаюмхончилар" деб аталганлар. Улар устидан олиб борилган тергов ишлари 1946 йилнинг 16 мартда якунланади.

Ички ишлар кўшинлари ҳарбий трибунали миллатчи ташкилотнинг 24 нафар иштирокчиси устидан ҳукм чиқаради. Айбланувчилардан Хайриддин Алибоев трибунал йиғилишининг ўзидаёқ юрак хуружи билан вафот этади. Яна бир айланувчи — Захириддин Разақов суд бошланишидан бир неча кун илгарироқ баъдалики бажо келтиради. Қолганлардан Боқижон Тошматов отувга, Фозихон Пошша Хўжаев, Бадриддин Жўрахонов, Маҳмуд Аҳмада-лиев 20 йил, Неъмат Доулбоев, Собиржон Гофуров, Собиржон Муратов, Бердиқул Мавлонов, Ҳожибола Тоҳирхўжаев, Назарали Йўлдошев ва Жамбек Мадаминов 15 йил каторга ишларига, бошқалар эса турли муддатларга қамоқ жазосига ҳукм қилинадилар.

Биз бундай аёвсиз жазога ҳукм қилинган юртдошларимиз ҳақида тўлиқроқ маълумот олиш мақсадида изланишда давом этади. Ана шу изланишлар самараси ўлароқ айрим ҳам-юртларимизга оид баъзи маълумотларга эга бўлдик.

Бадриддин Жўрахонов — 1938 йил, 13 феврал кuni Кадовский районидagi 2-пахтачилик совхозида 4-бўлим ишчиси Отабой Ҳамроқулов хонадониди кичкина хатна тўй маросими бўлади. Кўпчилик тарқалиб кетганидан сўнг бу ерда

10-15 киши қолиб, турли мавзуларда суҳбат курадилар. Гап орасида шўроларга қарши фикрлар ҳам айтилади. Оқибат, тезда тергов-суриштирув ишлари бошланиб, кўпчилик турли жазоларга маҳкум этилади. 20 йил каторгага ҳукм қилинган Бадриддин Жўрахонов бир амаллаб бу жазо тўлқинидан омон қолади.

Ҳарбий трибунал йиғилиши чоғида юрак хасталиги билан вафот этган Хайриддин Алибоев тўғрисида ҳам баъзи маълумотлар аниқланди. У 1877 йилда турилган. Андижон тумани, Жалабек қишлоқ советидан 1931 йили кулоқ сифатида Украинага сургун қилинган. Х.Алибоев Муҳаммадjon Ёқубжонов бошлиқ аксилинқилобий гуруҳ билан алоқада бўлган. Бу гуруҳ совхоз раҳбарлари устидан ўч олиш ақтини амалга оширишни ўз олдига вазифа қилиб қўйган эди. Х.Алибоев 1937 йилнинг ноябр ойда қамоққа олинади. Тергов жараёнида унинг айбини бўйнига қўя олмайдилар ва 1939 йилда озод этилади.

Рўзибой Абдуллаев — Андижон тумани Олтин қишлоқ советидан 1931 йил Украинага сургун қилинади. Р.Абдуллаевга коллективлаштиришни барбод қилиш учун тарғибот-ташвиқот олиб борган, деган айбнома қўйилади. Сургунда аксилинқилобий гуруҳга аъзо бўлади. Р.Абдуллаев ҳақидаги материаллар терговда қўриб чиқилади. Бироқ жиноятлари тасдиқланмагани учун 1939 йили қамокдан озод этилади.

У билан бирга ҳибсга олиниб, тергов қилинган 8 киши: Абдурахмон Ҳайдаров, Мамажон Зоитов, Гўрўғли Ҳожиев, Тўрақул Аҳронқулов, Акбар Шерматов, Тўғрун Отабеков, Сатихон Бобохонов ва Ўринбой Ҳусан-

боев отувга ҳукм этилади. Ҳукм 1937 йил 2 декабрда Николаев турмасида ижро этилади.

Андиджондан Украинага сургун қилинганларнинг ҳужжатлари орасида 15 йил каторгага ҳукм этилган Жўрабой Ҳақбердиев тўғрисидаги маълумотларга дуч келдик. У 53 ёшида судланган. Бу деҳқоннинг асосий айби бор-йўғи 12 таноб ери, битта оти, битта сигири ва иккита майда моли бораиғи эди...

Скадовский тумани архивларида сарғайиб кетган ҳужжат қозғолари орасида 10 йил қамоқ жазосига ҳукм этилган Бойдада Бойхонов ҳақидаги маълумотлар ҳам топилди. У 1896 йилда Наманган шаҳрининг Орзибаққол даҳасида туғилган. Сургунда 2-сонли пахтачилик совхозида укаси Шарифбой билан биргаликда меҳнат қилган. Озодлик борасидаги саъй-ҳаракатлари туфайли у махсус органлар эътиборига тушган ва кўп йиллаб азоб-уқубатларга гирифтор бўлган.

Экспедициянинг бир сафари мобайнида исми-шарифлари ҳужжатда қайд этилган 26 нафар ҳамюртларимизнинг барчаси тўғрисида батафсил маълумотларни олишнинг имкони бўлмади. Бу борадаги изланишлар бундан кейин ҳам давом этаверади. Зеро, ота-боболаримиз озодлик йўлида қандай курашганларини билиш мустақиллигимизнинг қай даражада ноёб неъмат эканини англаб олиш учун ёрдам бериши шубҳасиздир.

Рустамбек ШАМСУТДИНОВ,

тарих фанлари доктори, профессор,

Бахтиёржон РАСУЛОВ,

тарих фанлари номзоди

**Педагог олима, меҳри дарё аёл Кумри
Абдуллаева номи юртдошларимизга яхши
таниш. Унинг қизи Доимо Раҳмонбекова
номини ҳам Францияда, санъат оламида
яхши биладилар.**

НАРМУХДОА МАШЪАУР ЎЗБЕК КИЗИ

Доимо 1989 йилда Москвада ўтказилган ёш рассомлар кўргазмасида катнашади. Чизган картиналари франциялик санъатшуносларга маъқул тушади. Шу асосда турмуш ўртоғи билан биргаликда рамзий маънода айтсак, санъат дунёсининг пойтахтига таклиф қилинади.

Шарқ эртаскларини эслатадиган силлилик, шарқона миллий калорит, энг муҳими, аёлларга хос эҳтирос тавсифи француз санъатшунослари эътиборини тортади. Натижада, Парижга қисиниб-қитиниб борган киз юрагида ўзига нисбатан ишонч туйғулари қарор топади.

Эътиборингизга Оврүпада машҳур санъат билимдони Фредерик Фернининг Доимо Раҳмонбекова ижоди ҳақидаги мулоҳазаларини ҳавола этамиз.

ДОИМО

Хали Францияда номаълум бўлган бу ёш ўзбек рассомининг асарларидан чой, давр, олтин ва унутишнинг ифори таралиб туради. Доимо Шарқнинг илоҳийлигини, қалбнинг ҳаракатсиз тушқунлиги, ўзбек юрагининг ғаро-йиботларини ўз асарларида акс эттиради.

Рассмлар бизга узоқ ва номсиз бир ўлка, сокин дарёларга оқаётган, кенгликларни сўғораётган, уйкудаги ҳамда ҳар нарсанинг устидан ҳукмронлик ўрнатган вақт ҳақида сўйлайди.

Осиё унинг тушига киради.

Оврүпа унинг орзусига айланади.

Рассом хотиротга ва етарли маънавий кунга эга экан, унга ҳеч ким ва ҳеч нима даҳшат сола билмайди.

Тарих мамокалдирок, қўрқинч ва тўтун қабиدير.

Вақт сокинлик, емирилиш, нохушлик ва зофилик демак.

Вақт бахтга ажиб бир шакл беради ва ҳатто зеркиш онларини ҳам хушбахт доқиқаларга айлантиради. У шовқин-суронни тиндиради, қайноқ чўғ, чанг-тўзон ҳамда шамолнинг увлашини ўзида тутиб қолади. У асирлар тўдасини собр қилишга ўргатади.

Вақт табиат ва абстракционизм билан уйғунлашиб кетади.

Вақт — бу рассом, вақт — бу аёл.

Доимо жангчилар ўхлаётган жойда мусика асбоби — арфа ўйнайди, у отликлар кўзини юмдиради ва уларнинг жохлдорлигини кетказоди.

Доимо уларни баркут ва ипакка ўрайди.

У уларнинг тушларига капалакни, самимиятни ва асаларини киритади.

У уларнинг туман қоплаган йўлларида асал дарёларини оқизоди ва шабнамларга буркайди.

У уларнинг шоп мўйловларини олиб қўяди.

У ёвузларни мулойимлик ва шафқатга қайтаради.

У дунёда абадий тинчликни сақлашга ва ҳавф-хатарларга яқун яшашга чақиради.

Доимонинг сохибқиронларни аллалаб мулойим қилиб қўядиган иктидори бор. Унинг мўйқалами билан Тарас Булба Мадам Батерфлайга ўхшатилади. Атир-упа сепиб, муҳаббат ва майинликка чулғониб, қўлига бола кўтарган ҳолда у аёлга айлантирилади.

Кўринадики, Доимода озроқ сеҳрарлик мавжуд.

Қани, яқинроқ келинг ва унинг чизганларига назар солинг: қушлар, шoirлар, най ва рубоб чоғуғчилари,

қувғиндаги малика, хон' салтанатининг қоронғилиги...

Эр-хотин жуфтлиги, уларнинг лабларидан қўлга ўргатилган бедананинг чўқиши, унутилган Амударё соҳили...

Доимо — ўзбек кизи. У Тошкентда туғилган ва ҳозир Парижда яшаб ижод қилади.

Доимонинг ижодида Ўзбекистон афсоналар ичида тасвирланади. Унда Самарқанду Бухоронинг кўҳна миноралари акс этади. Бир томонда дўппи, қуш ва қафас, турфа мева-чева...

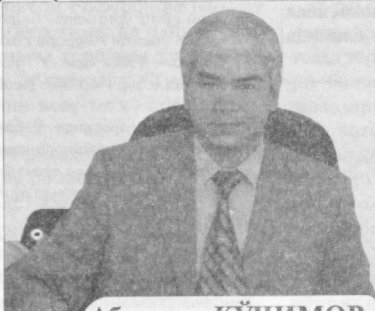
"Болалигимда булутлар шамол тўфайли турли шакл, қиёфа ва эртақ қахрамонларига айланишини кўзатардим. Энди расм чизар эканман, ана шу хотирот кўз ўнгимда гавдаланади ва қорозга туша бошлайди", — дейди Доимо.

Рассом раҳм-шафқат, доимийлик ва дунёнинг мангулигини акс эттира оладими? Йўқлики, мавжуд бўлмаган нарсани ўзгартириш мумкинмикан? Сурат ўй-хаёл мисол ҳамиша тушунтириш мумкин бўлган нарса эмас, у ҳаққонийлик эмас, балки бир шубҳа, идеал талаб ва жимлик истиғи...

Биринчи бор Францияда, Флак Галерейида бир қарашда ўта илмий, иккинчи томондан ўта содда, сеҳрли, шеърят мисол суратларни намойиш этмоқдамиз. Доимо бизга тотувлик, ишонч-этикод ва гўзалликдан сабоқ беради.

Француз тилидан
Аъзам ОБИДОВ
таржимаси

Абдусайд КҶЧИМОВ

ЯХШИ СЌЗ

*Ҳар боил яхши сўз ахтариб яша,
Райҳонлар яйрасин айтакин сўзиндан.
Дўстларини дўлмак тайсадай тўла,
Туллар эркаламиб кувсин изиндан.*

*Сўзларини лолабай тўлдирсин бахтини,
Хулрилар, булбуллар таст бўлиб толсин.
Олбуллар ёвбуни, чақмоқ ошани,
Қуёш ҳароратини сўзиндан олсин.*

*Сўзларини сабодай сочларин ўйнаб,
Суюб эркаласин шадбод қизларин.
Севинга тўлдирсин булоқдай қайнаб,
Ошиқ юракларини, шайдо кўзларини.*

*Шовлардай елкадан, бовлардай сирдан,
Дарёдай қон бўлсин сўзини сўзини.
Алдоқчи сўзларга асло эла бош,
Ултон бўл, султон бўл ўзини ўзини.*

*Баҳор ёттиридай, қитанини қоридай,
Оламини яйратсин қаймоқ сўзларини.
Баайни тўрбобхот эртабони вай,
Шилларини сайратсин қаймоқ сўзларини.*

*Дўстларини қулдирсин, ёвни ўлдирсин,
Ўлдирсин вағалиш ибораларини.
Дунёни муаттар нурга тўлдирсин,
Қувончга тўлдирсин таълоларини —
Ҳар боил яхши сўз ахтариб яша...*

Чавандозни синай десанг, отга миндир,
Шамол каби, бурон каби учсин шоввоз.
Осмонупар қилдай дорга қушдай қундир,
Кимлигини бир кўрсатиб қўйсин дорбоз.

Отсиз, дорсиз не қилсин бу азаматлар,
Кимга, қандай исботласин имконини.
Ҳар кишига имконият берсанг агар
Аниқлайсан анқови-ю полвонини.

ЯХШИ ҚОЛ, ДЕНГИЗ

Оппоқ ёли елкан тулпорлар,
Оқ кемадан улкан тулпорлар,
Бедов, асов, пулкан тулпорлар,
Сизга меҳрим, ҳурматим чексиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

Олтин қумлоқ, алвон қумлоқлар,
Мангу уйғоқ мовий қирғоқлар,
Маржон-маржон, ларзон чироқлар,
Мен — сизсиз, сиз — янғисиз менсиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

Оқчорлоқдай қушиқлар айтиб,
Балки, бир кун келурман қайтиб.
Келолмасам “кетди-да, “хайт” деб”, —
дея гина-қудрат қилмангиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

Биз тарафда денгиз йўқ, бироқ
Чашмамиз қуп, дарёмиз уйғоқ.
Улар билан бахтим ярқироқ,
Улар гузал, бебаҳо, тенгсиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

Сен ҳам менсиз урарсан хандон,
Мен ҳам сенсиз юрарман шодон,
Дарёларсиз яшашим гумон,
Яшолмайман дарёларимсиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

ШУНДАЙ СУЛУВСАНКИ...

Кукда ой изингни излаб юради,
Қуёш васлингга зор — бузлаб юради.
Шундай сулувсанки, сени билмаган
Кимсаби бир кунни Худо уради.

ҚИЗЛАРИМ

Худого шукурким, изларим бордир,
 Чаросдек тим қора кўзларим бордир.
 Ҳар биттаси унта йигитдан ортиқ —
 Қизларим бор менинг, қизларим бордир.
 Ширин ҳаётимдир, тахтимдир улар,
 Қийгир қанотимдир, жаҳдимдир улар.
 Тоғдай саботимдир, аҳдимдир улар —
 Элга жар солгулик сўзим бор менинг.
 Бир-бирига суянч-устун қил, Тангрим,
 Рақибларин йулин тутун қил, Тангрим,
 Ризқу насибасин бутун қил, Тангрим —
 Уларсиз на сўзим, узим бор менинг.

СЎРОҚ

Мажнундай ардоқлаб суярайм сизни,
 Ҳаммадан баланага қўярдим сизни,
 Қонимга бўярдим рақибингизни —
 Қандайин йўқотдим ишончингизни?

Насибам — нонимни берардим сизга,
 Шарафу шонимни берардим сизга,
 Жонгинам, жонимни берардим сизга —
 Қандайин йўқотдим ишончингизни?

Кимга керак бўлди бу ғариб сойим,
 Юлдузсиз осмоним, осмонсиз ойим.
 Қани ёнингизда ўтирган жойим —
 Қандайин йўқотдим ишончингизни?

Ичиқораларнинг чиқиб томига,
 Ҳолим сўрмадингиз ҳатто, номига,
 Нега қул бўлдингиз игво домига —
 Қандайин йўқотдим ишончингизни?

Мабодо, тескари айланса дунё,
 Мабодо, адолат айласа иншо,
 Биламан, барибир боқмайсиз қиё,
 Ўла-ўлгунимча севаман сизни —
 Қандайин қозонай ишончингизни?!

ЎҒЛИМГА...

Онам эккан гул, райҳон,
 Сўлмайди, деб уйлардим.
 Отам, онам ҳеч қачон
 Ўлмайди, деб уйлардим.
 Ўн беш йилки, йўқ онам,
 Отам йўқдир оламда.
 Кўникиб қолдим, болам,
 Бу айрилиқ, аламга.
 Ўнглолмайман хатомни,
 Айтолмайман арзимни.
 Узолмайман отамнинг
 Олдидаги қарзимни.
 Бир кун мен ҳам умримни
 Яшаб, зини кетаман.
 Оёғи йўқ чубирни
 “Чу”лаб, миниб кетаман.
 Ўзим, у пайт пушмоним
 Дарё булар, тоғ булар.
 Дилингдаги армонинг
 Мангу учмас доғ булар.
 Оҳ! Отадай улуг зот
 Ерда, кукда, ойда йўқ.
 Кетгандан сунг дод-фарёд,
 Тош ҳайкалдан фойда йўқ.
 Саратонда соя бул,
 Қаҳратонда чуғ, оташ.
 Навбаҳорда чиннигул,
 Кузда куч бул, бул бардош.
 Тиригимда “орқам” де,
 Ўтқаз қат-қат қурпага.
 Ўлар бўлсам, сотиб е
 Ярим пақир арпага...
 Отам тушиб ёдимга,
 Хаёл қургур опқочди.
 Парво қилма додимга,
 Гап чувалиб, гап қочди.
 Елвизакда рўёдай
 Сунадиган чақмоқ йўқ.
 Ҳали-бери дунёда
 Ўладиган аҳмоқ йўқ.

ҲАММОМ

Ҳаммом бўлмаганда аллақачонлар
 Моғорлаб кетарди одам боласи.
 Ҳаммомда тозариб қолса инсонлар
 Битта ҳам қолмасди ичиқораси.

— Асрор ака, суҳбатимизни болалигингиз, ёшлигингиздаги орзуларингиз билан бошласак.

→ Болалик... Тоza хаёллар ду — нёси, ёруғ орзулар олами. Бошқ — алар каби оддий ва гузал булган болалигим, деб уйлайман. Улгай — ган сари орзулар ҳам улгайиб, қатъийлашиб боравераркан. Шарқ тилларини урганишга иштиёқим баланд эди. Хулаас, уқидим, ургандим, ишладим. Мана, бутун Марказий Осиё халқлари тилла — ридан бемалол таржима қила ола — ман.

— Сизни халқимиз кўпроқ эфир орқали танийди. Кўрсатувларингизни кутади. Шахсий ҳаётингиз ҳақида ҳам гапириб берсангиз.

— Ҳаётда ҳам, телеэкранда — гидай самимий одамман. Бола — жонман. Менга боланинг бегонаси йўқ. Жуда кўнглим буш. Йўқот — ганларини топганларга қўшилиб қувончдан, топмаганларга қўши — либ қайғудан кўзёш қилганларим қанча... Барчага яхшилиқ қилиб яшашни истайман. Кимнингдир ҳолатига яраган куним хотиржам ухлайман.

— Суҳбатимиз бевосита сиз бошловчилик қилаётган "Меҳр кўзда" кўрсатувига боғланыпти. Кўрсатувини яратиб гоёси ҳақида гапирсангиз.

— 1998 йилда "Меҳр кўзда" номли кўрсатув ташкил қилиб, унга санъаткорларни жалб қилар ва меҳрибонлик уйларида хайрия тадбирлари утказар эдик. Кўрса — тувнинг номини ўшандан олдик. Гоёсига эса иккита сабаб булган. Бири Москвада булганимда "Жди меня" кўрсатувидаги ҳамкасбларим билан суҳбатлашиб қолган — ман. Улар менга Ўзбекистонда ҳам шу кўрсатувни ташкил этишни

таклиф этишди. Унгача эса бир — онахон телевидениега хат йўллаб, йўқотган углини топишда ёрдам беришимизни сўраган эди. Асли уша хат тинчлик бермай юрган пайтлари шу кўрсатув гоёси ту — гилган эди.

— Кўрсатув сабаб йиллар давомида айрилиқ, соғинч из —

МЕХР КЎЗДА

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист
Асрор АБРОХУЖАЕВ билан суҳбат

тиробиди юрганлар дийдорла — шиб, қувониб уйларига қайти — шаяпти. Четдан қараганда ҳам — маси студияда амалга ошадиган ишлардай осон туюлади. Бироқ қидириш, излаш, топиш жара — ёилари катта куч ва меҳнат та — лаб қилади. Бу борада ҳам узнига яраша муаммолар бўлса керак?

— Албатта, ишимиз катта куч ва меҳнатдан ҳам аввал фидойи — лик талаб қилади. Деярли ҳар кунни мактуб оламиз. Хатлар сони 12000 дан ошиб кетди. Катта бир ижо — дий жамоа кучига муҳтож бўлга — нимиз ҳолда учтагина ходим иш — лаймиз. Балки ҳали ҳомийлар то — пилиб, савобталаб юртдошларимиз бу ишга бош қўшишар...

— Яқинлар бир-бирлари би — лан дийдорлашаётганда нима — ларни ҳис қиласиз?

— Бу инсоннинг ўзи — гагина аён ҳолат. Ҳаяжон — ларим, қувонч — ларим... Тушунтириш қийин.

— **Ўзингиз ҳам ҳаётда йўқотганимиз, топганимиз?**

— Йўқотишга йўқот — ганман. Келинг, йўқотиш — лардан гаплашмайлик. Аммо кўрсатув сабаб, бир — бири билан топиш — ган қариндошлар мени ҳам ўз оила аъзосидек қабул қилишади. Ўзбекистоннинг ҳамма вилоятларида дил — дошларим, яқинларим бор.

— **Режаларингиз, орзу-истакларингиз ҳақида ҳам гапириб беринг.**

— Аввало юртимиз тинч, оилам хотиржам бўлишини истайман. Уч нафар фарзандим истага — нимдек ўқиб, улғайишди. Энди уларга омад ва бахт сўрайман. Оналар йилга — масин. Оилалар бут бўлсин. Ҳеч ким яқинларини йўқотмасин. Кунтилардан меҳр — оқибат кўтарилма — син. Режалар ҳақида... Ре — жалар ҳам орзулардан ту — гилса керак. “Меҳр кўзда” филмини ишлаш, газета — сини ташкил этиш, китоб чиқариш... Эҳ — ҳе қила — диган ишлар жуда кўп.

— **Сизга орзуларингиз ижобатини тилаб, самимий суҳбатингиз учун миннатдорчилик билдирамыз.**

**Маҳфуза
ЙЎЛДОШЕВА**
суҳбатлашди

ЎЗИМИЗНИНГ КОЛЛЕЖЛАР

1986 йилда ташкил топган Тошкент сиртки автомобил ва йўллар техникуми 1991 йилда Тошкент автомобил ва йўллар техникумига айлантирилди. 2001 йилдан эътиборан, техникум Тошкент автомобил ва йўллар касб-ҳунар коллежига айлантирилиб, Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълими вазирлиги тасарруфига ўтказилди. Техника фанлари номзоди, профессор, «Ўрта махсус касб-ҳунар таълими аълочиси» нишондори Жасур Қўлмуҳамедов раҳбарлик қилаётган коллежда бугунги кунда «Автотранспортни ишлатиш ва таъмирлаш», «Автомобил транспортда ташишни ташкил этиш ва ҳаракатни бошқариш», «Менежмент», «Автомобил йўллари, сунъий иншоотлар ва аэродромларни таъмирлаш ва улардан фойдаланиш» йўналишлари бўйича 2920 та ўқувчи таҳсил олмақда. Биз билан суҳбатда Ж.Қўлмуҳамедов коллеж фаолияти ҳақида қуйидагиларни гапириб берди:

— Коллежимизда фаолият кўрсатаётган 170 нафар ўқитувчилар орасида икки нафар фан доктори, 30 нафар фан номзоди, доцентлар, олий тоифали ўқитувчилар, шу жумладан, «Факрий автотранспортчи», «Ўрта махсус касб-ҳунар таълими аълочиси», «Ўрта махсус касб-ҳунар таълими фидойиси» ва «Шуҳрат» медали соҳиблари борлиги, уларнинг иш давомида ортирган тажрибалари келажак ворислари бўлмиш ёшларимизга таълим-тарбия беришларида қўл келаятгани қувончлидир. Ўқув жараёни учта бинода жойлашган 64 та фан кабинетлари, ўқув лабораториялари ва устахоналарда олиб борилади. Ўз танлаган йўналишлари бўйича етарлича назарий ва амалий билимларга эга бўлишлари учун ўқувчиларга барча шароитлар яратилган. Жумладан, «ЎЗДЭУавто» ва «СамКочавто» қўшма корхоналарида ишлаб чиқарилган автомобиллар тренажерлари, агрегатлари ва узеллари қирқимлари ўрнатилган хоналар мавжуд. Чилангарлик, «Нексия», «Тико», «Дамас» автомобилларининг тузилишини ўрганиш учун компьютер дас-

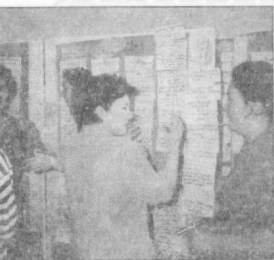
Авваллари «коллеж» атамасини кўпроқ хориж филмлари орқали эшитар ва бу таълим муассасаларидан бирининг номи эканлигини биларди, холос. Республикамиз мустақилликка эришгач эса, коллежлар мамлакатимиз таълим тизимининг асосий йўналишларидан бирига айланди. Бугунги ҳикоямиз ҳам пойтахтимиздаги коллежлардан бирининг фаолияти ҳақида.

турлари тузилган. Бундан ташқари, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш, автомобиллар агрегатларини қисмларга ажратиб амалиёт бўйича устахоналар бор бўлиб, бу устахоналарга зарур жиҳозлар ва дастхоналар ўрнатилган.

Коллеж ҳаёти билан танишар эканмиз, жамоанинг муваффақияти кўп жиҳатдан раҳбарга боғлиқ эканига гувоҳ бўлдик. Дарвоқе, суҳбатдошимиз ҳақида икки оғиз сўз. Жасур Қўлмуҳамедов 1974 йилда Тошкент автомобил ва йўллар институтини тугатган. Таҳсилни ўзи ўқиган институт аспирантурасида, кейинроқ Москва автомобил ва йўллар институти докторантурасида давом эттирган. Унинг Ўзбекистон ва чет эл матбуотларида юздан ортиқ илмий мақолалари чоп этилган. Раҳбарлигида 7 нафар техника фанлари номзоди етиштиб чиққани Ж.Қўлмуҳамедовнинг устоз сифатида ҳам катта тажрибага эга эканлигидан далолатдир. Коллеждаги Васийлик кенгаши ҳам бевосита унинг раҳбарлигида ташкил этилган. Кенгашга автомобил транспорти соҳасидаги бир қатор вазирлик ва ташкилотлар раҳбарлари киритилган бўлиб, уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш асосида тузилган ўзаро шартномалар орқали коллеж битирувчиларининг 70-80 фоизи иш билан таъминланаётгани тахсинга сазовордир. Ж.Қўлмуҳамедов Тошкент автомобил ва йўллар институти илмий кенгаши аъзоси.

Қаердаки раҳбар тажрибали, ишбилармон, ғайратли, жамоа аҳил бўлса, ўша ерда иш унуми юқори бўлишига Тошкент автомобил ва йўллар касб-ҳунар коллежи фаолияти билан танишини давомида ишончимиз комил бўлди.

Ғайрат ДОНИЁРОВ

Мақолага кўйилган сарлавҳа кўпчиликка балки эриш туюлар. Лекин бугунги кунда ўзбек аёлларининг ҳар бир жабҳадаги қизгин фаолиятларига назар солсак, бу сарлавҳа ҳам ўз ўрнида қўллангандек. Ўзбекистон ишбилармон аёллари Ассоциацияси «Тағбиркор аёл»нинг фаолияти ҳам юқоридagi сўзларимизга асос бўла олади.

От устидаси

Ўзбекистон ишбилармон аёллар Ассоциацияси «Тағбиркор аёл» нодавлат, нотижорат жамоа ташкилоти сифатида 1991 йилда Ўзбекистон Республикаси Аглия Вазирлиги томонидан рўйхатга олинган. Дилдора Алимбекова раислик қилаётган Ассоциациянинг бугунги кунда мамлакатимизнинг барча вилоятларида бўлимлари мавжуд. Ассоциация ўз атрофида юртимиздаги беш мингдан ортиқ тағбиркор аёлларни бирлаштира олган.

Ўзбекистон ишбилармон аёллар Ассоциацияси кичик бизнес, ҳуқуқ, таълим масалалари бўйича нодавлат ташкилотлари муаммолари, аёлларни ижтимоий ҳимоя қилиш масалалари бўйича республика ва халқаро ташкилотлар томонидан ўтказиладиган тағбирлар, семинарлар ва конференцияларнинг фаол иштирокчисидир. Ассоциация БМТнинг, Италия Белисарио Фондининг мукофотларига, қишлоқ жойларида турмуш шаротини яхшилашга қўшган ҳиссаси учун БМТнинг

«Башарият турар жойи» Фонди ва Дубай шаҳри муниципалитетининг сертификатига сазовор бўлган.

Бу фактларни, рақамларни бир лаҳзада келтириш, шунчаки санаб ўтиш осон. Лекин бу ютуқларнинг ортида қанча меҳнат, қанча машаққат бор. Мана шу машаққатлар ортидан келгани учун ҳам бу муваффақиятлар «Тағбиркор аёл» Ассоциациясининг чин маънода нуфузиди кўтаришга хизмат қилади. Бизга уюшманинг фаолияти ҳақида «Тағбиркор аёл» Ассоциациясининг Тошкент шаҳар бўлими раиси муовини Мавжуда опа Усмонова қўйидагиларни гапириб берди:

— Ассоциациянинг олдида қўйган асосий мақсади, соғда қилиб айтганда, аёлларни тағбиркорлик фаолиятига олиб кириш, уларга моддий, маънавий томондан қўмаклашиш. Бизга мурожаат қилган аёлларимизга, аввало, ўз маслаҳатларимиз билан ёрдам берамиз. Уларнинг ҳуқуқий саводхонликларини ошириш асосий мақсадларимиздан бири.

Бунинг учун барча бўлимларимизда ўқув марказлари ташкил этилган. Мунтазам равишда семинарлар ўтказиб турилади. Бу семинарларни, марказлардаги ўқув жараёнларини махсус тайёрланган мутахассис-тренерлар олиб боришади. Босқичма-босқич ташкил топган кредит уюшмалари томонидан бериладиган қисқа муддатли кредитлар энди иш бошлаётган тадбиркор аёллар учун имкониятдир.

вазифасини ўтайди.

Сўхбат сўнгига Мавжуда она «Санъат салони» кўргазмаси билан ҳам таништирди. Айтиш керакки, кўргазма юртимизнинг турли жойларидаги усталарнинг моҳир қўллари билан тайёрланган энг нафис ҳунармандчилик буюмларидан тuzилган. Ургутнинг нақшинкор палаклари, Риштоннинг нафис сопол буюмлари, Бухоро зардўзчилиги намуналари,

АЁЛЛАР

Қишлоқ жойларида иш ўринлари ташкил қилиш, маҳаллий ёшларни ўқитиш бўйича ҳам бир неча лойиҳалар амалга оширилди. Айниқса, Президентимизнинг «Йирик sanoat корхоналари билан касаначиликни ривожлантириш асосидаги ишлаб чиқариш ва хизматлар ўртасида кооперацияни кенгайтиришни рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонининг эълон қилиниши бизнинг фаолиятимизга янада жўшқинлик бахш этди. Бу Фармон янги иш ўринлари яратишда муҳим омил бўлиб хизмат қилиши шубҳасиздир. Биз мана шу Фармон ижросини ҳамда бир қатор ногиронларни иш билан таъминлаш мақсадида Германия билан ҳамкорликда лойиҳа ишлаб чиқдик. Бунда, асосан, «Бисёр» ногиронлар уюшмаси ва ногиронлар ташкилотини қўллаб-қувватлаб, Райҳон Курумбаева, Матлуба Ибрагимова ва Камолддин Раҳмонов каби тадбиркорлар томонидан касаначилик бўйича бир неча ногиронларни иш билан таъминлаш, уларнинг уй шароитида муқим бир меҳнат тури билан шугулланишлари учун имконият яратиш кўзда тутилган. Ассоциациямизда ташкил этилган «Санъат салони» ҳам беvosита юртимизда ишлаб чиқарилган касаначилик буюмларининг сотувга ва чет эллардаги кўргазмаларга чиқишига кўприк

Сурхон воҳасининг ўзига хос либослари, хуллас, Ўзбекистоннинг жаннатмонанд гўзаллиги нақшланган буюмлар. Ассоциациянинг асосан ҳунармандлар билан ишлайдиган аъзоси Мастура она Акбарова бу буюмларга таъриф бераркан, унинг завқи беихтиёр эшитувчига ҳам кўчади. Она ҳар бир буюм таърифида худди синчилардек ёндошади.

— Бу буюмлар нафақат ўзимизда, балки чет эллардаги кўргазмаларда ҳам юртимизга, унинг уста-ҳунармандларига қизиқиш, уларнинг санъатида эҳтиром туйғуларини уйғотишда хизмат қилади, — дейди Мастура она.

«Тадбиркор аёл» Ассоциациясидан қайтар эканман, ишбилармон аёллар чин маънода от устидаги аёллар эканига яна бир бор иқдор бўлдим. Зеро, Ассоциациянинг рамзида ҳам от чоптириб бораётган аёл акс эттирилган. Мен сўз сўнгига немис сиёсатшуноси Питер Шолл-Латурнинг қуйидаги сўзларини келтиришни лозим топдим: «Агар мен Республика ишбилармон аёлларининг Ассоциациясида учратган хотин-қизлар ҳақида гапирадиган бўлсам, унда Ўзбекистон ўзининг келгуси тараққиётига жуда катта умидлар боғлашга ҳақли, дея оламан».

Зумрад ВАҲОБОВА

Энди ўзим юқоридаги гапнинг мағзини чақиб, ёшларга таъкидлайдиган бўлдим.

Ўзбекистон халқ артисти раҳматли Маҳмуджон Ғофуровдек инсон:

— Умрим бесамар ўтмади-мikan, болам?... — деб қолардилар. — Вақтингиз бўлса, сизга кўнглимни тўкким келди. Ҳаётимнинг кўп қисми шу театрда ўтди. Ўйласам, уйимдан кўпроқ театрда вақтимни ўтказарканман. Эҳ-ҳе, бу масканга кимлар келиб, кимлар кетмади...

Устозни билмаганлар бу гаплардан ҳеч нарса тушунмаслиги

Театрга янги келган кезларим “Театр — инсонлар ихтиёрий равишда келиб, қалбини тўкиб кетадиган муқаддас маскан” деган гапни кўп эшитардим. Ёшликда бу гапларга унча парво қилавермасдим. Аммо йиллар шиддат билан ўтавераркан. Ўйнаган ролларим, атрофимдаги одамлар, театр ҳаёти мени чархлади.

га ҳаракат қилардим. Муқимий театрининг асосчиларидан бўлмиш Маҳмуджон акадек санъат дарғасининг эътибори, назари мен учун жуда катта шараф эди.

Ҳафтада бир-икки марта ўтириб, суҳбатлашар эдик. Устоз баъзи гурунглаарда бирданига

ган.

Устоз узоқ ўйлаб давом этардилар:

— Менинг кимлигимни одамлар эмас, мана шу сахна, мана шу даргоҳ билади. Кўз-ёшларим, меҳрим, оловли оҳларим, беғубор кулгуларим, нолали оҳангларим шу театр девор-

ХИЁНАТ ҚИЛМАЙДИГАН ДУСТ

мумкин. Чунки Маҳмуджон акадан кўпчилик “Жуда мағрур актёр”, деб ҳайиқишарди. Аммо устоз боладай беғубор қалбли, бўшкўнгил, ҳалим инсон эдилар.

Мен домла билан кўп бирга бўлдим. Узоқ-узоқ суҳбатларини тингладим. Баъзан бир оғиз гапларидан нима демоқчиликларини англаб олардим. Йигирма беш йил сахнада бирга ижод қилиш устозни яхшигина тушунишга имкон яратганди менга.

Ёлгон илтифот Маҳмуджон ака учун ҳақоратдек туюларди. Гримхоналарига ҳеч кимни таклиф қилмасдилар. Негадир мени ҳамхона қилиб олдилар. Мен ҳам ўз ўрнида гримхонамизни ораста сақлаб, устозга кўмаклашиш-

жиддий қиёфага кириб олар, хайрни ҳам насия қилиб жўнаб қолар эди. Мен на қаршилиқ, на хайрихоҳлик қила олардим ўшандай кезлари. Вақт ўтиб, домланинг ҳар бир ҳаракатлари, ҳар бир гапларининг мағзини чақиб бораёпман.

Маҳмуджон ака ўзлари алланечук кайфиятда бўлсалар-да, алақачонлардан бери уйналмай қўйган спектакллардаги ариядуэтларни концертмейстер билан 4-5 соат такрорлардилар. Бундай ҳолларда кимлардир ҳайрон қолса, кимлардир очик истеҳзо қиларди...

— Баъзида кўнглим алланечук бўлиб кетади, бу сахнага менинг қалб кўрим, юрак тафтим, ёшлигим, шижоатим тўкил-

лари, кулислари, чироқлари, пардаси, оркестр пултлари гувоҳлигида табаррук дўстим — сахнамга жойланди. Бундан баянлар парвоз сўзлар деб эмас, дард деб, жунун деб тушунинг. Бу умр. Нима қилай, яхши кўраман сахнани, театрни, ҳайрат билан боққан кўзларни... Менинг ёшимга кирсангиз, тушуна-сиз бунди, биламан, ҳали теран англайсиз.

Устоз кўз ёшларини яшириш учунми, олис-олисларга тикиладилар. Лаблари пичирлайди. Англомлайман. Вужудим қулоққа айланиб англашга ҳаракат қиламан. Эмраниб нола қиладилар устоз:

— Эй қуёш, кўрсат юзингни, тундан бағир қонланмасунин...

Худди саҳнада ёки бир ўзлари қолгандай армон билан, фиғон билан, нимтабассум билан куйлаптилар. Кўзлари остидаги ажинларда йиғилиб қолган кўзёши қалқиб турибди. Уни алам билан сидириб, давом этадилар, эшитилиб-эшитилмайдилар. Ниҳоят оғир хўрсинадилар. Менинг ҳам тинчим бузилади, ичимдан нимадир тошиб бўғзимга келади. Устоз ўзларини ушлайдилар. Айб иш қилиб қўйгандек жилмайиб, ерга қарайдилар. Менинг ҳам ич-ичимдан йиғлаётганимни сезиб, гапга тушиб кетадилар:

— Қандай бахтлисиз, болам! Истиқболингиз олдинда. Йиллар шафқатсиз. Сиз унга парво қилмай, тинимсиз ишланг. Одамни меҳнат чархлайди. Мени эса қарилик кундан-кун бағрига яқинроқ олапти. Менинг даврим ўтди... — деб секин кўзгаладилар. — Майли, мени эшитганингиз учун ташаккур... Менга қўшилиб нега йиғладингиз? Сиз йиғламанг. Ило, сиз саҳнанинг дўстлигини тушундингиз. Фақат Худодан сўранг ва фақат саҳнага тўкилинг. Саҳна билан гаплашинг, кўнглингизни, борингизни унга беринг. Саҳна — хиёнат қилмайдиган дўст. Бу менинг гапим. Ҳозир бўлмаса, кейинроқ англарсиз...

Шундай деб устоз яқин келиб, сочимни тўзғитиб қўяди. Сўнг ўзига-ўзи гапираётгандек:

— Пешонаси кенг одамнинг иқболи порлоқ бўлади... — деб ҳассани дўқиллатиб кетадилар.

Мен узоқ ўтираман. Ҳатто кайфиятим қанақалигини ҳам билмайман. Шундай буюк истеъдоднинг армонларидан изтиробга тушаман. Бир енгил тортаман. Тақдир мени шу одам билан юзлаштиради. Унинг фаолиятига гувоҳ қилди. Шундай устоз билан сийлади. “Наҳот! Наҳотки, бир пайтлар шу актёрни кўраман, ижодидан баҳра оламан, деб театр эшигини бузган томошабинлар бугун йўқ?! Узоқ-узоқ қишлоқлардан ҳар хил уловларда келиб, театр тугагач, устознинг қўшиғини хиргойи қилиб тарқаган томошабин бугун йўқ. Юракларга эзгулик ўлашган одамнинг ҳам армонлари бўлар экан-да...”, — дейман.

Йиллар ўтгани сари устозни кўпроқ қўмсайман. Гоҳида ўзимга сиғмай қоламан. Юракларим тўлиб кетади. Устани соғинаман. Саҳнадан қидираман. Хоналардан излайман. Чой ичиб, суҳбатлашиб ўтирган жойларимизга бориб келаман. Ахтараман, кутаман... Шунда маҳзун овозлари қулогимга эшитилади устознинг: “Ёлғон ўйнаманг, саҳнани алдаманг. Қўрқмай юрагингизни тўкинг.

Ишонч билан, берилиб бажаринг ҳар бир ҳаракатингизни, овозингизга зўракилик эмас, жон беринг. Ўзингиздан чиқиб кетиб образга кирманг. Образни ўзингизга сингдиринг...”

Қариси бор уйнинг париси бор, деган гап хаёлимдан ўтади. Бугун Муқимий театрининг Маҳмуджон Фафуровдек кайвониси йўқ. Бироқ кўнгилга таскин берадигани шуки, Уста бизни саҳна билан дўстлаштиради. Театрга муҳаббат ва ўзларидаги жунунни юқтириб кетди...

Маҳмуджон Фафуров ҳақида ёзишга киришганимда, фаолиятлари, ўйнаган роллари ҳақида жўяли, лўнда қилиб баён қилмоқчи эдим. Хотираларга берилиб кетдим. Аммо рост ёздим, борини ёздим. Юракларим гумуриб кетди. Соғиниб-соғиниб, йиғлаб-йиғлаб ёздим. Маҳмуджон ака елкам узра кузатиб тургандек, сочимни тўзғитиб қўядигандек туюлди. Бир пайтлардагидек кўз ёшларимни яширмадим.

Ҳис қилдимки, яхши одамларнинг руҳлари мададкор, ўғитлари дастуриламал бўлиб қолавераркан.

Боир ХОЛМИРЗАЕВ

ХУНАРЛАШ ЭЛ

Қадимги Бахтрия ҳудудидан бронза даврига оид осори атикалар топилиши бу даврда ватанимиз хунармандчилиги шаҳарсозлик билан юсак босқичга кўтарилганини кўрсатади. Сополитела ва Жарқўтонда ибтидоий шаҳарларга оид ибодатхоналар, саройлар, устахоналар, уйлар, қалъа деворлари каби моддий маданият намуналарининг топилиши хунармандчилигимиз, хусусан, иншоотсозлигимиз тарихи узок мезгилга бориб тақалишидан дарак беради.

Бугун юртимизнинг турли шаҳар ва қишлоқларидаги қулоллар, заргарлар, бўйрачилар, темирчилар, эгарчилар ва бошқа касб эгалари истиқомат қиладиган сулолалар, уруғ-авлодларнинг мавжудлиги хунармандчилик тарихининг изчиллиги, давомийлигини кўрсатади. Шу ўринда таъкидлаб ўтиш лозимки, бугун Европада жуда қиммат бўлган сомонли гиштан қурилган уйлар қурилиши бизнинг Ватанимизда бундан IV-V минг йиллар илгари Сополитела ва Жарқўтонда гуллаб-яшнаган шаҳарларнинг давомидир. Бугун бу ерда меҳнат ва ижод қиладиган уста-устазодалар аждодларимиздан мерос хунарларни асрлар давомида эъзолаб келмоқдалар.

Фарзандларимизни ҳам ватанпарварлик, аждодлар руҳига садоқат, қолаверса, илмга, хунарга меҳр руҳида тарбиялашда маҳаллий ёдгорликлар, қадамжолар, ўзимиз билан бир туман, бир қишлоқ, бир

сухбат ва улар яратган санъат намуналари нихоятда асқотади.

Касб-хунар коллежларининг ўқувчиларида ўзлари ўрганаётган касбга, хунарга меҳр, ўз касб-коридан ғурурланиш ҳиссини тарбиялашда хунармандчилик, деҳқончилик тарихини чуқур ўргатиш мақсада мувофиқдир. Касб-хунарлар тарихига фарзандларимизни боғчадалиқ, мактабдалиқ давридаёқ ошно қилсак, яна ҳам маъқул бўлар эди. Негаки, касб танлашда болага кўмаклашиш, уни “жозибодор” касблар кетидан чопмай, бевосита яратувчилик билан боғлиқ касб-хунарларга йўналтириш ҳам ота-онанинг, ҳам маҳалланинг, ҳам ўқув юртининг муҳим вазифасидир. Бундан касб эгасининг ўзигина эмас, бутун авлоди миннатдор, жамиятнинг эса бир аъзоси умргузaronлигидан кўнгли тўқ бўлади.

Шерободда Ўзбекистон халқ устаси, Республика Бадий академияси ижодкорлар ва Республика хунармандлар уюшмасининг аъзоси, уста-қулол Қудрат Асроров истиқомат қилади. У 100 дан ошiq халқ амалий санъати асарлари муаллифи. Унинг асарлари нафакат Ватанимизда, балки Россия, Хитой, Япония, Германия, Англия каби хорижий давлатларда ўтказилган кўргазмаларга қўйилган. Бу асарларнинг асосий мавзулари “Она-Ватан”, “Она табиат”, “Оила”, “Мустақиллик”, “Ўтмиш ва келажак”, “Орол муаммоси”, “Наврўз”, атоқли ҳамюртла-

римизнинг сиймолари, хусусан, Имом ат-Термизий ва унинг макбараси тўғрисидадир. Уста “Алпомиш” достонининг 1000 йиллигига, Термизнинг 2500 йиллигига бағишлаб туркум асарлар яратган. Унинг ижоди тўғрисида қисқа метражли филм ҳам ишланган.

Яқинда Қудрат Асроров билан “Ташаббус-2005” кўринининг вилоят кўргазмасида учрашиб қолдик.

— Болаларимни 2-3 хунарга ўргатаёпман. Кейинчалик катта ўқишларда ўқиб, илми бўлар. Лекин кўшимча даромад қиладиган хунари бор экан, ҳеч қачон бировдан тазма қилмайди. Ахир бундай нохуш ҳоллар учрайди-ку?! Қўлида хунари бўлса, бировга мухтож бўлмайди, — дейди уста.

Ҳа, уста юз қарра ҳақ. Шаҳарларда саноат, маиший хизмат, қишлоқларда қишлоқ хўжалиги йўналишларидаги кенг тармоқли касб-хунар коллежлари фаолияти йўлга қўйилса, (албатта, ўша ҳудуднинг хусусиятлари, эҳтиёжлари ҳисобга олинган ҳолда) маъқул иш бўларди. Шерободдаги қулолчилик қорхонаси реконструкция қилиниб, сопол идишлар билан бир қаторда безак плиталари, черепицалар ишлаб чиқарилса, қурилиш ишларида кўмак берилган, кўпгина ёшлар учун иш жойи ҳозирланган бўлар эди. Бу борада Қудрат Асроров каби инсонларнинг фаолияти ҳам ўзига хос аҳамият касб этади. Бундай уста хунармандлар бепосён юртимизнинг барча шаҳар ва қишлоқларида истиқомат қилади. Уларни топиб, хунаридан, доно пандларидан унумли фойдаланишимиз лозим.

Норбой СУЛТОНОВ,
Ўзбекистон Республикаси
касб-хунар таълими аълочиси

Қозғистонлик таниқли шоир, журналист, шоир ва этнограф Ҳамза Қўктанли ўтган йили "Гулистон" журнали тахририяти меҳмони бўлганида қўшни Чимкент, Сайрам, Туркистон шаҳарлари атрофларидаги муқаддас қадамжолар ҳақида ҳикоя қилиб берар экан, мустақилликка эришилгандан сўнгги йилларда қозоқ биродарларимиз ҳам ота-боболар топинган, талпинган муқаддас маконларни ободонлаштираётганликларини гапирган ва тахририятимизга китоб тақдим қилган эди. (Ҳамза Қўктанли. "Туркистонлик табаррук сиймолар".

Ҳамза Қўктанли

Туркистонлик Табаррук Сиймолар

"Қасият" нашриёти, Олмаота, 2003 йил, қозоқ тилида).

Ушбу китоб уч бўлимдан иборат бўлиб, унда улуг бобокалонимиз Хожа Аҳмад Яссавий ҳазратларининг қабри тепасига тикланган мухташам мақбаранинг тарихи, бу ҳақдаги тарихий ривоятлар, мақбарани зиёрат қилиш одоблари борасида сўз юритилган.

Эътиборингизга тарихий китоб-эсседан парчалар таржимаси берилаётир.

РИВОЯТЛАР

Ривоятларга кўра Хожа Аҳмад Яссавий бобомиз икки марта қаттиқ касалланиб қоладилар. Шунда Яратганга мурожаат қилиб айтадиларки: "Эй Биру Борим! Мени бу ҳаётда бор қилдинг. Истеъдоду салоҳият ато этдинг. Энди турк элита қаноат ва имонни тартибот этиш йўлида захмат чекишни насиб айла! Менга пайғамбари-

миз (с.а.в) ёшларига етгудайин кент умр берки, токи мен ёлгончи дунёнинг қизигига боқмайин, алданмайин меҳнат қилай!"

Шундан сўнг бобомиз 26 йил давомидан бирор марта таҳоратсиз ер босмадилар. Ваъдада қоим туриб захмат чекдилар. Валий бобомизга Аллоҳнинг раҳми тушди ва қўшимча умр билан сийлади. Бобомиз пайғамбар ёшига етгач: "Бу дунёнинг ёруғи энди мен учун зиёдадур!" — дедилар-да, қуёш шуъласи тушмайдиган лаҳм (ер ости уйи) ясаб, шу хилватда кунига битта майизни ҳўрак қилиб, қолган умрларини яшаб ўтдилар.

УМР

XII асрда Ясси деб аталмиш қишлоқнинг (ҳозирги Туркистон шаҳри ўрнидаги) дунёга машҳур бўлиши Хожа Аҳмад Яссавий бобомиз номлари билан чамбарчас боғлиқ. Ҳазрати Султон тахминан 1103 йилда Сайрамда дунёга келиб, 1166 йилда Туркистонда оламдан ўтганлар. Оталарининг исми — Иброҳим, оналарининг исми — Қорасоч бўлган.

Ривоят қилишларича, Хожа бобомиз ёшлик чоғларида ўз даврининг яна бир улуг пири — Арслонбоддан илоҳий дуо-фотиҳа олган эканлар. Кейинчалик, атоқли уламон киром Юсуф Ҳамадонийга шогирд тушиб, одамлар орасида ишонар ва эътиқод тарғиботи билан шуғулланадилар. Бобомизнинг ўзлари, аввало, дунёвий роҳатлардан воз кечиб, тоат-ибодатга ўтадилар. Тез орада авлиёлик мақомига эришиб, шогирдлар етиштира бошлайдилар. Шу сабабдан бобомизнинг ҳикматлари бутунги кунда ҳам

дину диёнатга, имон-инсофга чорловчи дурдона сифатида ардоқланади.

Бироқ Яссавий ҳикматлари фақат дин билан, сўфийлик билан боғлиқ, дейиш бирёқлама, юзаки фикрди. Валий-шоир ўз донишмандлиги, тафаккури асосида ўша даврнинг турмуши, халқнинг ҳасратини ҳикматларига қориштира олди, шундан бўлса керак, бобомизнинг ҳикматлари дашти қипчоқ қабилисидан чиқиб, турк улусига ёйила бошлади.

Асрлар бўйи тилсимлари, нақшу нигорлари йла афсона ва ривоятларга айланиб кетган, валий бобо-

миз шарафига қурилган мақбаранинг вақт синовига бардош бериб келаётгани унинг мукаммал тамал тошига бунёд бўлганидан далолатдир. Авлиё бобомиз бошлари устида маҳобатли мақбара курдириш Амир Темур бобомизнинг бунёдкорлик фаолияти билан боғлиқ. Туркийларнинг маънавий пойтахтларидан бири Туркистонда бунчалар мухташам бино барпо қилаётиб, Соҳибқирон бобомиз нималарни орзу қилди экан?! Бу, албатта, алоҳида бир мавзу. Бироқ ривоят қилишларича, Соҳибқироннинг йигитлик даврларида, иши қоришмай турган кунларининг бирида тушларига нуроний бир киши кириб: "Мана бу байтни уч маротаба такрорлагинда, ният қилган сафарингга отланавер. Албатта, ғалаба сен томонда бўлади!" — деб аён қилади. Амир Темур бободан: "Сиз кимсиз?" — деб сўрайди. У: "Мен яссилк Хожа Аҳмадман", — деб жавоб беради. Ёш амир уйғонганида, Яссавий бобомиз берган

байт хотирасида тинмай айланиб турган эмиш. Шундан сўнг Амир Темурнинг шавкатли ғалабалари бошланган экан. Кўпдан-кўп ғалабаларга эришавергач, Туркистонга келиб, ўзига маънавий пир-устоз бўлган валий-шоир хоки устида мақбара қуришга киришган экан.

Шундай қилиб, ҳалқ назарида Хожа Аҳмад Яссавий Амир Темур-га тушида оқ фотиҳа бериб, ғалабаларга ундаган, рағбатлантирган пир, устоз, Шунингдек, Занги бобо, Арслонбоб, Ўзун оталар учун ҳам мақбара тиклаши Соҳибқирон бобомизнинг авлиёлари, дин қишларини ўта улуғлаганидан далолатдир.

МАҚБАРАНИНГ ҚУРИЛИШИ

Ривоятларда айтилишича, Амир Темур Хожа Аҳмад мақбараси қурилишини бошламоқчи бўлганларида авлиё устознинг қабри қайси бири эканини билосмай қийналибди. Шунда бир кекса одам: "Бир кўра қўйни шу ерга келтириб қўйиб юбориш керак. Қўй ҳар қанча оч бўлмасин, авлиёлар ётган жойдан айланиб ўтади", — деб маслаҳат берибди.

Чиндан шундай қилишибди. Қўйларин бир неча бор ҳайдаб ўтишибди. Ҳар гал қўйлар ўчоқ ўрнидай бир жойни айланиб ўтаверишибди. Шундан сўнг шу жойни Хожа бобонинг кўк қабр тоши турадиган жой қилиб белгилашибди, да, иморат қурилишини бошлаб юборишибди. Бироқ мақбара одам бўйи бўлганида кечаси қулаб тушибди. Қайта тиклай бошлашибди. Бу ҳол бир неча марта қайтарилибди. Охири кечаси пойлоқчи қўйиб кузатишибди. Тун ярмидан оққанда бир хўкиз келиб қурилишни шохи билан сузиб, йиқитиб ташлар эмиш. Хўкизнинг ҳайбатидан кўрқиб ҳеч ким яқинлаша олмабди. Пойлоқчилар ҳикоясини эшитган Ясси шахри ҳокими Қуръон ўқитиб, қурбонлик қилибди. Шундан унинг тушга Яссавий бобомиз кириб: "Кўк хўкиз — Арслонбоб отанинг куч-қудрати тимсоли. Аввал Устознинг ётган жойларини обод қилинлар", — дебди. Шундан сўнг ришлар қўлма-қўла ташлиб, Арслонбоб ота қабрига мақбара қурилибди. Хожа Аҳмад бобомиз шу хилда ўз навбатини ус-

тозига беришларининг сабаби — Арслонбоб ота Яссавийга ҳам пир, ҳам тоға бўларкан.

"Зафарнома"да ёзилишича, ушбу иморатлар 1397 йилнинг кузига, яъни Амир Темурнинг Яссига келиши билан бошланган. Соҳибқироннинг буйруғи билан мақбаранинг марказий гумбаз айланаси 41 газ кенгайика мўлжалланиб, қурилади. Қолган қисмлар шунга асосланган қўламда лойиҳалаштирилади. Қурилишга ўша даврнинг истеъдодли меъморларидан Убайдулла Садир раҳбарлик қилган. Унга Исфаҳон, Шероз, Табриз каби шаҳарлардан қақриб келинган усталар ва қурувчилар ёрдам беришган. Қурилиш ишларида жуذا кўп кишилар чин дилдан келиб қўшмалаверишган экан. Яссидан ўттиз чақирим наридаги Саврин шаҳридан ришлар қўлма-қўла ташлаиб келтирилган эмиш. Ришга пиширилган жой ҳозиргача сақланиб қолган. Ерай ҳақнинг айтилишича, ришлар Саврин туғроғидан олиниб, туя сути билан ййлаб пиширилганимиш.

Базми бир маълумотларда Мавлоно Убайдулла Садир мақбара қурилишини икки йилда тугатган, дейилади. Бироқ бу озгак, аниқ бўлмаган маълумот. Шарафиддин Али Яздийнинг асарида: "Мақбара бир йилда тугатилади. Бироқ олд томондаги асосий бино тугатилгани йўқ", — деб маълумот берилади. Ташқаридан қириладиган эшик манглайди "Исфаҳонлик уста Иза-виддин ибн Тожиқдин, 797 йил" (1394), Амир Темур соғға қилган олгита шамдонда эса "799 ҳижрий йил, рамазон ойининг йигирманччи санаси" деган ёзув бор.

Ушбу маълумотларга асосланиб, мақбара Амир Темурнинг 1397 йилги Туркистонга ташрифи олдидан тугатилганини тахмин қилиш мумкин. Шамдонлар ҳам бунга мисол бўла олади. Чунки, одатда соғға қуриб битказилган иморатлар учун берилади.

Қурилиш ишлари аниқ икки йил ичида тўлиқ тугатилган, деб тахмин қилиб бўлмайди. Иморатнинг қириш қисми битказилмай, очик қолдирилгани бу фикрга асос бўлади. Буни икки миноранинг юқори қисмлари XVI асрда Бухоро ҳукмдори Абдуллаҳон томонидан қурдирилгани ҳам тасдиқлайди.

МАСЖИД ЭМАС, МАҚБАРА

Маҳаллий аҳоли бу иморатни шу кунгача масжид деб атайди. Бироқ зиёратгоҳ масжид сифатида қурилмаган. Буни иморатнинг тури қўблага эмас, жануби-шарқдан шимоли-ғарбга қаратиб қурилгани тасдиқлайди. Аниқланишича, Амир Темурнинг топшириғи ва тавсияси шундай бўлган экан. Бу махфий усулнинг сириги Занги бобо иморати билан қиёсласак, тушунгандай бўламиз. Айтишларича, Занги бобо билан Яссавий мақбараларининг олд қисми бир-бирига қаратиб, юзма-юз солинган экан. Чиндан ҳам шундай, икки иморат бир-бирига юзма-юз солинган. Бунинг аниқ сабабини ҳеч ким далиллаб бера олган эмас...

МАҚБАРАНИНГ ЯНА БИР МУКАММАЛИГИ

Соҳибқирон Амир Темур авлиё-шоир шарафига ушбу иморатни тиклатар экан, аввал-бошданок унинг зиёрат-тавоф қилувчиларга ҳам, дин йўлига тушган шоғир-толибларга ҳам хизмат қиладиган томонларини ўйлаб, шунга мос ҳолда хоналар, бўлмалар қурдирган. Ҳозир Қозонхона деб номланувчи улкан зал, биринчи ва иккинчи қаватлардаги алоҳида бўлмалар, толибларнинг дарсхоналари, дам оладиган хоналари ана шундай худосалар чиқаришга имкон беради. Масжид деб аталадиган бўлма таҳорат олишга, беш вақт намаз ўқишга мўлжалланган. Умуман, иморат ичида ўттиз бешта бўлма мавжуд, алоҳида хоналар сони эса 377 та. Ҳазрати Султон ётган қабр тепасидаги гумбаз уч қаватдан, қозонхона ва масжид гумбазлари икки қаватдан иборат қурилган. Иншоотнинг узок йиллар, асрлар мобайнида бешикаст сақланиши учун олдидан турли хил табиий офатларга дош берадиган қилинганлиги ҳам одамни танг қолдиради. Булардан бошқа ҳам ушбу иншоот мажмуасида учта гумбаз бор. Олдинги арканинг уч гумбаз ба-ландлиги (ердан ҳисоблаганда) — 40 метр, катта гумбазнинг баландлиги — 39,5 метр.

ҒОЙИБ БЎЛГАН ХАЗИНА

Айтишларича, иморатнинг баландлиги 40 метр келадиган аввалги аркасининг остида — ёмғир,

шамол тегмайдиган пана жойида тўп шаклида учта шар осилгич турган эмиш. Шулардан икитасини қачонлардир, камлардир уриб туширишган ва хазинани ўзлаштириб юборганлар. Учинчисини эса (энг баланд, етиб бориш энг қийин бўлган жойдаги хазинани) узоқ вақтларгача ҳеч ким ололмаган, фақат 1942 йилга келибгина даҳрий-атеистлар бу хазинани ўққа тутиб, қўлга туширишган эмиш. Хуллас, бу ғалати талон-тарож Шўролар ҳукуматининг топишириғига кўра амалга оширилгани аниқ. Тўп қилиб ўралган бу хазина ичидан еттига олтин узук ва арабча ёзувдаги битик бўлган, узукларнинг ҳаммаси бир хил ҳажмда, катта қилиб ишланган эмиш, уларда "Амир Темур" деган ёзув бўлганлигини айтишади. Баъзи маълумотларга қараганда, XVI асрда яшаб, ҳукмдорлик қилган Абдуллахон арканнинг битмай қолган қисмларини таъмирлатган пайтда ушбу учта тўпни киши қўли етмайдиган жойга ўрнатирган эмиш. Бундан келажак даврларнинг таъмирчи-метаморлари агар шу иншоотни таъмирлаш, ободонлаштириш ишларига киришадиган бўсалар, ушбу хазиналардан фойдаланишлари мумкин бўлсин, деган мақсадни қўзлаган эмиш. Булар ичида ҳақиқатга энг яқини, ишонсиз бўладигани, хазиналар иншоот қурилган пайтда, Амир Темурнинг буйруғига кўра шу ерга осиб қолдирилган, деган тахминдир. Иморат билан боғлиқ яна бир ривоятда айтиладики, макбаранинг баъзи жойларини атайлаб чала қолдирганлар ва бу ишларни битказиб, камини бутлаш, чала жойларини битириш ишларини келажак авлодларга омонат, мерос қилиб қолдирганлар. Хўш, макбарани тўла битказиш, ишни чала қолдирмасликка Амир Темурнинг куч-қудрати етарли эди-ку, унда нега чала жойларни авлодларга мерос қилиб қолдирди экан? Мана шу нуқталар билан йўқолган хазиналар орасида боғланши борлиги кўзга чалинади. Хуллас, бу тилсим иш ҳақон ўз ечимини топган эмас.

ХОЖА АҲМАД ЯССАВИЙНИНГ ХИЛВАТИ

Хожа Аҳмад Яссавий бобомиз ҳаётининг сўнгги кунларини хилватда — ер остидаги жойда тоат-ибодатда ўтказгани ривоятларда кўп айтилади. Бундай ажабтовур ҳаёт тарзи атрофдаги ҳамма одам-

лар томонидан ҳам маъқулланавермаган. Буни қуйида баён қилинувчи ривоятдан билиб олишимиз мумкин. Унга кўра, шу элдаги хоннинг Оғаман, Қораман исми вазирлари бобомизни ёмонотлиқ қилиш учун бир ҳўкиз сўйиб, ерга қўмади. Улар: "Сен тунари ўғирлик билан шуғулланасан, кундузи ертўлангга тикилиб ётасан. Чик бу ёққа!" — деб судраб чиқиб, ҳўкиз кўмган жойларини очиб, халқ олдида валий инсонни ўғри қилиб кўрсатмоқчи бўлишади. Авлиё бобомиз бу куракда турмайдиган тухматлардан қутулиш учун Яратгандан кўмак сўрайди ва дуо ўқиб, юзларини силайди. Мўъжиза юз бериб вазирларнинг бири оқ, иккинчиси қора йтга айланиб, ўзлари кўмган ҳўкиз сўяқларини талашиб-тортишиб ражий бошлашади. Хожа бобомиз икки вазирни кечириб, уларнинг гуноҳини ўттишини Оллоҳдан сўраб, дуо қилган, дейишади.

Хожа бобомизнинг кўзи тириклигидаги танлаган сўнги қароргоҳи — ерости ўйи макбарадан юз метрча нарида. Халқ орасида сақланиб юрган маълумотларга қараганда, авлиё хилватгоҳининг ерости қисмида 22 хона, тепасига ой сурати ўрнатилган гўмбазли ҳам бўлган эмиш.

Хилватхонадан бир чакримча келадиган ерда яна бир табаррук макон — "Қумчиқ ота" деб номланувчи ўрин бор. Бироқ бу ердаги қабрда одам сўяқлари йўқ. Тахминларга кўра, ўлчамлари 4х4 метр бўлган уйга бобомиз ерости йўли орқали келиб, сўфийлик амалларидан бири — зикр тушишни бажариб кетар экан. Ўзунлиги бир чакримча келадиган ерости йўли хозиргача сақланиб қолган. Йўлакнинг баландлиги киши бўйича келадиган. Ер остидаги хилват, йўлак ва йўлар пишиқ вишт билан ўраб чиқилган, бора-боргунча ер устидан ҳаво кириб турадиган туйнуқлар бино қилинган.

Хожа Аҳмад бобомизнинг тушган нарзу ниёзни солиб, олиб юрадиган сопол идиши бўлган, дейишади. Бобомиз чин ихлоси ила зикр солганда, унга тўқсон тўққиз минг машойиш, саксон саккиз минг сарвар келиб, зикр амалларига ҳамдам бўлар экан. Халқ орасида ишонч, эътиқод ила айтиладиган ривоятда шундай манзара тасаввур қилинади: зикр тушайётганлар энг авж макомга етганларида уларнинг кўзи-

га авлиё Қумчиқ ота кўринар эмиш...

ҚАБР ТОШИ

Парда ортидаги эшик очилиши билан хона ўртасида кўкимтир тусли, сандиқдай келадиган қабр тоши кўринади. Хожа Бобомиз бошларига қўйилган "яшма" тошини Амир Темурнинг буйруғи билан Табриздан келтиришиб, шу ерда ишлов беришган экан.

Тошнинг баландлиги икки метр, узунлиги икки ярим метр. Устига қимматбаҳо мато ёпилиб, ёнига чирокдонлар қўйилган экан. Амир Темур томонидан қўйилган бу чирокдонларнинг бири — Эрмитажда, яна бири бошқа музейда сақланмоқда...

Қабр тоши ёнида атрофи безак билан панжараланган ёғоч айлана бор. Бу ерга Яссавийнинг рафиқаси қўмилган, деб тахмин қилишади.

МОВИЙ ГУМБАЗ

Қабрлар жойлашган чоғроққина қабристон бир бўлмадан иборат. Тепа қисмидаги гўмбаз кўмқўк керамикадан ишланган. Гумбазнинг тепа қисми ички томонидан талактитлар ҳосил бўлган. Зофирлар қабр атрофида тиловат қилишади.

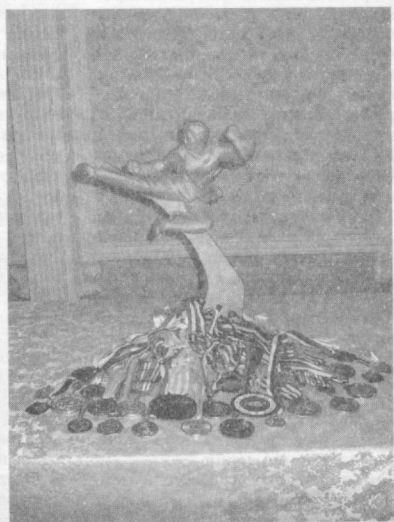
Даҳлзнинг чап томонида қутубхона бўлмаси бўлиб, илгари икки қавати ҳам нодир китобларга тўла бўлган, дейишади.

Қутубхона рўпарасида масжид бўлмаси бор. Масжид бошқа бўлмаларга қараганда ёруғ, кўркем қилиб безатилган. Кигиз, такамат тўшалиб, устидан қалин гилам ташланган. Имом меҳробининг ўрни жуда гўзал ишланган. Меҳробга "Оят ал-курси" нақшинкор қилиб ёзилган.

Ўнг томондаги даҳлзда "Асмон ул-хўсна" деб номланувчи тош бор. Бу тошга Аллоҳ Таолонинг минг бир номи ёзилган. Шунингдек, бу ерда бир неча машхур кишиларнинг қабр тошлари бор. Маҳаллий аҳолининг ақсарияти қозоқнинг ўрта жуз урувидан бўлгани сабабли ҳам бу ерга уларнинг атоқли шахслари қўйилган. Шундан сўнг Хожа бобомизнинг сўнгги муножот ўрни — хилвати жойлашган.

Музаффар АҲМАД
таржимаси

Уч карра жаҳон чемпиони Леонид Ли

Ўзбекистон Республикаси таэквон-до (ITF) Миллий Ассоциацияси терма жамоаси катта мураббийи, уч карра жаҳон чемпиони, Олий тоифали тренер Юрий Николаевич Лининг шогирдлари орасидан халқаро тоифадаги спорт усталари, жаҳон чемпионлари етишиб чиққан.

Халқаро мусобақаларда шараф билан қатнашаётган спортчилар плеядасини тарбиялаган Ю.Н.Ли малакали мутахассис бўлиш билан бир қаторда, меҳрибон мураббий, шогирдларининг энг яқин дўсти ҳамдир.

Бош-оёқ қонга беланган Широқ борган сари қадамини тезлатар, жазирама саратонда қайнаб турган чўл-биёбонлар, қир-адирлар, тақир далалар, тик довлонлардан ўл топиб борарди. Очлик, чанқоқлик, ўл азоблари кор қилмас, унга фақат бир мақсад куч бағишларди. Ана шу куч унга ҳам озуқа, ҳам сув бўлиб ором берарди. Вақт шу тарзда ўтиб, Широқ Сирдарёнинг бош оқимиға етиб келди. У ўрқачли тоғ тизмаларидаги сой, яйлов, чўллар Доронинг лашкаргоҳиға айланганини пайқайди. Чаманзор

ўўқ, қарийб яланғоч ҳолдаги бадбашара, қаландарсифат Широқни кўриб, лол бўлиб қолишди. Уни Доронинг олдиға бошлаб боришди.

— Эй шаҳаншоҳи олам, арзимға қулоқ солишингни сўрайман, — деб гап бошлади Широқ. — Мен сенға садоқат ва итоат изҳор қилиш орзусида бўлганлигим учун элдошларим мени шу аҳволға солди. Қариндошларимға: «Улуғ шоҳ Дороға итоат қилайлик, бирлашайлик», — дедим. Бироқ улар сўзимға қулоқ солмадилар, раҳмсизлик билан қулоқ-бурнимни кесиб ташлашди. Хоин деб ҳақоратлашди, хўрлашди. Ҳатто ўлдирмоқчи

Абдулла СОВУТ

ТАРИХИЙ ХИКОЯ

ШИРОҚ

АФСОНАСИ

яйловлар устиға Доронинг боргоҳи тикилганди. Ўрданинч чор атрофида лашкарлар лавозимиға қараб тўп-тўп чодирларини тиккан эдилар. Шоҳона чодир ёнидаги баланд қайрағоч ёғочининг учига каёнийлар сўлоласининг туғи қадалган, бу туғ ўз атрофидаги минглаб ҳарбий туғларға фармойиш бераётгандек ҳилпираб турарди. Лашкарлар ёққан сонсиз гулханларнинг куюқ тутунлари от тезакларининг ўткир ҳиди билан қўшилиб, аччиқ ҳид тарқатарди. Бу сирли, ҳайбатли ҳарбий халқани кўрган киши сўзсиз ўзини йўқотиб қўярди. Аммо Широқ ўзини тутди. У дастлаб учраган ҳарбий чодир олдиан ўтаётди, ўзини шапатилаб уриб, дод-фарёд кўтарди:

— Шоҳға арзим бор! Эй шоҳ Доро, сен улугсан! Буюксан! Мендек жабрланган, хўрланган, ожиз, бир бечора, нотаваон қулинг сенға арз айлаб келмиш! — деб бақариб йўглаб юборди.

Ҳордиқ чиқараётган, овқатланаётган, қуrollларини бўлғуси жангға шайлаётган, отларига ем бераётган лашкарлар қулоқ-бурни

ҳам бўлишди. Аммо пайт топиб қочдим ва минг бир машаққатлар чекиб даргоҳингға келдим. Эй салтанати улуг, шавкатли шоҳим! Менинч ҳолимға боқ, шафқатингни дариг тутма. Шаклардан қасос олишимға ёрдам бер.

Широқ Доронинг кўзига ўқдай тикилиб турарди. У ҳозир ҳеч нарсадан кўрқмасди. Шоҳ кўзини четға олди, унинг доим қаҳр чақнаб турадиган кўзларида бу сафар қизиқиш, ҳаяжон акс этарди. У Широқнинг сўзлариан таъсирланганди. Шоҳ кўнглида Широққа ачинишдан кўра ғалабаға иштиёқ туғилди. Чунки бундан кейинги ҳарбий юришида тез илгарилаш учун унга худди Широққа ўхшаш ўз элидан юз ўғирган, каёнийлар давлатиға садоқат билан хизмат қиладиган кишилар керак бўларди.

Шоҳ Доро бир неча дақиқалик сукунатдан кейин, ўрнидан туриб тахтдан тушди. Ял-ял товланиб турган юмшоқ, қалин поёндоз устидан юриб, Широқнинг олдиға келди. Ўзига термулиб, нажот устаб турган мажруҳ қочқинға синовчан назар билан боқиб:

* * *

— Сенинг арз-додингсиз ҳам барибир ўша заминни забт этаман. Шакларни, ўғузларни батамом қириб ташлайман. Қани, айт-чи, элинг менга ихтиёрий равишда итоат қилмоқчимасми? Менинг қўшинларимнинг ҳайбатидин кўрқмас эканми? — деб сўради.

— Қудратли шоҳим, шаклар ниҳоятда кўп халқ, уларнинг ҳисобига етиш мушкул. Улар эгаллаб турган заминнинг поёни ўўқ. Лашкарларининг ҳаммаси моҳир чавандоз, улар от устида туриб, олдинга қараб қандай тез ва зарб билан қилич урсалар, икки ёнга ҳам, орқасига ҳам шунчалик чаққон қилич урадилар. Наўза уриш, пайкон отишда ҳам худди шундай. Улимни писанда ҳам қилмайдилар. Улуғ шоҳим, лекин уларни ғафлатда қолдириб, мағлуб қилиш унчалик қийин эмас. Мен болаликдан пода боқиб, дала кезиб ўганим учун, ўз элимизнинг тоғ, дарё, кўллари, ери тарҳини беш кўлдек биламан. Лашкарларингга ўл кўрсатаман. Шакларнинг бепарво турган пайтини пойлаб, ҳужум қилишингизга ёрдам бераман. Улар қанчалик эрта қирилсалар, қонлари қанчалик кўп оқса, мен шунчалик хурсанд бўламан...

Эй олампаҳо! Рақибларимдан қасос олишда сенинг илтифотингга, ёрдамингга муҳтожман. Агар маъқул кўрсанг, лашкарларингга амр қил. Тез отланиб, шакларнинг қонини дарё каби оқизсинлар, уй-жойларини хонавайрон қилсинлар. Шаклар ҳозир ғафлатда, сўзсиз тор-мор келтирса бўлади. Лекин лашкарларинг етти кунга етгулик озуқа, сув ғамлаб олишлари лозим.

— Дуруст! — деди шоҳ хурсанд бўлиб, — мен сенинг қасосингни албатта олиб бераман. Лашкарларимга ўл бошла, мен шу ерда қолиб, қўмондон Ронус Чотдан зафар хушхабарини кутаман!

Олий ҳарбий кийим кийиб қуроолланган, баланд бўйли, совуқ кўринишдаги қўмондон Ронус Чот ўрнидан турди, Доронинг рўпарасига келиб, тахтнинг пойига пешонасини теккизди. Ўрнидан тургач, орти билан уч қадам юриб:

— Улуғ шоҳимиз учун жоним фидо! — деб қасамда қилди.

Бош йилқичи саман арғумоқнинг тизгинини қўлига тутқазганида, шоҳ олдида дастлаб айтган сўзларини яна бир марта такрорлаган Широқ, эрон лашкарларини эргаштириб келар, унинг арғумоғи туюқлари остидан ўт чатнатиб, олға чопмоқда эди.

Эрон лашкарлари минган отларнинг туюқлари остидан кўтарилган куюқ, сарғиш чанг осмону фалакка ўрлаб, кун юзини тўсарди. Ўнбоши, юзбоши, мингбоши, туманбоши, лакбошиларнинг ёнида биттадан туғдор аскар туғ кўтариб борарди. Тоғлар, яйловлар, сойлар, чўллар, ўрмонлар бора-бора орқада қолди. Отлар терлади, чарчади. Тақалари сийқаланиб тугаб, туюқлари юлқаланиб кетди. Лашкарлар дим саратон офтобиде куйиб, косовдек қорайиб кетди. Қайноқ шамол юзларга урилиб нафас олишни қийинлаштиради, киши нафасини сиқарди. Озиқ-овқат захиралари ҳам борган сари озайиб, ташналик юракларни кабоб қилар, Широқ сувсиз, тақир ўўлардан олиб келаётгани учун очлик, ташналик, офтоб, сафар азоби эрон лашкарларининг ҳаётига кундан-кунга оғир хавф соларди.

Юриш секинлаша бошлади. Жуда кўп лашкарлар, от, туя, хачир ва бошқа жониворларнинг ўликлари ортада қолиб кетмоқда эди. Лашкарлар сафи гоҳ-гоҳ бузилиб, мингбоши, юзбошиларнинг қонли қиличлари остида яна ноиллож ўз сафларини тортишга мажбур бўлишарди.

— Ҳой, шак! — деди ниҳоят сабр-тоқати тугаган Ронус Чот яланғочланган қиличини Широқнинг бўйнига тўғрилаб. — Элингга қачон етамиз? Ё бизни лақиллатдингми?

— Менга қилич ўқталма! — хотиржам жавоб қилди Широқ. — Ғазаб билан, охирини ўйламай мени чопиб юбормоқчи бўлсанг, марҳамат, чоп! Қараб ўтирма. Ўз қариндошларимга яхшилик қилсам, улар қуроқ-бурнини кесиб юборишди. Энди шоҳ Дорога кўрсатган садақатим бадалига сен бошимни олсанг, майли. Мен шундай бир шўрпешонаман, кимга яхшилик қилсам, жафо келади. Ҳа, қиличингни тутиб тураверма, чоп! Қачон ўлишимнинг нима фарқи бор?! Барибир

ўламан, қани чоп!

Широқ чиндан-да ўз тақдирига ачинаётган қиёфада оҳ тортиб, яна сўзида давом этди:

— Лекин эндиги ўл жуда хатарли, менинг ёрдамимсиз сен шак, ўғиз лашкарларининг яширин ўрнини тополмайсан. Майли, ҳамонки, қиличингни кўтарган экансан, яна қинига солма, чоп!

Широқ Ронус Чотнинг ўлири олмаслигини билгани учун ҳам хотиржам эди. Негаки, эндиликда каёнийлар лашкарларининг тақдири гуё эшакка чапиб қўйилган туя карвонларининг тақдирига ўхшарди. Улар Широқ қаерга бошласа, шу тарафга юришга мажбур эдилар. Ронус Чот Широққа эргашиб тоғлар орасидаги хатарли, қийин ўйларни босиб келаётганда ўзининг ва бутун кўшиннинг Широқдан айрила олмаслигини сезган ва бу ачиқ ҳақиқатни эътироф қилишга мажбур бўлганди. Унинг қилич яланғочлаши қуруқ дўқ-пўписадан бошқа нарсасиз эмаслиги боис, Широқнинг сўзларини эшитгандан кейин қиличини шартта қинига солди. Бу унинг Широққа ўлни давом эттириш тўғрисида берган ишораси эди.

— Лашкарларинг бўшанг, чидамсиз экан, — деди Широқ Ронус Чотнинг олдида кетаётиб. — Уларга буюр, ортада қолиб, аста юрадиган бўлса, манзилга етиб боришимиз қийин. Олдимиздаги мана шу қум саҳросидан ўтсак, бас. Биз шакларнинг бурни остида чиқамиз-да, тўсатдан

хужум қиламиз.

Ронус Чот бирданига юмшаб қолди. Мулоимлашди. Лашкарбошининг қаҳрли ҳолатидан асар ҳам қолмади. Унинг олдида Широқ кўрсатган қум-барханли чексиз саҳро намоён бўлди. Ронус Чотнинг чопарлари бутун саф бўйлаб от елдиришиб, қўмондоннинг тез юриш тўғрисидаги буйруғини етказишди. Шундоғам ўл азобидан тинкамадорлари қуриб, ҳолсизланиб, жонлари ҳалқумларига келиб қолган, куч-қувватлари адо бўлаёзган лашкарлар гуё бўйинларидан арқон билан боғлаб портгандек мажбурий ўусинда бир қадам-бир қадамдан базўр силжий бошладилар.

Олов уфураётган кун ҳарорати, оташли қум жазираси таваккалчи, золим Доро лашкарларини қаттиқ қийнар, отларни ишдан чиқарарди. От юрса туёғи, қуш урса қаноти куйадиган қизғин қум саҳро ичида лашкарлар отларини етаклаб, пиёда ҳолда қум барханларига тармашарди, бироқ ўқорига чиқишга ҳоли етмай думалаб тушишарди. Яна барханлар оралаб ўрмалар, илгарилардилар. Бир кеча қум кўчиб, Доро лашкарларининг марказий қисми буткул қум остига қўмилиб кетди...

Ҳануз манзил кўринмасди. Ронус Чот фақат шундагина ўзларининг олдий бир мажруҳ подачи томонидан алданганликларини англади. У қаҳр-ғазаб алангасида қизариб, қон

тўлган кўзларини чақчайтириб, Широққа ўшқирди:

— Эй, ифлос чўпон! Шоҳимиз олдида қилган ваъданга амал қилмадинг, бизни алдадинг! Бу адоғи кўринмайдиган оташ манзилда ё олдинг, ё ортга босолмаймиз. Ёлғонч каззоб!

— Ҳо... Ҳо... Ҳо-о!..

Широқнинг кулгуси барханлар аро акс-садо бергандек бўлди.

У ўз мақсадларининг бундай ҳеч бир тўсиқсиз, тез фурсатда амалга ошишини уйламаганди. Ҳозир эса у ўзи ҳам тасаввур қилолмаган ғалаба сурури билан маст эди. Ичига сиғмаётган ифтихорли ҳисларини жарангли кулгуси билан ифодалади.

Широқ отдан тушиб, тизгинни қўйиб юборди. Саман тулпор ҳолсизланганиданми ёки кетгуси келмаганиданми,

Широқнинг ёнида пишқириб, ер тепиниб турарди. Широқ Ронус Чотнинг олдига келиб, овозини баланд қўтариб, мардонаворлик билан деди:

— Мен энгдим! Ёлғиз бир ўзим бутун қўшинни энгдим! Жонажон қабилаларим, она тупроғимнинг бошига келган балоёи офатни поёнсиз саҳрога дафн этдим! Эй Ронус Чот, ана, кўр, бу поёнсиз саҳронинг ўртасида турибсан. Тўрт томонинг қибла, қайси-сига йўналсанг, барибир етти кунликаан иборат йўл бор. Озуқанг, сувинг тугади. Энди хоҳлаган тарафингга қараб юришинг мумкин. Такрор айтаман, барибир муқаррар ҳалокатдан қочиб қутула олмайсан! Нега ваъданга вафо қилмадинг, дейсанми?! Мен ўз халқим, Ватаним олдида берган ваъдамга вафо қилдим!

Ронус Чот ғазаб билан қиличини қинидан шартта суғуриб олди ва ўз мувозанатини йўқотиб, бир неча қадам орқага гандираклаб кетди. Шу дақиқада Широқнинг кўз олдидан туя устида икки боласини бағрига босиб, ормига қараганча юм-юм йиғлаб кетаётган хотинининг ғамгин сиймоси ўтди. Широқ хотираларни давом эттиролмади. Ронус Чот унинг бўйини нишонга олиб, қиличини сермади...

Ронус Чот Широқнинг жонини қийноқсиз олди-ю, ўзи лашкарлари билан қум кўчкисида азоб билан ҳалок бўлди...

Уйғур тилидан
Ҳабибулла
ЗАЙНИДДИН
таржимаси

НИГИНАНИНГ ДИЛ ҚЎШИҚЛАРИ

Бугун биз сизга таништирмақчи бўлган ўзига хос овоз соҳибаси, иқтидорли хонанда Нигина Ўсматова қадимий ва ҳалими навқирон Самарқанд шаҳридан. У болалигидан санъатга меҳр қўйди. Отаси Тило ака Нигинада қўшиққа бўлган ҳавас, жарангдор ва ширли овоз борлигини сезиб, қизига мусиқа соҳаси бўйича ўқиш лозимлигини такрор-такрор таъкидлар эди.

Нигинанинг мактабдаги ilk устози, мусиқа ўқитувчиси Эйтибор Алқимовга унга халқ қўшиқларини қўйлаш сирларини ўргатди. Кейинроқ Нигина Ўсматова Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат маданият институтида таҳсил олган экан, бу санъат даргоҳида унга Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, бастакор Ҳалимжон Жураев ва институт профессори, бастакор Раҳматжон Турсунов устозлик қилди. Нигинанинг ҳаракатлари, изланишлари бесамар кетмади. У ижро этган "Қўним ўймас шод" қўшиғи Ўзбекистон Радиосининг "Олтин оран" идан жой олди. Шундан сўнг Нигинанинг яна ўнлаб янги қўшиқлари радио фронтига киритилди.

Бу оламда улуг зот ким,

Десанг доим онам дерман,
Ҳаётим устунга синмас,
Мададкорим онам дерман.

Юқоридаги мисралар билан бошланувчи, Ўзбекистон халқ артисти, устоз санъаткор Олмажон Ҳайитова ижро этган қўшиқни халқимиз ҳамон севиб тинглайди. Бу қўшиқни кўпчилик ёш хонандалар қайта ижро этишга уриниб кўранглар, аммо уни маромига етказиб қўйлаш ва тингловчига манзур этиш ҳаммаининг ҳам қийин келмайдими.

Нигина ёшлигидан Олмажон Ҳайитованинг қўшиқларини севиб тинглаб, устоз санъаткорнинг ижодига ҳурмати чекиз эди. "Онам дерман" қўшиғини ижро

этишдан олдин, Нигина қўшиқчилик бўйича продюссери, моҳир созанда Телмур Қорахўжаев билан бирга оладан рухсат сўрагани борди. Олмажон она барча улуг устозларга хос баърикенглик билан оқ фотиҳа берди. Нигина Ўсматова ўзига хос маҳорат билан қўйлаган "Онам дерман" қўшиғи телевидение орқали берилди ва кўпчилик тингловчиларга маъқул бўлди. Қўнғироқ қилиб, қўшиқ ҳақидаги фрикларини сўраган Нигинага Олмажон она ижро маъқул бўлганини айтиб, ижодий муваффақиятлар тилади. Бу хонанданинг ижодига қанот бўлди. Машаққатли меҳнат ва ижодий изланишлар ўз самарасини бера бошладилар. Хонанда ижросидаги "Қаро сочлар", "Тасаддуф", "Омон ёр", "Ҳайрон мен ўзим" каби қўшиқлар ўз тингловчиларини топиб улгурган. Шу қўшиқларда у "Қолмади" номли қўшиқни нихоясига етказди.

Нигинанинг фрикча, енгил-елпи, тушунарсиз қўшиқ ижро этиш тингловчиларни алдашдан бошқа нарса эмас. Унинг мақсади ҳам мазмуни ва таъсири, мунтоз шоирларнинг шеърлари билан айтиладиган қўшиқлардан иборат албом яратиш, тингловчиларга тақдим этишдир.

Нигина Ўсматова ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Республика халқ ижодиёти ва маданий-материал ишлар илмий-методик марказида бош мутахассис лавозимида фаолият кўрсатади. Хонанда ўз ижоди билан бирликда республика миқёсида ўтказиладиган маданий-оммавий тадбирларни тайил этиши ва ўтказишда ҳам фаоллик кўрсатиб келмоқда. Ижодий жамоа орасида ўз ҳурмат-этиборига эга Нигина Ўсматованинг санъати бундан-да ғулуб-янаши, ўз мухлисларини топишга ишонимли.

Муҳаммаджон
ҚОЗОҚБОВ

Одам нега дунёга келади? Одам нега дунёдан кетади? Унинг турғун манзили қаер?

Биров ҳақида уйлашнинг ўзи кўнгилни оғритидади, юзини кўриш мусибат. Ҳаққа кўрсатма, деб тавалло қиласан. Бошқа бир киши эса беихтиёр хаёлингга кириб келаваради. Туйқус эслаб қоласан. Ўз-ўзингдан у ҳақида гапириб юборасан. Ҳозир нима қилаётган экан, деб уйлаб ўйингга етомайсан... Сен ҳаво олаётган борлиқдан унинг ҳам нафас олаётгани мўъжизадай туюлади. Унга юрак сирларингни айтгинг, орзуларингни ўртоқлашгинг келади. Ҳеч бетаъма унга ҳурматинг, меҳру муҳаббатинг ошади... Ҳолбуки, беайб Парвардигор, ҳаммамиз ҳам хом сут эмган банда... Барибир, инсон билан инсоннинг яшаши, эътиқоди, аъмоли ер билан осмон қадар фарқ қилар, фарқ қилаверар экан...

Ўтган асрнинг саксонинчи йиллари. Талабаман. Эндигина кўз очган “Ёшлик” журналини қолдирмай ўқийман. Тенгқурлар билан унда чиққан ҳар бир янги асар ҳақида дарсда, ётоқда ва ижарахонада талашиб-тортишиб, ўзимизча баҳосини берган бўламиз. Унча-мунча асар кўнглимиз кўчасига қиролмайди. Мабодо биронтаси маъқул келса, асар муаллифи шахси ҳақида ҳам билишга қизиқамиз.

Шундай кунларнинг бирида “Ёшлик”нинг янги сонидан чиққан бир асарни ўқидим. Бир ўтиришда. “От кишнаган оқшом”: Бир кўнглим ёриши. Сўнг муаллифи кимлигига қарадим. Тоғай Мурод. Асар янги, муаллифи янги... лекин хотирамда дарров “Алпомиш” жонланди. Хаёлимга зумда “Гўрғули” тушди, “Кунтуғиш”, “Равшан” келди... Рост, Зиёдулла кал, Зиёдулла чавандоз Алпомиш ҳам, Гўрғули ҳам эмасди. Улар олдида нимжон ва тўпори, жимжилоқчаларидай келмасди. Барибир улар қабатида тургандай, буям отини елдириб келиб, мен ҳам шу ёвқур аж-доннинг кенжа вакилман, дегандай бўлди...

Чин, Алпомиш жуда ҳам сеvimли, алақачон милаат тимсолига айланган, бироқ “От кишнаган оқшом” менга яқин, Зиёдулла чавандоз замонимга яқин, қишлоғимга ўзи ва оти мендан ҳам яқин эди... У отамга, оти отамнинг отига жудаам ўхшарди. Қишлоғимни, ота-онамни соғинганимни ҳис қилдим. Улардан ҳам кўпроқ отамнинг отини учирганларимни орзиқиб эсладим... Ҳозир ҳам “чу” дея учиргим келди...

Шундан бу асар кўнглимга ўрнашди, муаллифи эсимда қолди. Ҳавойи ва ўжар назаримга тушди. Кўп ўтмай “Шарқ юлдузи”да “Ойдинда юрган одамлар” қиссаси чиқди. Ойдинда юрган одамлар. Ҳиссиётлари тоза бу қиссани йигим бўғзимга тикилиб, ютоқиб, севиб ўқидим. Шу асар боис “ойдин” деган сўзни яхши кўриб қолдим. Ойдиндаги мамлакат кўнглим кўзига кўринди. Бу мамлакатнинг одамлари менга танишдай эди. Лекин бошқа бир маъвода, бошқа бир муҳитда истиқомат қилардилар. Жазирама қуёш ҳам, қоп-қоронғу зулмат ҳам Ойдинда юрганларга дориёлмасди. Қоплон ва Оймомага ҳурматим, ҳайратим бўлакча бўлди. Шўро котиби, Қиммат момо, Ҳисобчиға нафратим бўлакча бўлди. Ўша йилларда ёзилиб, йўқолиб кетган машқимнинг хотирда қолган икки сатри тилимда айланади:

Аҳай-аҳай, кўзларингдан кўзим
ўргулсин,
Ўн еттига, ўн еттига кирмаган ёрим...

Ўшанда дўсти устозларимнинг кулгусига қолган бу икки сатр “Ойдинда юрган одамлар”нинг ажиб таъсирида кўнглимдан мавжланиб чиққан. Унда буни билмаган, сезмаган, ўзим билан ўзим овора бўлсам бордир, лекин энди “аҳай-аҳай” сўзиданоқ бу хаёлий ва тоза ҳайкириқни “Ойдинда юрган одамлар” қалбидан олганим ва ўша ёр ва тўпори, мусаффо кунларимга илк очилган чечакдай тутганимга икромман...

Шундан бошлаб мен Тоғай Мурод Менгрон бобо насалининг асарларига беварқ қараёлмадим. Адабиёт ҳаққи, шеърят ҳаққи бу асарларнинг жонли сўзи, маънодор иборалари мени ўзига асир этди. Бу сўзларни хаёлимда белгиладим, бу ибораларни кўнглим ила қайтардим. Бу мақол ва нақлларни ўз изоҳли лугатимга ёзиб-ёзиб қўйдим. Лекин барибир бир йўқолган жигаримнинг дарагини эшитгандай уларга тўймадим. Топиб йўқотиб қўядигандай ўзимни сиғинди, ночор, ғариб сездим, афтода ҳис қилдим.

Бир инсон, бир миллат вакили сифатида бу асарларда кўтарилган масала, муаммо, гоғалар жон жойимдан ушлади. Бу кишилар, бу тўйгулар, бу кечмишларни бошқалар билан солиштиришга, шу билан ўзбекнинг бўйини ўлчашга уриндим. Тоғай Мурод шахсига, адабнинг қандай ижод қилишга қизиқишим ҳам шу қадар кучли эди. Қизғин, ҳассос ижоди каби Тоғай аканинг феъл-атвори айрича, бетакор кўринарди.

XX асрнинг сўнги чораги нодир асарларнинг яралишига қараганда, адабий баҳс-мунозара, бақириқ-қақириқларга бойроқ бўлди. Даҳрий, яна мустамлака бир жамиятда ёзарларнинг аксарияти, юпанчи ва суянчи, ҳатто эътиқоди деб адабиётни билар, “ишонч қалъа”си тимсолида ёзувчилар уюшмасига бораверар, ҳеч нарса қилмаганида ҳам шу ерда кўнглидагини айтиб-айтиб, адабий даҳолигини, куюнчақлигини намоёйиш қиларди. Лекин мен бирор марта ҳам бу давраларга Тоғай Муроднинг қўшилганини кўрмаганман. У аллақачон адабиётни ҳар қанақа уюшган давралар эмас, ёлғиз одам, иқтидорли ва дардли одам кўнгли қони билан яратишини англаган эди. Бироқ мен тенгқур кўпчилик ҳаваскорлар, адабиётнинг жайдари ихлосмандлари анча-мунча истеъдодли шоир-ёзувчилар қаторида гўзал асарлар муаллифи Тоғай Муроднинг ҳам суҳбатини эшитишни, адабиёт, адабий ҳаёт ҳақида юракдаги гапларини, самимий дил изҳорларини тинглашни жуда ҳам орзу қиларди. Лекин бунга қаторла йигирма йил давомида бирон марта ҳам муваффақ бўлолмадим. Ўзига эса узоқдан бир марта тўсатдан кўзим тушган. У уюшманинг ҳозирги биноси кўнботоридаги ёллик вақтинча чойхонада бир таниши билан чойлашиб ўтирарди. Чойхона аллақачон бузилиб, у ерлар текисланди кетди, ҳар қалай тераклар бор, балки тераклар уни бу ерда кўрганини эслар, балки, лекин бир устувор ишончм борки, инсон бўлса, инсоният яшайверса, ўзбек бўлса, Ўзбекистон барқ ураверса, кўнгли бўлса, кўнгли ҳурлигича қолса, инсон адабиётга интилиб, ўзига дўсти ҳабиб излар экан, Тоғай Мурод асарларига дўст топилади. Унинг мардона ва очиқ кўнгли билан учрашмаверди, иншааллоҳ.

Мен Тоғай Мурод қазосини олисларда эшитдим. Унинг қадами етган, сўзи етган, адабиётга меҳри элган жойларда эшитиб, кўнглим эзилди, битта армоним кўпайди. Таомларимиздан бошқа ҳеч нарсамизга қизиқмай қўйган дунё Тоғай Мурод асарларини ўқиса, унинг кўнглида режа бўлиб қолган масъум оламлари билан танишса эди... ўзбекнинг чўнг муҳаб-

бати ила беҳузур кўнглида йўқотган умидни топгандай, бир лаҳза бўлса-да, ҳаётга ишончи ортади.

Тоғай Мурод эллик беш йил умр кўрибди. “Мен Хўжасоатда дунёни кўрдим”, — деб ёзади оқин адиб. Тошкентда бу бевафо дунёдан... юз ўғирди. Чигатойда ётибди. Унинг мардона қалби, чинакам ҳаёти Сурхонда, Хўжасоат қирларида кўз очгани чин. У Сетон Томпсоннинг “Одамзот учун ернинг фарқи нима? Ўлсам мени ўша қирларга кўминг”, — деган сўзларини келтириб, “Васият бажо келтирилди”, — деб ёзган. Ҳар бир жаҳоншумул адибнинг муҳлиси у кўз очган тупроқни тамоман бошқача тасаввур этади. Бу тупроқни зиёрат қилмоқ истайди.

Михаил Шолоховнинг романтик ўқувчиларидан бири Донга келиб, тап-такир даштни кўриб, ғалати аҳволга тушган экан. Аммо Шолохов асарларини ўқиган китобхон гўзал ва серунум Дон далалари билан қайта-қайта учрашиб, ҳайратланарли манзараларни бир умр унутолмайди.

Адиб қалби ва у туғилган тупроқ ўртасида тилсимли бир боғлиқлик, ижодий барака, фақат адибнинг юрак кўзи кўра оладиган қадрдон гўзаллик ястаниб ётган бўлади. Бунинг кашфи фақат чинакам ёзувчилар битигида кўз очади. Тоғай Мурод ҳам ана шунанга ўз тупрогини севган, севира олган аломат ёзувчи эди.

Унинг асарлари кўз очган саналарга қарайман: ilk ҳикояси “Бобоси билан набираси” 1966 йили ёзилган. Демак, айни ун саккиз ёшга тўғри келар экан, сўнгги асари — “Бу дунёда ўлиб бўлмайди” романига 1998 йил, нақд эллик ёшнинг устида нуқта қўйган. Ҳисобланса, ўттиз икки йиллик ҳайрат ва муҳаббат, илҳом ва меҳнатнинг ҳузури бизга қолди, завқи ва дарди ўзбекнинг, инсониятнинг мулки бўлди... Мен Тоғай Мурод ҳонадонида бўлмаганман, нашр этилмай ётган ёҳуд бошлаб қўйган асарларидан хабарсизман. Лекин бўлиши керак. Кўнглидагини эса эҳ-е-е...

ҳисоблаб бўладими? Бетизгин бир ҳарислик билан асарлари, улар яратилган йиллар руйхати кўз олдимдан ўтади. Тўртта ҳикоя. Тўрттагина-я... “Бобоси билан набираси”, “Кузнинг бир кўнида”, “Ку-ку-ку”, “Эр-хотин” (150 дан ортиқ ҳикоялар ёзган Жек Лондон бор-йўғи 40 ёшга кириб-кирмаган).

Тоғай Мурод олами ҳикояларга сифмади. Бахши боболарининг қони тортди — у дostonларда очилди, дostonмонанд қиссаларида ўзини тўқди.

1976 йили “Юлдузлар мангу ёнади”, 1979 йили “От кишагаган оқшом”, 1980 йили “Ойинда юрган одамлар”, 1985 йили “Момо-ер қўшиғи” қиссалари туғилиб, бу жанрнинг имкониятларини кенгайтирди.

Катта адабиётнинг энг баланд чўққиси роман, эпос, эпопея... Не бир ҳикоя усталари унинг уфқларини тасаввур қилолмайди, не бир қиссанавислар 500 бетдан кўпроқ қороз қоралайди-ю, барибир роман ҳавоси, роман фикри, роман қамрови ва роман юки... асарларида анқонинг уруғи бўлади. Романга қўл уриб, бош айланиб қолиши, чалажон асар қоралаб, ижодий мағлубиятга учраш ҳам гўё истеъдод даражасини белгилайди... Тоғай Мурод “Отамдан қолган далалар” романини 1986-1991 йилларда — 38 ёшида бошлаб, қирқ учи-

да битирди. Кейинги романи ҳам тўрт йилда туғилди — 1994-98 йиллар — “Бу дунёда ўлиб бўлмайди”.

XX асрнинг биринчи ярмида романларга жуда эрта қўл урилган (Шолохов 20-25 ёшда, Қодирий “Ўткан кунлар”ни ўттиз ёш теварагида). Камолотнинг кечикишми, XX асрнинг иккинчи ярмида бу чўққига чиқиш ёши анча ўлғайди. Габриэл Гарсиа Маркес “Юз йил танҳоликда” романини 40 ёшдан ҳатлабгина 6 ойда адоғига етказди. Яна бир Нобел мукофоти соҳиби италян Умберто Эко эса яна ўн йилга кечикиб, 50 ёшга етибгина илк романини ёзди. Чингиз Айтматов ўзининг энг бақувват асари, тўнчиқ романини 51 ёшни тўлдириб бошлади ва 4 ойда — 1979 йил декабридан 1980 йил март оралиғида долғали илҳом билан ёзди-қўйди... Ҳудди шу руҳий жараёни 40-50 орасида Тоғай Мурод ҳам бошидан кечирган эди.

Тоғай Муроднинг яна тўрт-бештагина ўтми ва ўзига хос мақолаҳарини ҳам эсласандан бўлмайди. “Газетага интервью”, “Сетон Томпсон китобиға сўзбошим”, “Ёш қаламкашларга тилакларим”, “Ёзувчилар уюшмасининг олтимиш йиллиғига тўйхат”, “Мен”.

Ўлимигача ўзи эълон қилган асарлари ҳажми... 918 бет. Кичик муқояса — Лев Толстойнинг битта “Анна Каренина” романи ҳажмидан 110 бет кам бўлган бутун умрли ижод. Ёҳуд етти энг зўр Шарқ шоирининг энг нимжонидан ҳам кучсизман, деб иқрор бўлган, Фарбнинг биринчи ёки иккинчи рақамли шоири Иоганн Вольфганг Гётенинг 133 жилдлик асарларининг уч китоби ҳажмигача асар қолдирган... ўзбек адаби... Мен бунда фақат ҳажмини назарда тутмадим. Балки маънан моҳияти кўлвор ва чуңг ижодкорларнинг жаҳоний ижодларига Тоғай Мурод битикларини хаёлан солиштиргим келди.

Ҳайрият, шу ўзбеки ижодни бе-малол жаҳоншумул адаблар асарлари билан солиштириб, ютук ва камчиликларини кўрса бўлади. Севинти-радиғани, бунақа катта меҳнат қилиб, ижодни эҳтиқод даражасига кўтарган адаблар дунё бўйича ҳам унчалик кўп эмас.

Чингиз Айтматов асарлари етти жилдлиги русча нашр сўзбошисида академик Рустан Раҳмоналиев Айтматов машҳурлигини Навоийга солиштириб, дейдики: “Алишер Навоийдан кейин 500 йил ўтибгина туркий халқлар орасидан фақатгина Чингиз Айтматов ижоди адабиёт Олимигача кутарила олди, жаҳоншумул шўҳрат қозонди”.

Қай маънодадир адолатли баҳо. Навоий жаҳоншумуллиги, Навоийнинг бутун туркий халқлар фахри эканлиги, уларнинг ўзи томонидан эътироф этилаётганлиги бу ижод ўлмаслиги, қамровдорлиги исботи. Аммо Навоийга руҳоний кўлам, илҳомий санъат, маърифий хазина жиҳатидан Айтматовнинг тенглашиши мумкин эмас. Ҳар қалай, туркий қалб, шарқона юракли Айтматовнинг жаҳон халқлари қалбларини тўқилантиргани бизни-да севинтиради. Не тонки, Айтматов ижодиға хос гўзал кўнгли, самийий меҳр, инсонсеварлик, жониворпарварлик Тоғай Мурод ижодида ҳам ёрқин кўзга ташланиб, киши қалбини забт этади, туйғуларини сел қилади. Одамийликдан сабоқ беради. Мана, унинг “От кишаған оқшом” қиссаси. Отға муносабат инсонға қадрдон бир жиҳат. Минг йиллардан буй буюк кўчишу ҳар хил зафарли-зафарсиз юришлари, умуман, тирикчилиги отсиз утмаган туркийлар ўзидан олислашиб бораётган дўст-ҳамкорини ўйлагандай, отға меҳрибонлик билан ёндошиб келади. Шу жиҳатдан Тоғай Муроднинг бу мавзуга мурожаати тасодиף ҳам эмас, янгилик ҳам деб бўлмайди: ўзига хослиги эса шу мавзудаги асарлар мисолида кўринади. Канада адаби Сетон Томпсоннинг “Ёввойи йўрға” ва қирғиз ёзувчиси Айтматовнинг “Алвидо, Гўлсари” қиссаларини дунёнинг миллион-миллион китобхонлари мутолаа қилишган, тақдирлашган.

“Ёввойи йўрға”да отни тўлақонли жонивор сифатида билиб оламиз. Томпсонни олим ақли, адаб қалби руҳлантриб сабоқ беради.

“Алвидо, Гўлсари”да Айтматов жулда кўп инсоний изтиробларини Гўлсари мисолида, Гўлсарига муносабат шаклида ўртага ташлайди. Отнинг

ўлими бир дўстни йўқотиш янглиф инсоннинг қилмишиға, жониворларға пасткаш муносабатига кўзгу солади. Собиқ халқлар қамқоқхона юпун йўқсули каби фаол от образида энг ижтимоий, долзарб муаммоларни ҳал қилиб, қизилларға мос буюртмани адо этгандай. Аммо “Алвидо, Гўлсари”даги қалб фарёди тор қобиқларни ёриб, ниҳоятда ичкин дарди билан инсон ва жонивор ўртасидаги меҳр кўпригини кашф қилади. Ноадл жамият талотўпида қурбон бўлган жафқош табиат латиф дил билан очиқ кўрсатилади. Бу мотам қўнғилға чандиқ солади. “Мен унинг кўзига кўмдим ўзимни...”, — деб ёзганди “Чингиз Айтматов” номли шеърда ҳассос шоиримиз Рауф Парфи. Бу сатрда умрли фожиа — ўлаётган отнинг кўзи жисман тирик одамға қабр бўлиши мумкинлиги кўрсатила олинган.

“Алвидо, Гўлсари”дан ўн икки йил ўтиб ёзилган “От кишаған оқшом”даги от эса яна бир “отларда қузатилмаган” фожианинг кўзини очади. Отнинг инсонға ачиниши. Отнинг инсонға ёрдамға отилиши.

Биз нега Бойчиборни минг йиллардан буйн жигаримизни севгандек севиб келамиз? Ахир, у эмасми Алпомишни қалмоқлар чоҳидан олиб чиққан. Ахир, у эмасми туёғига михлар қоқилганиға қарамай тўқсон алпинг отидан ўзиб Барчиннинг номусини асраб қолган. Умрга, умрларға татийдиган бу икки яхшилиқни унутиб бўладими? Эрк ва номус ҳаётмамот масаласи. Тирик юриб эрксиз бўлиш ўлгандан баттар. Омон қолган ҳолда ор-номуснинг топталиши янада шармандали ўлим. Демак, Бойчибор битта Алпомишнинг эмас, бутун ўзбекнинг миллий биродари, биродарлиқнинг ибратлиси экан. Тоғай Мурод ўша қадимий биродарлиқни Бўзтарлон тисмоллида яна биттаға кўпайтиради. Гуё минглаб йил ўтиб Тарлон Бойчиборнинг авлоди бўлиб, Алпомишнинг авлоди Зийдулла чавандозға кўмакка келади. Инсонни инсондан, яхшини ёмондан ҳимоя қилади. Одам одамға бегона, одам одамға лоқайд, одам одамни таловчи, одам одамға ўлим соғинганда ОДАМға ҳаётни ва яна ҳаётни раво

қўради. Бу ҳиммат Толстой, Томпсон, Айтматов асарларида ҳам қай даражададир акс этган, аммо у Тоғай Мурод асарининг шох байти, жон томири, айтмоқчи бўлган биринчи ўриндаги гапиридир.

Айтматовнинг Гулсарисига биз ачинсак, Танобой куйинса, дунёдаги тоза кўнгили, меҳрибон кишилар ҳамлар бўлса, Тоғай Муроднинг Тарлони Зиёдулла чавандозга, бизга, Тоғай Муродга, замон кишиларига ва умуман, бундан кейинги ўзлиги деб йиғлаётган ва ёки ана шу ўзлигини, инсонлигини унутатган инсониятга ачинади.

Аслида жами кишилар маънан ака-ука, ҳаммаси Одам Ато билан Момо Ҳавонинг зурриёти. Айниқса, мўмин мўминга биродар. Лекин ўздан кетган дунё, ўзинигина ўйлаб қолган XX аср кишиши, бу биродарликни унутган, унутатган...

Қолаверса, мустамлака, қул миллатнинг афтода, ўсал аҳволи бунданда ночор. Адиб ўз самимиятининг чўққисидан туриб неки жони бор экан, неки жонивор экан, мана, кўринг, у бизга биродар, яхшилигимизга меҳр-муҳаббат, мардоналик билан лаббай дегувчи эканлигини ёниб изҳор этади. Энг таъсирчан кўнгли йўлида қўшиқ қилиб, тарона қилиб бизга-сизга ўқтиради.

Иймони бутун ўзбек энг қалтис вазиятда ҳалол, мард, вафодор бўлишни Қиёмат соатидаги биродарликка менгзади. Шу билан қалб ва юракка, онга мурожаат этади. Келгусида ҳар нарсанинг мўқаррар оқибати борлигини эслатади. Қўшиқдай жон-жонимизга оқиб кирган асар "...қиёматли биродарим..." нидоси билан яқунланаяпти. Умили, ўқинчили нидо... Қиёматда ҳеч ким ҳеч кимни ўйлама, фақат ўзи наҳот топадими ё ҳалокатга йўлиқди, шунинг фикри ҳаёлида бўлар экан. Оқин адиб, ёниқ шоир, маърифатли қалб жониворни ўшанда ҳам ташлаб кетмайдиган, ёрдамга отилмаган, дўстни ўйлайдиган деб алқамоқда.

Ана шу тўйғу бизни меҳрлантиради, илитади, таскин, умид беради, ҳушёрликка қақиради. Фаламсиқдан кутулиш йўлини кўрсатгандай бўлади. Энг катта маърифат шу! Асл Мерсо — Албер Камюнинг «Бегона» асари қаҳрамони

санъатга жон берган, асрлар оша яшашга имкон туғдирган маърифат шу!

Тоғай аканинг биров билан гап сотишга вақти бўлмади. Минбарларни уриб, сўзбозлик қилишни эса ҳеч ҳам хоҳламади. Аммо онасига-да бегона Мерсо* сифатларни теварак-атрофда учратгандан, юрак ўртар асарларида уларга инсоф тилади. "Одам кетмас бўлиб қатаётганда бормаган одам одамми?" гапида шундайларга нафрати очик, илон пўст ташлаб юборадиган даражада аччиқ, кескир қилиб айтилган.

Нега "От кишнаган оқшом" қиссасини ўқигандан буён Тоғай Муродга ҳурматим ошиб борди? Бу унинг қалби ниҳоятда гўзал, доврак эканлигидан. Ана шу юрак ва қалбни у асарларига кучириб ўтказган экан. Шу бис ҳам Тоғай Мурод инсонда энг яхши фазилатларни кўпиртирмай самимий тарзда мадҳ этади. Энг ёмон қабохатларни эса юзингга кўзинг борми, демай фош этади, жар солади.

Ўзимча дейман: Аллоҳ ҳалол лўқма, адолатпеша ғариб турмуш адиб бандаларига кескир ва таъсирчан сўз бериб, бу гўзал сўзларни то қиёмат қадар башарнинг ибратномаси қилиб, толедарини саодатманд этаркан.

Ўтган кўни ҳам, кеча ҳам, бугун ҳам ёзувчи кўп эл-эллатмиш. Лекин ҳўб асарларимиз, зўр шеърларимиз нега кам? Чунки филойиларимиз жуда кам.

Тоғай Мурод адиб бўлман деб Тошкентга келган эди, арбоб, раҳбар, сиёсатчи, вазир, сарой мирзоси бўлиб кўтарилмади. Нафсга сотилмади, амалга қўл бўлмади, замонга, тузумга ялтоқланмади. Мен бундай метин иродали, қатъий сўзли, қатъий амали адиб, фақат ёзувчилигини қилган, қилганда ҳам ёниб-қувиб, бошқа ҳеч нарсани ўйламай, энди дурдона бўлиб қолган асарларни яратган ёзувчи кейинги чорак асрда бошқа йўқ ҳисоби. Шу боис ҳам ҳеч бир замондош ёзувчимизни унга тенглаштиролмайман.

Бир адабий йиғинда домла Мирмуҳсин (Аллоҳ раҳматига олган бўлсин) айтган дўлвор гапни эслайман. "Бир сафар йўлда Тоғайни кўриб

қолдим. 10 тача оби-нонни кўтариб олганча уйга кетаётган экан... Шу нонларни еб, бу зўр романи битибди-да..." Бир қараганда бу гапнинг адабий асар яралишига ҳеч қандай дахли йўқдай туюлади. Аслида асл факт бу! Ҳа, Тоғай Мурод фақат нон билангина чекланиб, ёғли паловлар, катта амаллар, мўмай пул ҳаёлида асарлар битмади, ҳалол, камтарин ризққа қаноат қилди ва сўзга собит бўлиб мардона яшашда, истёдоду фидоликда ҳамкасбларидан ўтди.

Қўшиқ ҳеч қачон тинмас экан, кўнгли ҳеч қачон ўлмайди!

Мен "Юлдузлар мангу ёнади"ни Тоғай Муроднинг икки қиссаси мўтоласидан кейин эшитиб, излаб-истаб ўқиганман. Номидан тортиб то сўнгги нуқтасигача, ҳаёлидан бошлаб, дақиқ шақлигача руҳи фавқулодда ёрқин асар.

"Ҳар банданинг кўкда ўз юлдузи бўлади, ошна. Шу юлдузнинг ёнгани шу банданинг ёнганидир. Шу юлдузнинг сўнгани шу банданинг сўнганидир."

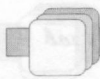
Йўқ, ошна, йўқ!
Юлдузим ҳали ёнади! Давраларим ҳали давом этади!
Невараларим давраларида:
— Ё бобомнинг пири, — дея айқириб-айқириб олиша беради.
Юлдузим мангу ёнади!"

Бу сўнгсўз аслида ҳикмат, марданнинг, кўнглида дўсти ва ёри борнинг умрлик фалсафаси. Юлдуз нур уяси, нур жойи! Кичкина юлдуз — кўз! Жуда катта юлдуз, ҳеч қачон сўнмайдиган юлдуз — инсон кўнгли! Унинг мардлиги, меҳрибонлиги, муҳаббати, соқлиғи, дўстлиги ана шу кўзнинг, ана шу кўнгли юлдузининг нурлари. Бу нурдан бебаҳра киши сўқир, шу юлдузга хиёнат қилгандан эса тақдир ўч олади. Қисмат унинг кўзини кўр қиладди, юлдузини сўндирди...

Оқин адиб китобхонни завқландиради!
Оқин адиб инсонни ибратлантиради.

"Юлдузлар мангу ёнади"да ана шу ибрат, ана шу яқинлиқнинг нишониди туради, қалбида яшайди.

Дарҳақиқат, Бўри ва Насимнинг

икки кутбадаги кечмиши, лекин ёнма-ён яшаётгани кўпчилигининг ҳаёти эмасми? Бири ишқли, мард, енгиб-енгилиб яшаса-да, асл аъмолига содиқ, кўзи очиқ, қалби очиқ — юлдузи мангу ёнади! Бошқаси — номард, қалби қора, кўзидан олдин қалби сўқир. Сўқир кўнгил, сўқир кўз. Кўзсиз, юлдузсиз. Ҳолбуки гўзал аёлнинг эри, паст-баланд давранинг ғолиби...

“Юлдузлар мангу ёнади”нинг қиммати тасвирда бетараф, адолатли қолган ҳолда мағзида, туб-тубдан адолатга, ҳақиқатга хизмат қилишидир. Муқаддас каломда буюк Зот: “Ҳеч кимга зарра мисолича зулм қилинмас, ҳаммаси ўз ёмонлигидан”, — деб огоҳлантиради. Бунинг бир тасдиғи Бўри ва Насим полвонларнинг қисмати. Одам шундан таъсирланади. Одам шундан ўзини жиддийроқ ўйлайди. Фақат ҳақиқий асарлардагина ана шунақа дурдона, ноёб ва кераклик хизмат бўлади!

“Юлдузлар мангу ёнади”нинг бош ҳикмати — қим дўста хуёнат қилса, инсонларни алдаса, унинг алдои охири-оқибат ўзининг қисмати-га кўчади, ҳақиқатга айланади, сен нимани сўзда ўзинга раво кўрсанг, Ҳақ сенга бунни қисмат қилиб беради, деб ҳайқиради.

Бўри қиёматли дўсти деб билган тенгдошига юрагини очади: “**Насим ошна, бир гап айтмас, бировга айтмайсанми? Ошна, Момоқиз яхши, эшитяпсанми, яхши...** (Сўзни эъзолашини — кўча-қуйда эшитадиганимиз “яхши кўраман”, демаяпти, “Момоқиз яхши”, демоқда. Бу жуда ҳам кам тилга чиқадаган, тилда ҳам ўзига муносиб сўз топиши жуда қийин кўнгил нидоси. Демак, ичимизда ифодаси тилда, сўзда йўқ жуда кўп азиз туйғу ва ҳаёллар яшайди. Кавч ивичидаги изоҳлар бизники. В.Ф.).

— **Ўзинг айтабер** (жавобнинг қўпол ва ҳиссизлигини...).

— **Қўрқаман-да, Насим ошна.** (Ҳа, сеғиғи изҳори шунақа ҳам даҳшатли ҳодисаси, паҳлавонларнинг да оёғи қалт-қалт титрайди, юраги хонасидан чиқиб кетай, тўхтаб қолай, дейди.) **Сен билмайсан, неча мартаб айтмаман, дедим, бўлмади. Кўзига кўзим тушиб қолса... гаранг бўп қоламан.**

Ҳалиям айтаман, деб бориб, нима дейишини билмай қайтиб келдим. Насим ошна, сен менинг қиёматли ошнамсан-ку, сен айт”.

Насим эса омонатга хиёнат қилди, қаззоб бўлди.

— **Бўри, сен гаптарингни оқизмай-томизмай айтдим. Бўри ошнамга сенсиз кунгуз ҳам қоронгу, дедим. Ух, бормисан, ошна! У нима деди?**

— **Жўра, у бети кўрсин, деб кўл силтаси. Сенга кўнгли йўқ экан, жўра. Ишонмаяпсанми? Мана, Қўблага қараб айтаман: агар ёлгон айтсам, кўр бўлайин”.**

Бу ёлғони ҳам иш бермасдан... Бўри жаҳд устида ўзи бориб, дилидагини айтиб қўядиганини кўргач: **“Бўри, мен сени алабб эдим”,** — дейди. Лекин ёлғонга ишониб, дарз кетган юрак кейинги рост иқрорни ҳам тингламайдиган бўлади. Номард, хиёнаткорлар эса тинчимайдилар, сувни лойқалатиб, отни қамчилаганлари қамчиланган.

— **Момоқиз, Бўри сенга бир гап айтмаман, деб юрибди.**

— **Биламан, айтломаяпти.**

— **Момоқиз, у менга кўнглини ёрли, тайин айт, деди.**

— **Ўзимга айтишга уялган гапни сенга асло айтмас.** (Энг муборак, покиза хушхабарни номардлар, кўролмаслар, кўнгилсизлар, ишқсизлар қандай нопок кўринишга келтиришларини...)

— **Айтишга бет чидамайлаган гап-да, Момоқиз. Айтайинми, нима деди? Момоқиз билан... ўйнагим келяпти. Қўйнига қираман, деди.**

— **Ё пирим, чини билан шундай дедимиз?**

— **Алдасам, кўр бўлайин.**

— **Унда, Бўрининг бетига қарамаганим бўлсин! Бетини мурдашўй кўрсин”.**

Йиллар ўтиб, сўз тақдир бўлди. Сўз чинакам қисматга эврилди. Сўз отилган ўқ янглиғ Насимнинг кўзини тешиб ўтди. Қалбининг ўртасига ўрнашди. Иймонсиз ўз сўзи билан ўз бурдига, табиатига, ёруғ инсоний руҳиятига қасд қилди.

Шунинг учун севиغانлар бахтсиз! Кўнглини бой берган, кўнглидагини айтломай, нажотсиз, бўғилган

туради: **“Бировга айтма, жонивор, ҳай анови қирда бир қиз бор, шу қиз менинг кўнглим эли... Қиёматли ошнам кўнглимга чанг солди! Ух, кўргулик”.**

Қиёматли ошнангдан шу иш келганидан кейин ўзгалардан нима нафу нима умиду нима хайр...”

Одамзотнинг бошқа мавжудотлардан битта жуда бетимсол афзаллиги бор. У Аллоҳ таоло томонидан кўнглили қилиб яратилган. Тоғай Мурод асарларининг жони — кўнглида. У сўнги имкониятдан туриб, ана шу кўнглининг ҳолатини тадқиқ этади.

Расулulloҳ (с.а.в.) бир ҳадиси шарифларида шундай марҳамат қилдилар: “Инсон танасида бир нарса борки, у касалга чалинса, бутун аъзолар хаста, у соғ бўлса, жами аъзолар соғ бўлади. У қалбдир”. Хаста қалб барча қинғирликларнинг уяси, соғлом, соғ, мард, оқил кўнгил бутун яхшиликларнинг бўлоғи, ҳаёт яраларининг маҳамидири.

Одам кўнглига, кўнгли одамга эврилган учун ҳам соғиниб, мана бу юрак иқрорига дил ташлайверасиз: **“Ошна, Момоқиз ҳамон кўз олдидан кетмайди...”**

Одамко покдомон туйғулар кўп бўлади, сўнмас туйғулар кўп бўлади...

Аммо биринчи... биринчи кўнгли.

Насим ошна, мен биринчи кўнглидан ифтидасини кўрмадим, биринчи кўнглидан сўнмасини кўрмадим”.

Юракнинг тўридагина қолиб, фақат юракка айтадиган бу армонли муножотни юракдангина ҳис қиламиз. У жуда ҳам покиза, у жуда ҳам юксак. Ҳаётнинг бош сўзи. Қодирнинг Отабегида шу ҳислат борлиги боис у қачонлардан бўён ардоқланади. Худди шу даражадаги инсоний сеғи “Юлдузлар мангу ёнади”да Бўри полвон тимсолида дунёни кўрган. Фақат бу ишқ дostonи Отабекникига қараганда фожиали ва армонли, хотираси тирик, руҳи қатл этилган ишқ, унда Ёлғор қолмаган...

Аллоҳ одамни яратиб, унинг кўксига жонни жойламақчи бўлди.

Аммо бундан жон бўйин товлади. Мен юсак, хор ва кир, паст мавжудотнинг ичига кирмайман, деди. Шунда парвардигор уни илохий куй билан авраган эди, жон шоду хуррамлик ила одамнинг кўксига жойлашди... (Рабғузйда келади)

Одамнинг жони ана шунақа оҳанги бор лаҳзада фароғат топади, ҳамма нарсани қилмокқа чоғланади, улғаяди; пасткаш, майда, ночор, ҳайвоний туйғулар ундан чекинади. Эҳтимол, шунинг учун оддий сўзлар куйланганида маъно кашф этади, манзара бўлади. Кўнгилни мутаассир қилади, уни мавжлантиради. Бир қадар жасур-журтати, эзгу, одамхун, мунис қилади. Тасаввурни кенгайтиради, таҳайюлга олам-олам майдон, шахсга эрк, қанот беради. Бекордан бекорга ҳофиза қуръонларга ўз овози билан мўқаддас Каломни зийнатлаш буюрилмаган.

Шунинг учун ҳам ҳофиза даврон ҳазрат Навоийнинг "Излаганлар излаганини сахрои балодан изласин" мисрасини ёниб куйлаганда ғазал матни маъноларидан-да кенгрок қиёмат-қоий тасвири юракни ҳарб, ҳаёт жаҳонномасидан ўтаверади.

Бу фазилат адабиётнинг донғил йўли насрда ноёблашиб, ҳам кузатиладиган бўлади. Фарба бунга чўчмал, ортиқча нарса деб қарайдиганлар катта куч. Ва шунинг учун ҳам XIX, XX аср Фарб, Амриқо насрининг сўзи совуқ, руҳни эзади. Кўнгил билан ҳисоблашганда Жойс, Кафка, Фолкнер, Камю каби жаҳоншумул ёзувчиларнинг насри қанча зўр бўлгани билан тинка-мадорингизни қуритиб, нафасингизни қисади. Сўзда ҳаво истайсиз, жумлада коинотни соғинасиз. Битикада куй, оҳанг, шеърят наъбасига очлик сезилади. Ҳар тугул бу борада Фарба нисбатан Шарқнинг имкони ҳам, эҳтиёжи ҳам тош босади.

Узоққа боришга ҳожат йўқ. Биринчи романчимиз Абдулла Қодирий асарларидаги ички оҳанг, масрур шеърят насрига куч, имконият, парвоз ва осмон ҳал этган. Бу мусиқа, шеърят руҳи Чингиз Айтматов насрида ҳам мавжланади. Унинг маш-хур "Жамиа" қиссаси даставвал "Куй" деб атаган.

Тоғай Мурод насри ҳам ана шундай шоирона. Унинг қора сўзи шеърят руҳи билан суғорилган. Бежиз адибнинг онаси "Сен шоир бўлмагунча, мен ўлмайман", — деб мардона тилак билдирмаган экан. Тоғай Мурод асарлари тўғма, куйланган сўз. Гиря қилинган наср. Ҳар бир имлоси, сўз қурилиши шеърӣ, ўйноқи термалари, ташвиқ ва тароналари борки, бир йўла ҳам насрдан, ҳам назмдан баҳраманд бўламиз.

"Юлдузлар мангу ёнади" қиссасининг бир ўрнидаги эврилиш боисига ақл жавоб тополмайди. Бўри полвондай вазмин, паҳлавон кишини Тамаракхоним олдиға келиб, тарона қилганда, ўзини билмай, ақлу ҳушини йўқотиб, белбоғини ечиб гўзаллик ва қўшиқ пойига тўшади. Ҳақиқатан ҳам куй, қўшиқ куйланаётган фавқулотда ҳолат. Чўққидаги харсангги кучли довул жарға кулатиши ҳеч гап эмасдай, одам руҳиятини ағлар-тўнтар қилишга кучи этади. Етук асарнинг одамини лол қиладиган лаҳзаларни кашф этадиган синоатларидан биттаси бу.

"От кишнаган оқшом"нинг ҳикоянавис қаҳрамони Зиёдулла кал — Зиёдулла чавандоз аслида ўланчи, бахши, ҳатто ҳаётда дўмбира сайратар оқин бир одам. У куйлай-қуйлаб, овозим етмай қолганда, дўмбира сотиб олдим, деб ўзининг ожизлигидан маънос тортади. Бироқ бўлак ҳунарлари ўтмаганда дoston айтиб одамнинг назарига тушишга ўринади. Рост ҳам, куйлай билиш одамнинг кўрки, оламини жалб қила билишгина эмас, уни ўйлашга даъват қилиш ҳамдир.

"От кишнаган оқшом" қиссасининг услуби ҳам, руҳияти ҳам **"Ҷирироларар"**, — деб бошланган илк иссиқ ҳароратли сўздан бошланиб, олис ва яқин замонга, чигал ва осойиш муҳитга бизни ҳайқирди билан олиб кириб, жониворларга-да етказиб: **"Аё Тарлон, сен менинг қиёматли бирозаримсан!"** — деганча авжи сусаймай, савти юксалиб борган драматик, фожейи, ҳофизаси жуда қувор улўф дostonдир.

Назаримда, ана шу дostonларнинг энг сараси, энг оригинали, энг дардкаши-ю энг ҳамдарди, таронаси, сўзи, муножоти энг баланди "Ойдинда юрган одамлар" қиссасидир. Ундаги сўз, шеър, терма, ибораларнинг аксарияти ҳаётда бир марта айтилиб, бир умрга татийдиган қўшиқ матнидай туюлади. Бу қўшиқдаги инсон дарди, дунёни кўриш назари, эътиқоди, амали нихоятда ўзбекона, халқнинг энг мардона фазилатларидан тикланиб, бир қўшиқ, бир дунё таассуротини беради. Бу қўшиқ — нақорати ҳар баҳор янғича келадигандай кўнглимизни умид ва янгликка ўрайди.

Ҳусусан, "Ойдинда юрган одамлар"даги аёлга сир эркак дунёси, эркакка тилсим аёл-қиз олами ҳиссий, фикрий басират қўзи билан чизилдики, ўзбекнинг ўзбекдан бошқа ҳис қилиши жуда қийин ор-номуси, бахти ва бахтсизлиги, махлуқ ва илохий феъл-атвори тиникдан тиник кўз очгандир.

Дарвоқе, унутилган ривоятларни фақатгина Айтматов ўз асарларида жонлантриб, наср ҳаёлини, наср имкониятларини назм мавжлари билан кенгайтирмаган экан. Тоғай Муроднинг ривояти — қўшиқ ичида қўшиқлари, асар ичида асарлари ҳаёл ва ҳаётни, олам ва одамни, мозий ва келажакни бир нуқтада жамлаб, тамаддундан қисилаётганимизда шарқона санъат обихаёти билан руҳимизни яйратади.

"От асл қўшиқ йўлини тўси."

Асл қўшиқ борида муҳаммас қўшиққа нима бор? Қўшиқ асл қўшиқ қўлидан саватчани олаи". Шу жумлада бутун борлиғи билан ошиқнинг қўшиққа, машуқанинг асл қўшиққа эврилганига гувоҳ бўламиз. Бунчалик гўзал ўхшатиш қилинганини қайси насрий асарда учратгансиз? Қўшиқ, асл қўшиқ. Улар айтган қўшиқлар дунёни гўзаллаштиради, дарди армонни, осмонни билан... Рост! Қўшиқ ҳеч қачон тинмас экан, кўнгил ҳеч қачон ўлмайди! Шоир адибнинг кўнгли шаҳидир!

Давоми келгуси сонда

"Эпифания" юнон сўзидир. Аксланиш. Ярқ этиб очилиш. Руҳ томирларининг нафис турткиси, қоронғулик қатъидан тезоқар ҳаёт лаҳзасини олиб қолғувчи чақин, ишора, туйғу, воқеа, аъмо, буюм.

Оний чақинлар, баъзан нимаси биландир бир-бирига заг руҳий интиқликларнинг узлуксиз оқими. Ва бу оқимнинг тугилишдан ўлимга, тугилишдан яна тагин ўлимга тараф йўналиши, ҳаётнинг ўлим устидан боқий тантанаси, ҳаётнинг борадиқ устидан ҳеч бир нима билан енгиб бўлмайдиган мангу музаффар мароми.

"Эпифания" бу жайдари мазмундаги наср эмасдир. Эҳтимол, у шеърга яқиндир.

Гарчи яқин, бироқ ҳарқалай, шеър эмас.

Насрдаги насрдир, балки?..

Эҳтимол, насрдаги назмдир?

ЭПИФАНИЯЛАР

Ҳали эрта. Куёш ҳали кўзларини очгани ҳам йўқ. Онам ҳали солинчоқни тебратвормади-лар, ҳали отам отларга қарамади. Пойофзалларим эса эшикнинг нарёғида ётишибди. Пойгоҳ эшигининг нарёғида, йўл эшигининг берёғида. Полтаҳталарнинг тирқишлари орқасида кечаги кун ором олаётмир. Идиш-товоқларга ёпиладиган сочиқ орасига сезилар-сезилмас бир хўрсиниқ бөркиниб олган, ўчоқ кулининг ичсида бўлса, қандайдир бир вайсақи сўз нусиб ётибди.

Бироқ мана, тунги уйқу оҳиста тонгисига айлана бошлади ва устол устидоги телпак илк дофъа қичқирган хўрозлар билан барабар биринчи бўлиб уйғона бошлади.

Ҳали эрта. Ҳудуд эрта ҳали. Илгакдаги телпаклар менга салом бермоқдалар. Олиш керак.

Мен ҳали йўқман. Ҳали илк қадамларимни ташламадим, бирон маротаба ҳам эшик

тутқичига қўл теккизганимча йўқ, тонгзи шудрингни олқаб хиргойи қилмадим ҳали.

Куёш билан ҳам ҳали дийдорлашмадим. Унинг хўрозларнинг учинчи ва тўртинчи қичқириклари ўртасидами ёхуд хўрозларнинг алмонечани бир қичқириклари орасидами пайдо бўлишини биламан, гарчи чалкашиб кетмаётган бўлсам ҳам, ҳар ҳолда, бу лаҳзаларнинг яқинлигини аниқ биламан, сабабки, эркаклар хурраklarини тўхтата бошладилар, дераза пардалари қирмизи тусга кира бошлади.

Меч оstonамдан қандайдир бир хира, эслаб бўлмайдиган доражада маъжул, деярли мавжуд бўлмаган томонга, тонгзи туманга десаммикан, ҳатта-лайман. Бу — менинг болалигим.

Ҳали куёш йўқ. Салқин, ушук йўлақлар мавҳумотга қараб кетади. Уша ёқда оппоқ туманлар оро мен дофъатан қудуқни илғайман. Demak, ос-

монамдаги йўл, аввало, қудуққа олиб боради. Бунга эслаб қоламан. Сўл ёғида қайин, ўнг ёғида тепақ ўсган, қадамлардан шабнамланган бардам йўлак...

Ҳали ҳозирча бошқа йўл йўқ.

Қудуқда бўлса сув яшамокда. Тубига мўралайман — ҳў, ана, қатр-қатрида жимирлаётмир сув.

"A-al", — деб қичқираман. Cado келади, худди Мелизайлиснинг жўрвоzларидек жаранг-лаб хониш этади cado.

Қудуқ узра эса солинчоқсимон бир нарса, яъни челоқ муаллақдир. Теворак-атрофда чит этган жон бўлмаса, ҳеч ким сув олмаса, не кераги бор унинг? Туб-тубда, зулумот қатъидоги сувдан не наср?

Шу чоқда эшик очилиб, онам чиқадилар ва дейдилар:

— Ҳализамон куёш чиқади, ҳализамон сен менинг ўғлим бўла бошлайсан.

Тиниш белгиларнинг барчаси уйдирмадир. Нуқта бор-йўғи нисбий бир мазмунга эга. Нуқта меннинг ичимдагина маъжуд. Аслида, нуқта йўқ. Нуқта деган ўзи, бўлса ҳам, бўлмаса ҳам бўлаверади. Унинг ўрнига Вергул қўйиш ҳам мумкин. Кўп нуқта қўйиш ҳам мумкин нуқтанинг ўрнига.

Нуқтанинг ўрнига, дейлик, ҳатто, нуқтали Вергул қўйсам ҳеч нима қилмайди.

Сиз кўксингизга уриб: "Менинг ҳақим бор!" — дейишга ҳақингиз бор. Ёки оҳистагина: "Менинг ҳақим бор", — деб айтсангиз ҳам осмон узилиб ерга тушмайди. Шубҳаланиб: "Наҳотки, ҳақим бор?" — десангиз ҳам жин урмайди. Нуқтанинг ўрнини сўроқ белгиси эгалайди, холос.

Сўроқ белгиси ҳамиша ҳамма нарсадан зумонлангани зумонланган.

Аслида, сўроқ белгисининг ўзи ҳам ой эмас, у ҳам бошқа тиниш белгиларидек шубҳалидир: "Ким сўраяпти? Кимдан сўраяпти? Қандай сўраяпти?"

Ҳар бир кун, аслида, тиниш белгиларининг тинимсиз оқимидан иборат, тун ҳам тиниш белгиларининг узлуksиз оқимидир. Йил — тиниш белгиларининг кўли, ҳаёт — тиниш белгиларининг уммони. Тиниш белгилари тинимли уйлдириқ сочдилар, тиниш белгилари бир-бирларини еб-ютадилар, йўқ қиладилар. Сўров белгилари, айниқса, очоқотдилар, улар, айниқса, ўзига бино қўйган ундав белгиларининг қушанасидир.

Тиниш белгилари ичидо энг жиддий ва энг ўзбилармони бир

нуқтадир.

Унинг давоми йил кккк тоби йўқ. У гоҳ ўнг, гоҳ чап томондан тушириб қолади, гоҳ оч биқинингга мушт уради, инчунун, Вергул ҳам унинг қошида зўрға нафас олиб, қорнини ичига тортганча, таъзим бажо келтириб туради.

Кўпнуқта, coddadil ва тентак кўпнуқта кўплаб ўқувчи қизларнинг ошиқона мактублар битаётган пайтдаги ардоқли тиниш белгисидир. Кўпнуқтани сўз топа олмай доддираётган одуққбой, десак ҳам бўлаверади. Ўсмай қолган кўпнуқта, овсар кўпнуқта...

Маъшуксизга мактуб ёзаётган ўспирин кўп кўпнуқта қўйса, қараб боқиш керак, унинг кўлларидо сиёҳбитиклар — илон, крак, яланғоч аёл тасвири йўқми?

Агар ёзувчи кўпнуқталар ижод этса, билински, у ҳали жуда ёш. Ва бу қусур унинг ёшлиги билан ўтиб кетади.

Димофдор тире бўлса, ҳақиқатсўй кўшнуқтани, мөндан-да чечанроқ бўлиш мумкинмас, дегандек, ўз ўрнидан сиқиб чиқаргани чиқарган.

Нуқтали Вергулга-ку, кун йўқ, кўпчилик уни тушунмайди, шу боис ҳам гоҳ Вергулнинг ўрнини эгалладинг, деб шўрликнинг бошига маломат тошлари ёғилгани ёғилган. бу белги менга одоб-укромли, камсу-

Имант ЗИЕДОНИС

қум, назарлардан четда қоладиган йигитчани эслатади. Тиниш белгилар деган бу қавм гоҳ нуқта, гоҳ Вергулларга ел бўлиб, йитиб кетмаётганмикин, деган ҳаёлга ҳам борамон.

Тиниш белгилари мана шу тарзда бир-бирлари билан олишиб ётибдилар. Ҳаёт, боя айтганимдек, тиниш белгиларининг бутун бир уммонидаир. Ҳар бир тиниш белгиси, қўйиб берсангиз, ҳаш-паш дегунча ўз ҳамкасбини ноққос туширади-қўяди. Ҳар бир тиниш белгиси нисбий ва шартли, ўзгарувчан, чунки у уйдирмадан иборат.

Ўйлаб топилмаган биттагина тиниш белгиси бор, бу — ўлим. У чиндан ҳам тўқиб чиқарилмаган, барқарор. У бор бўлмаслиги мумкин эмас. Ва бошқа бирон-бир нарсани унинг ўрнига қўйиб бўлмайди. Шунинг учун ҳам бошқа бир мутлақ тиниш белгиларини излаб овора бўлманг, бирдан-бир мутлақ тиниш белгиси бу ўлимдир.

Рус тилидан
Матназар АБДУЛҲАКИМ
таржимаси

Хидоят

Журнали меҳмонимиз

Агар қалбимиз ҳидоят нури ила ёришса, икки дунё саодатига ноил бўламиз. Маърифат билан қудратланиб, асл инсоний фазилатлар ҳаётимизни зийнатлайди. Ҳақ йўлдан адашмаймиз. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) марҳамат қилганлар: “Бешиқдан то қабргача илм изланглар”. Динимиз арконлари, мусулмонлик йўл-йўриқларини ўрганишда юртдошларимизга қўмаклашиб келаётган сеvimли нашримиз “Хидоят” журналининг шу йилги 7-сони ўқувчилар қўлига етди.

Журналимиз орқали “Хидоят” саҳифаларидаги мақолалардан айрим парчаларни ҳукмингизга ҳавола этаётирмиз.

Ваҳба Мустафо ЗУҲАЙЛИЙ

АСР СУРАСИ

“Мунир” тафсиридан

Меҳрибон ва Раҳмаи Аллоҳ номи билан.

1–2. Аср (вақти)га қасамки, (барча) инсон зиён – бахтсизликдadir. 3. Фақат имон келтирган ва яхши амаллар қилган, бир–бирларига Ҳақ (йўли)ни тавсия этган ва бир–бирларига (мана шу Ҳақ йўлида) сабр – тоқат қилишни тавсия этган зотларгина (нажот топувчидирлар).

Суранинг номланиши

Сура Аллоҳнинг асрга қасами билан бошлангани учун «Аср сураси» деб номланган. Аср узоқ замондир. У муддат турли ажойиботларни, хурсандчилигу хафчаликни, соғлигу касалликни, бойлигу камбағалликни, иззату ҳўрликни ўз ичига олади.

Сура ичига олган нарсалар

Мақкада нозил булган бу қисқа сурада Ислмоннинг энг муҳим асоси ва инсоний ҳаёт дастури баён этилган. Унда Аллоҳ таоло асрга қасам келтирган. Аср — ажойиботларни қамраган Аллоҳ таолонинг қудратига ва ҳикматига, турт хислатга — имон, солиҳ амал, ҳақ ва сабрни ўзаро тавсия қилиш — хислатига эга булган инсонлардан ўзгалар ҳасрат чекишларига далолат қилган узоқ замондир.

Имом Табароний Убайдуллоҳ ибн Ҳафсдан ривоят қилишча, саҳобалар бир–бирлари билан учрашиб қолмаша, бирлари иккинчиларига “Вал аср” сурасини ўқиб бериб, сўнг салом беришар экан.

Имом Шофеъий: “Агар инсонлар бу сурани тушунганида, шунинг ўзи уларга етарли булар эди”, — деганлар.

Анвар АҲМАД таржимаси

МЎМИН ЁЛҒОНЧИ БЎЛАЙДИ

Инсон табиатига яхши сифатлар билан ёмон сифатлар ёнма-ён. Акли инсонлар яхши сифатларини асраб, камолга етказадиган, ёмон сифатларнинг зарарини билиб, улардан халос ва саломат бўладиган.

Инсон табиатидаги ёмон сифатлардан бири ёлғончиликдир. Ёлғончилик ўериликдир. Ўери молчилигини ўеирласа, ёлғончи акличилигини ўеирлайди. Баъзилар фойда қўриш ё зарарни дафъ қилиш учун ёлғон сўзлайди. Ёлғон сўзлаб, фойда қўрмоқчи ё балодан қўтулмоқчи бўлади. Расулulloҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай деганлар: “Рост сўзга хатар қўрсангиз ҳам, рост сўзланг! Нажот рост сўздадир. Ёлғон сўзга нажот қўрсангиз ҳам, ёлғон гапирманг! Хатар ёлғон сўздадир”.

Баъзилар суҳбатгошини ўзига жалб қилиш учун ёлғон ишлатади. Улар ночор ва паст

инсонлардир. “Тилсизлик ёлғончиликдан яхшидир”. Бу ҳикмат, эҳтимол, улар хакуга айтилган.

Баъзилар душманидан ўч олиш мақсадига ёлғон гапирди. Ёлғончи душманига қарши қурол қилади. Бўлмаган қабиҳликларни тўқиб, душманига ёпиштиради. Шунинг учун динимизда қишининг душманига қарши ғубохлаги рағ қилинган.

Ёлғончилик шахс ва жамиятга ана шундай зиёнлар келтириши боис динимизда харом қилинган. Сафбон ибн Сулайм бундай ривоят қилади: “Расулulloҳдан (солаллоҳу алайҳи ва саллам) сўрашди: “Мўмин кўркок бўладими?” “Ҳа”, — деб жавоб бердилар. Яна сўрашди: “Мўмин бахил бўладими?” “Ҳа”, — дегилар. Яна сўрашди: “Мўмин ёлғончи бўладими?” “Ҳа”, — деб инкор қилдилар”.

“Адабдун дунё ва дин” китоби асосида
Уста ОЛИМ тайёрлади

“МУЖТАҲИД” БОЛАЛАР

ёки

БОЛАЛИК ҲАҚИДА ВА ФИҚҲИЙ МАСАЛАЛАР БИРИНЧИ ХОТИРА

Илк фикҳий изланиш

Фикҳ билан илк “шугуллана” бошлаганимда ҳатто неча ёшда эканимни эсламайдиган даражада ёш эдим. Намоз раъкатлар ва саждалардан иборат эканини билмасдим, битта намоз неча раъкат бўлишини ҳам фарқламасдим, ҳар ҳолда. Лекин даҳамнинг (Аллоҳ раҳмат қилсин) на — мазларини қўп кузатардим. Ҳозир нима қилаётган экан, деб тусмоллаб ўтирардим. Масалан, саждага бордилар, дейлик: ундан бош кўтаргач, яна қайтиб саждага бора — диларми ёки ўтирадиларми ёки биратўла туриб кетади — ларми? Шунга аниқлашга ҳаракат қилардим. Бунда ўзимча бир усул ҳам топган эдим. Намозда ўтиришда ўнг оёқ хийёл бўкилан бармоқлар устида тик туриши, чап оёқ эса бармоқ учларини ўнг оёқ томонга йўналиштириб ётқизиши маъ — лум. Саждага борилганида иккала оёқ ҳам бармоқ учла — рида тик туради. Шу пайт сингичкайман: саждадан бош кўтаратганларида чап оёқлари қатъий тик турибдими ёки ётқизилишми? Агар тик турган бўлса, демек, ҳозир саж — дадан кейин тикка турадилар. Борди — ю, ётқизила бош — ланса, демек, ўтирадилар. Ҳаракатлари мен кутганимдай чиқиб қолса, ичимдан бир қувониб қўярдим. Аммо ўти — радилар десам, бу ўтириш икки сажда орасидаги ўтириш бўладими ёки иккинчи саждадан кейинги ўтиришми — бунисини билмасдим. Бунга ёшим сал катталашиб, на — моздаги раъкатлар ва саждалар сонини била бошлага — нимда фарқлайдиган бўлдим.

Бутун орқамиздан қолаётганларимиз бизнинг ҳам на — мозларимизни кузатишганмикан? Ажабо, нималарни ўйлашган бўлса? Ҳар ҳолда, фикҳий изланишлар тўхтаб қолмас?..

Ҳартугул, тўхтаб қолмабди. Яқинда битта жажжи бо — ланининг: “Дадажон, намоз ўқитганимизда акам бармоқ — ларини қисирлатдилар, намозлари бузилади — а?” дегани ва унга жавобан акаси: “Ўзинг — чи, ўзинг? Ўзинг ҳам ҳар намозда аланг — жаланг қилиб турасан — ку?!” деганини эшитиб қолдим: “Аллоҳга шукр, масала имми давом этар — кан”, деб қўйдим.

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

НАЗМ АСЛИ НАСИХАТДН

“Шоирларга йўлдан озганлар эргашур” (Шуаро, 224).

Исломогача ҳам арабларда фасоҳат ва балағат билан сузлаш кучли эди. Шеър битиш, бирор кишини кўқларга кўтариб мақташ ёки ерга киргудай танқид ва ҳажв қилиш борасида кимсузга беллашишар, ҳатто махсус мусоба — қалар ўтказиб туришар эди.

“Уларнинг (сўз водийларидан) ҳар водийда дайдиш — ларини (яъни ўзларига ёқиб қолган энг тубан кимса ёки нарсаларини ҳам кўкка кўтариб, ёқтирмаганларини тул — роққа қоришларини) ва ўзлари қилмайдиган нарсаларни айтишларини кўрмадингизми?!” (Шуаро, 225 — 226).

Мазкур мазмуни оятни қаримда ҳар сўз водийда дайдишдан, ўзлари қилмайдиган нарсаларни айтишдан шоирларгина қораланмоқда. Шахсиятлари субутсиз, дил — лари имонсиз, ҳаётлари ва хулқлари ёзганлари тескари бўлган шоирлар ўзлари уddaлай олмаган ишларга бош — қаларни чаққирганлари учун ҳам ёлгончидилар. Шоир ижодининг мағзида пок имон, қомил эътиқод турмас экан, шоир дарди қалб томирларидан сизиб чиқмас экан, шеър — рини холислик, эътиқод, самимият нурлари ёритмас экан, унинг ёзганлари эзгуликка хизмат қилмайди.

Шу уринда асарлари билан инсоният тарихига шоҳ сатрларни битган Абдураҳмон Жомий, Жалолиддин Ру — мий, Абдулқодир Бедил, Алишер Навоий, Аҳмад Яссавий, Муҳаммад Фузулий, Бобораҳим Машраб каби атоқли шоирларнинг ижоди ҳақида нима деймиз, деган савол ту — гилиши табиий.

Бу саволга жавобни ҳам Қуръони қаримдан топамиз. “Магар имон келтирган ва яхши амаллар қилган ҳамда доим Аллоҳни ёдда тутган ва (илгари) мазлум бўлганла — ридан кейин (Ислом зафар топгач) қолиб бўлган кишилар (яъни шоирлар йўлдан оздиргувчи эмаслар)” (Шуаро, 227).

Дарҳақиқат, мумтоз шеърятимизнинг буюк сиймо — лари имон — эътиқодда, Исломда собит бўлганини, асар — ларини меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан, ҳамду сано, салавоту дурудлар билан бошлаганини кўрасиз. Шеър — ларида Аллоҳнинг зикри, У зотга бўлган ишқ — муҳаббат, инсонларни ҳидоятга, яхши ахлоққа, эзгуликка қоралаш каби исломий гоилар асосий ўлчов бўлганини кўрасиз.

Масалан, ҳазрат Навоийнинг “Ҳазоинат маоний” га кирган биринчи девони “Бадоиғула бидоя” қуйидаги гузал байт билан бошланган:

Ашрақат мин акси шамсил каъси анворулу ҳудо,

Ёр аксин майда кўр, деб жомдин чиқди садо.

Маъноси: кўёш қосасида ҳидоят нурлари акс этиб пор — лади, жомдан “ёр аксини майда топасан”, деган садо чиқди. Демак, борлиққа ҳақиқий ҳаёт бахш этувчи нур ҳидоят нуридир, бу нур борлиқ қалбининг қўёши, имон нуридир, Аллоҳнинг нуридир. Май Аллоҳга бўлган ишқ тисмоли. Май билан лиммо — лим тўла жом Аллоҳнинг ишқи билан тўлиб — тошган инсон қалбидир. Ёр (Аллоҳ) жамоли Унга бўлган ишқда акс этади.

Дилбар ҚАМБАРОВА,
филология фанлари номзоди

ИРИМ

Динимиз иримдан қайтарди. Сафар ойда сафарга чиқиб ёки тўй қилиб ёки кўч кўтариб бўлмади, деган гаплар иримдир. Абу Ҳурайрадан (розийаллоҳу анҳу) ри — воят қилинган ҳадисда Пайгамбаримиз (алайҳиссалом): “Касаликнинг юқishi йўқдир. Ирим қилиш йўқдир, руҳ — ларнинг қўшга айланиши йўқдир, уруш маън қилинган ойна кейинга суриш йўқдир”, деганлар.

Жоҳилият даврида араблар бирон иш қиладиган бўлса, аввал қўш учириб қўришарди. Қўш ўнг томонга учса, ўша иш яхши бўлади, деб уни қилишар, агар қўш чап томонга учса, ирим қилиб, бу ишда яхшилик йўқ экан, деб тарк этишар, агар қўш тўғрига учса, бошқадан учириб қўри — шар эди. Пайгамбаримиз (алайҳиссалом) барча иримлар тавҳидга зид, деб эълон этдилар.

Ислождан аввал бирон — бир киши ўдирилса, унинг руҳи қўшга айланиб учиб юради, токи унинг қасоси олин — мағунича у руҳ азобда бўлади, деган нотўғри тушулча бор эди ва жуда кўп уруш — жанжал, ўлдирish, қон тўкиш мана шу нотўғри ақида натижасида юз берар эди. Пайгамба — римиз (алайҳиссалом) бунга бутунлай инкор қилдилар. Бизнинг динларда ҳам руҳ қалалак бўлиб ё бошқа ҳолатда хонадонга келиб туради, пайшанба кўни дастурхонлар тепасида ҳозир бўлади, деган тасаввур ёйилган. Бу қараш ҳам бутунлай нотўғридир. Руҳ танадан сутуриб олинга — нидан кейин айланиб юрмайди, хонадонига келмайди. Мана шу соф исломий ақидадир.

Раҳматуллоҳ ҲАБИБУЛЛОҲ УҒЛ,
“Ҳужа Аламбардор” жомеъ масжиди имом — хатиби

Жорий йилнинг „Ҳомийлар ва шифокорлар йили“ деб номланиши жойларда хайрли тағбирларни амалга ошириш учун ташаббус бўлди. Мухбиримиз Тошкент шаҳар Юнусов туманидаги «Нуроний» сихатгоҳи Бош шифокори Лола Ўйладова билан шифохона ҳақида, «Ҳомийлар ва шифокорлар йили»да амалга оширилаётган ишлар ҳақида суҳбатлашиб қайтди.

— Лолахон, Сиз раҳбарлик қилаётган сихатгоҳдаги тиббий хизмат доираси, мавжуд шарт-шароитлар, ютуқ ва муаммолар ҳақида гапириб берсангиз.

— “Нуроний” сихатгоҳи 1992 йилдан бошлаб фаолият кўрсатиб келмоқда. Биз яхлит мажмуада жойлашганмиз. Дам олувчилар учун 174 та ётоқхона, маъмурий ва тегинли даволаш

жисмоний тарбия хонаси учун жиҳозлар ва тиббий техникалар олдик. “Фермер” ҳиссадорлик жамияти дори-дармонлар, тиббий анижомлар билан, шунингдек, фуқаролардан А.Жалилов, К.Бонарадзе, Э.Холиқов, М.Аминов ва бошқалар турли ёрдамлар кўрсатишди. Якка тартибда ҳомийлик қилмоқчи бўлганларнинг аксарияти

дастури ишлаб чиқилгач, ҳомийларнинг кўрсатажак беминнат ёрдамлари билан танишиб чиқдик ва амалда жорий эта бошладик. Аввало ҳукумат томонидан ажратилган маблағга замонавий тиббий ускуналар сотиб олиб, малакали мутахассислар ёрдамида ишга туширдик. Бошқармамиз томонидан ўтказилган беш миллион сўмга

НУРОНИЙЛАР СИХАТГОҲИ

муолажаларини ўтказадиган хоналар, овқатланиш заллари мавжуд.

Шифохонамизда нозологик касалликлар, юрак-қон томир системаси, ошқозон-ичак, ўпка, эндокрин, асаб тизими хасталиклари ва бошқа турли касалликка чалинган кексалар даволанишади. Бу ерда тиббий ва физиотерапия соғломлаштириш бўлимлари, диагностика лабораториялар ишлаб турибди.

Дам олувчилар анъанавий тиббий даволаш, шифобахш ванна, ўқалаш, парафин, жисмоний машқлар, шифобахш ичимликлар ва замонавий электрон муолажаларни 18 кун давомида қабул қиладилар.

— Сихатгоҳда Давлат дастури бўйича амалга оширилаётган ишлар хусусида ҳам тўхталиб ўтсангиз.

— “Ҳомийлар ва шифо-корлар йили” Давлат

савоб учун, исмларини ҳам айтмай ёрдам қилишади. Бу каби беминнат ёрдамлардан шифохона ходимлари, дам олувчилар жуда миннатдор.

— Сихатгоҳда маданий-маиший дам олиш қандай йўлга қўйилган?

— Кекса кишилар тез-тез, сифатли овқатланишлари лозим. Бу саломатлиқни тиклаб, кайфиятни яхшилайдиган энг яхши омил. Шунинг учун, аввало, овқатларнинг сифатига эътибор қаратганмиз. Малакали ошпазларимиз тансиқ овқатлар, ширинликлар, шифобахш шарбатлар тайёрлаб, даволанувчиларга астойдил хизмат қилишмоқда. Шу билан бирга, юқорида айтилганидек, саховат дастурхони ёзиб, кексаларнинг дуосини олувчиларга ҳам шароит қилиб берганмиз.

Даволанувчиларни тез-тез шахримизнинг

тарихий ва замонавий жойларига саҳнатларга олиб чиқамиз. Бу ишга шаҳримизнинг 8-автокорхонаси ҳомийлик қилади. Маданий тадбирлар уюштиришимизга “Дустлик” маданият уйи санъаткорлари бош-қош бўлишади. Шунингдек, таниқли санъаткорлар, шоир ва ёзувчилар, диний уламолар билан ҳам учрашувлар ўтказиб турамыз. Ҳафтада уч марта кино қўйилиши ҳам дам олувчиларнинг кайфиятини кўтарувчи омиллардандир.

— Биз сиз билан суҳбатлашишдан олдин сиҳаттоҳни қўздан кечириб, даволанувчилар билан суҳбатлашиб, савобли ишларингизга гувоҳ бўлдик. Бироқ иш бор жойда камчилик ҳам бўлади... Демоқчиманки, фаолиятларингиз юзасидан сизларга яна қандай таклиф ва мулоҳазалар тушиб туради?

— Гапингиз тўғри, ишлаётган одамга сезилмас экан. Даволанувчилар, айниқса, кексалар зийрак бўлишади. Камчиликлар биздан кўра кўпроқ уларнинг кўзига тез ташланади. Мана, ана шундай таклифлардан бири:

“Ҳурматли Лола Эркиновна!

Биз бир гуруҳ қариялар “Нуроний” сиҳаттоҳида дам олиб, даволандик. Сизга ва жамоангизга миннатдорчилик изҳор этиш билан бирга таклиф ва мулоҳазаларимизни ҳам билдирмоқчимиз.

1. Оромгоҳ раҳбарияти “Ҳомийлар ва шифокорлар йили” Давлат дастури доирасида қўшимча ҳомийлар топиб, нуронийлар саломатлигини мустаҳкамлаш учун ўзаро шартномалар тузсалар, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

2. Муолажахоналарда навбат ва тартиб ўрнатилишини истардик.

3. Оромгоҳ майдонидаги бўш жойда сабзавотлар етиштириш ёки иссиқхона қуриб, ишга туширилса, сиҳаттоҳ ошхонаси доимий сабзавот ва кўкатлар билан таъминланар эди.

Бу таклифлар амалга оширилади, деб умид қиламиз. Сизларга яна бир бор миннатдорчилик билан:

Собит Обидов,
Аъзам Орифжонов,
Азамат Неъматов,
меҳнат фахрийлари”.

Бу ва бу каби таклифларни атрофлича ўрганиб, ҳомийлар билан битадиганларини амалга оширдик. Эндilikда иссиқхона қуришни ҳам режалаштираямиз.

— Халқ саломатлиги йўлидаги хайрли ишларингиз бардавом бўлсин. Суҳбат учун ташаккур!

Абдурауф РАҲИМҚУЛОВ
суҳбатлашди

Шафаккур

Халқимизда қадимдан
илм-хунар урунган ва киши-
ларни илм олишга, хунар эгал-
лашга давбат қилиб келинган.
Мустақиллик йилларида бошқа

соҳалар қаторида бу соҳада ҳам қатор
амалий ишлар қилинди. Айниқса, таълим
тизимидаги ислохотлар ўз самарасини
бермоқда. Бу касб-хунар коллежлари, ака-
демик лицейларнинг таълим услуби сифат
жиҳатидан бир қадар юқори поғонага
қўтарилганида аҳқол кўринади. Бугун
ёшларимиз шу сабабли ҳам маъкур билим
даргоҳларига ўзгача ишонч билан инти-
лмоқда.

Юртимиз таълим тизимида

манзиллари

компьютер технологиялари, қурилиш ди-
зайни, информатика, маркетинг, туризм
каби биз учун ҳади бироз янги бўлган йўна-
лишлар ҳам мавжуд бўлиб, бу ёшларимиз
учун таънаш имкониятини янада кенгай-
тиради. Ана шундай янги касб йўналиш-
ларидан бири меҳмонхоналар хўжалиқи-
дир. Таъқидлаш жоизки, бу йўналишда хиз-
мат кўрсатишнинг янгидан-янги турла-
ри пайдо бўлаяпти. Маълумотларга қара-

сар

ганда, республикада 130 дан ортиқ
меҳмонхона фаолият кўрсатмоқда. Ми-
сод учун Тошкент шаҳридаги бир қатор
меҳмонхоналарни оладиган бўлсак, юрти-
мизга таширф буюратган сайёҳлар улар

ЭЛ ДАРДИГА ДАРМОН БЎЛИБ

Жисмоний жиҳатдан соғлом бўлган
инсонгина руҳий юксалишга интилади, ўз
кељагаги учун замин яратади. Инсон
саломатлигини асраш, тиклаш борасида тиббиёт
деб аталмиш бутун бир соҳа мунтазам иш олиб
боради, қулай шарт-шароитга эга сиҳаттоҳлар
хизмат қилади. Юртимизда ҳам шундай гўшалар
мавжуд бўлиб, улардан бири Тошкент
вилоятининг Қибрай туманидаги "Ботаника"
сиҳатгоҳидир.

Қаттагина худудни қамраб олган баҳаво,
соя-салқин сиҳаттоҳ 300 ўринга мўлжалланган
бўлиб, ҳар йили бу гўшада минглаб кишилар ўз
соғлиқларини тиклаб, дам олиб кетади.

Сиҳаттоҳда, асосан, ошқозон-ичак, жигар
ва ўт йўллари, юрак-қон томир тизими, асаб
таъин ҳаракати аъзолари касалликлари
даволанади. Жами еттига бўлимдан иборат

даволаш мажмуида барча шарт-шароит
яратилган. Юқори малака ва тажрибага
эга шифокорлар муолажалари
даволанувчиларни жисмонан
тетиклаштириб, руҳан бардам қилади.
Физиотерапия, балчиқ ва минерал сув
муолажаларидан сўнг даволанувчилар қулай ва
шинам ётоқхонада дам оладилар. Муолажалар
мунтазам ва қатъий белгиланган жадвал асосида
олиб борилади. Даволанувчилар деярли ҳар кун
шифокорлар назоратида. Биз бундай тартиб-
қонданинг ўзати, аввало, сиҳаттоҳ
директорининг ўзи ҳам асли шифокор
эканлигида деб билдик.

"Ботаника"га олий малакали мутахассис
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган медицина
ҳодими Мирабзал Юнусов раҳбарлик қилиб
келяпти. Мирабзал ака 1966 йилда ТошМИнинг
даволаш бўлимини тугатиб, иш фаолиятини
Сирдарё вилоят касалхонасида бошлаган.
Йиллар мобайнида турли даволаш
муассасаларида эл саломатлиги йўлида хизмат
қилди. 2003 йилдан буён "Ботаника" сиҳатгоҳи
бош шифокори сифатида фаолият кўрсатиб

хизматини юқори баҳолашмоқда. Бу эса юртимизда соҳада мадакалли кадрларни етиштириши, уларни ишга жойлаш масада-ларни қониқарли йўлга қўйилганидан дарақ беради.

Тошкент Меҳмонхона хўжалиғи касб-хунар коллежи худди шундай кадрларни тайёрлаб берадиган билим юрти саналади. 26 йилдан бери фаолият кўрсатиб келаётган бу билим даргоҳида чет тилларини чуқур ўргатиши, дарсларни қизор педагогик технологиялар асосида олиб бориши, ўқувчиларнинг қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда касб маҳоратини мунтазам ошириб бориши коллежнинг эътиборли хусусиятига айланган. Эллиқ нафарга яқин мадакалли ўқитувчилар ўқувчиларга „Меҳмонхона бизнеси“, „Туризм“, „Халқаро бизнес“, „Бухгалтерия бизнеси“, „Маркетинг“, „Сарфаришлик санъати ва декоратив қосметика“ каби таълим йўналишлари бўйича сабоқ берадилар. Кутубхона, теннис, тренажер, қишки ва ёзги спорт задалари,

ошхонада яратилган шароитлар, сервис хизмати, „Ёш саёхатчи“, „Интернет“, „Ватанпарвар“, „Ёш дастурчи“, қолаверса, футбол, волейбол, стол тенниси, миллий кураш тўғарақлари коллеж ўқувчиларининг ҳар тилмонлама соғом билиб тарбияланишлари учун ўзига хос замин, деб айтиш мумкин.

— Ҳозирда пойтахтимикининг қўлбал йирик меҳмонхоналари, юқори тоифали рестороңларида, маиший хизмат кўрсатиш қорхоналари, молия ва банк муассасаларида бизнинг сабоқ, мадабаларимизни учратишингиз мумкин, — дейди коллеж директори, иқтисод фаңлари номзоди Саидазим Ғанихўжаев. — Энг асосийси бизнинг кадрларга талаб етарлича. Бизнинг асосий мақсадимиз ҳам билим юртимизда таълим-тарбия сифатини ошириб, ўз йўналишларимиз бўйича мадакалли кадрларни етиштириши. Улар қаерда бўлма-синлар, эл-юртга ҳалол меҳнат қилсалар, бизнинг бахтимиз ана шунда.

Шу ўринда С.Ғанихўжаев ҳақида икки оғиз сўз. У ёш бўлишига қарамасдан, бир қанча муваффақиятларга эришиб улғурди. Иш фаолияти билан бирга илмий-тадқиқот ишларини олиб борди ва айни кунларда ҳам бу ишларини давом эттирмоқда. 2000-2004 йилларда Япониянинг Хоккайдо университетида тадқиқотчилик фаолиятини олиб борди ва иқтисод доктори илмий даражасига эришди. Унинг раҳбарлигидаги педагоглар жамоаси эса ўз ўқувчилари билан республикада ўрта-маҳсус билим юртлиари аро ўтаётган турли танлов ва мусобақаларда совринли ўринларни эгаллаб келаётир.

Хунар кишини улғулайди, билим ҳаёт сўқмоқларида унга маъқ сингари йўл кўрсатиб туради. Тошкент Меҳмонхона хўжалиғи касб-хунар коллежи фаолияти бу фикр муносиб намуна бўла олади.

Ғ.ДОНИЁРОВ

Залондошларимиз

келмоқда.

— Хасталар дардига оз бўлса-да дармон бўла олсак, биз шифокорлар учун шунинг ўзи энг қатта олқиш. Файласуфлардан бири айтганидек: „Ўзинг ёрдам берган инсоннинг кўзидаги қувончини кўришдан ортиқ бахт йўқ“, — дейди Мирабзал ака камтаринлик билан.

Очиги, аввалига балки ҳамма биладиган сиҳаттоҳ тўғрисида сўзлаш ортиқча эмасмикан, деган андишага ҳам бордик. Бироқ бу ердаги дам олувчилар билан суҳбатлашгач, фикримиз ўзгарди.

— Бу даво масканига ҳар олти ойда келаман. Чунки қон босимим тез-тез хуруж қилиб туради. Фарзандларим айнан „Ботаника“да даволанишимни исташади. Бу ердаги шарт-шароитлар, яратилган қулайликлар ўзимга ҳам жуда маъқул.

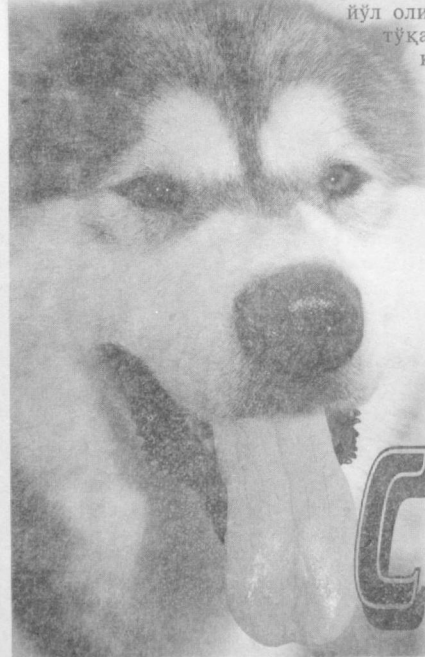
Бу „Ботаника“нинг доимий мижози Зоир ота Маҳкамовнинг миннатдорчилик билан айтган сўзлари. Бу сўзларни тинглаб эканмиз, сиҳаттоҳ бош шифокори Мирабзал ака ва у бошчилигидаги жамоанинг хизматлари эътирофга лойиқ эканлигини ҳис қилдик.

Юртимиз гўзал, унинг ажойиб гўшалари кўп. „Ботаника“ сиҳаттоҳи ҳам ана шундай гўшалардан бири. Халқ саоматлиғи йўлида хизмат қилаётган бундай даво масканларининг кўплиғи юрт ободлиғи, янада равнақ топаётганлигидан нишонадир.

Қомилжон ҚИЁМОВ

Қўзилашти қизғин паллага кирган, чўпон-чўлиқлар учун синов мавсуми давом этаётган дамлар. Бош чўпон Раҳим амаки сурувни қўтондан узоқ бўлмаган қалин шувоқзорда яйратиб боқарди. Вақт пешиндан оққач, қутилмаганда кўк юзини булут қоплаб, совуқ шамол қор учкунларини чир айлантириб совура бошлади. Табиат инжиқликларини кўп кўрган чўпон қўиларни дарҳол бир жойга тўплаб, дармонсизликдан тинкаси қуриган қари совлиқнинг бўғзига пичоқ тортиди. Ҳавонинг авзойи бузилгани сабаб унинг кўнглига ҳеч нарсаси сифмасди. Шу орада сиртлон ити келиб қолди. Итнинг эти суягига ёпишиб, қовурғалари саналиб қолганди. Бу эса садоқатли ити билан йиртқишлар ўртасидаги зиддият ҳануз давом этаётганлигидан далолат берарди.

Раҳим амаки фурсатни бой бермай, сиртлонни қўй нимтаси олдида қолдириб, сурувни қўтонга ҳайдаб келди. Вазиятни ўғлига тушунтирди. Ўғил дарров саманни эгарлади-да, унга қамчи босди. Яйловга етганда сиртлоннинг қўй нимтаси ёнидан бир қадам ҳам нари жилмай турганлигини қўриб, кўнгли таскин топди. Энг ҳайратланарлиси, ит бир неча кунлардан бери оч бўлишига қарамай, ақалии совлиқ бўғзидан оққан қонни ҳам яламай, ҳушёр қўриқлаб турарди...

Боқувдаги ўн беш чоғли қўйнинг беҳосдан ғойиб бўлгани, сиртлоннинг ҳам йўқолиб қолганидан чўпонлар саросимага тушишди. Бошқа итлар панапанага кириб кетишганди.

Чорва ортидан юравериб, кўзи пишиб қолган қўйчивонлар бу нохуш воқеа сабабчиси йиртқиш бўрилар бўлишини таҳмин қилиб, қўшотар миллиқлари билан тоғ тепалиги томон йўл олишди. Улар бир неча тўқайзор, жарлик ва қамишзор сойлардан ўтгач, узоқда, харсангтош устида чўнқайиб ўтирган сиртлонни танидилар. Атрофи қалин арчазорлар билан ўралган сойликда қўиларнинг тўп бўлиб турганини Раҳим амаки биринчи бўлиб кўрди. Афтидан, ярим тунда йиртқишлар қўтонга икки тарафдан ҳужум қилиб, итларни чалғитишган. Чўпонлар эътибори-

дан четда қолган боқувдаги қўилар оч йиртқишлардан ҳуркиб, ўзларини жон-жаҳллари билан сим тўрга урганларида, сим тўр тўсинлари эгилиб, қўилар ташқарига чиқиб кетишган. Йиртқишлар эса осонликча ўз ўлжаларини олдиларига солиб, унчалик узоққа кетишга улгуролмаган бир пайтда, сиртлон хабар топиб қолган. Довжорак қўриқчи йиртқишларни бирин-сирин балчиққа қориштириб, охири ҳайдаб солган ва қўиларни ўзи билан олиб қолган...

Раҳим амаки ўтган йилги тул олиш мавсумида бўлган воқеани ҳам ҳаяжон билан эслайди. Ўшанда март ойи охирида қолган бўлса ҳам, қор тинимсиз бўралаб ёғар, изгирин юз-кўзни ачитарди. Қўилар шамол эсган томонга тик кетиб бораётган тикқилинч фурсатда совлиқларнинг бири қўзилади. Раҳим амаки қўзилаган совлиқни жар ёқасидаги панароқ жойга қўйиб, ўзи сурув ортидан кетди. Сиртлон эса ёрдамчи чўпон келгунга қадар болали совлиқ ёнидан бир қадам ҳам жилмади...

Серёғин баҳор кунларининг бирида қўйчивонларнинг садоқатли ити тўсатдан ғойиб бўлди. Кўпдан сиртлонни тузоқларига илантириб, ўзларининг галасига қўшиб олиш ёки йўқ қилиш пайида юрган йиртқиш бўрилар ёвуз ниятларига эришдилар...

Қўрқув билмас садоқатли ит қўйчивонлар дилига изтироб ва қайғу солиб кетди.

Абдулла САИДОВ

САДОҚАТ

Дилгинамда булоқчалар

ЙИГИТ АЛЁРИ

Атлас кўлак алангаши,
Энасизли, эр-эр.
Бизга берган батдалардан
Тонасизли эр-эр.

Сизни бериб ослионларга
Ерда қолдим эр-эр.
Ишқингизда сизх бўлиб,
Шегарда қолдим эр-эр.

Атлас кўлак ярашибди,
Бўйингизга эр-эр.
Армонларини тўғнадир
Тўйингизга эр-эр.

Тилло узук қўлингизга
Ботлашмикан эр-эр.
Ўрагингиз узукка тош
Отлашмикан эр-эр.

Атлас кўлак алангаши,
Энасизли, эр-эр.
Бизга берган батдалардан
Тонасизли эр-эр.

Тўпроқ эмас айларини,
Қил устида юрибман.
Ўзини ина санчиган
Дил устида юрибман.

Қўлда қозоқ бир парча
Сизх бўлди, бу кўнгли.
Бир девафо пойида,
Тизх бўлди бу кўнгли.

Булоқ бўлиб тўрт томон
Оқиб кетди орзулар.
Бардошига кўзтиков
Тўқиб кетди орзулар.

Қўлган дилим қўйингизга,
Кетолмайин турибсиз-а, жойингизда.
Майли ташланг оқиб кетсин сойингизда
Ўрагини...

Дилларнинг япроғида кўзунчиоли,
Аллаайман ёшлиқдаги кўнраччи.
Эв қарайсан, юрак, нечун қўлган човим,
Қўзларимга...

Дилгинамда булоқчалар қайнаб ётар,
Хар тоғчида кўзларимга қўлар отар,
Жаҳонидан чўи саҳрар, қўиш ботар —
Сўзларимга...

Қўтламоқлик жонз бугун дилигини,
Қўтламоқлик жонз гоҳит сўзлигини,
Қўтломайман, лекин шоир қизлигини
Ҳали эрта...

РАШК

Қиприқларини сени қизғонар,
Ҳатто оташ нигоҳларимдан.
Мени Худо кечирай-ку, лекин
Сен кечиадинг нигоҳларимдан.

Қиприқларини сени қизғонар,
Ёнаверар ишқинг кўйида.
Мен яшайман энди беркиниб,
Тўғоҳининг вағиб уйида.

Қиприқларини сени қизғонар,
Ёлгон кўзлар истага даво.
Сен Худого ақинсан, шу чун
Бандаега кўрмайман раво.

Қиприқларини сени қизғонар,
Ҳатто оташ нигоҳларимдан.
Мени Худо кечирай-ку, лекин
Сен кечиадинг нигоҳларимдан.

Қайнаб ётар

Гулчехра УМИРОВА

Ишқингизда ишқилиб,
Бу жоним дилмасайди.
Сизни кўта кўзларим,
Тўсасага тўдмасайди.

Қўшингизда бир сулув,
Қўлишлари ярашар.
Менинг жоним, сизни эр,
Армон билан талашар.

Бу на ишқ-ки жонини,
Битта-битта кўйдирар.
Э атайин сизга эр,
Ул гўзални сўйдирар.

Ох, кўчада эр-эрлар,
Қўзларини қўзайди.
Бу бахтингиз мени эр,
Тўпроқларга кўзайди.

Мураббий заковати шаҳе камолоти

Миллий уйеониш еоясини амалга оширишга қобил янги авлодни тарбиялаш, таълимни ривожлантиришнинг истиқболли, узвий тизимини яратиш, рақобатбардош мутахассислар тайёрлаш максасида республикамызда «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури» қабул қилинган эди.

Унда таълимнинг бошқа турлари қаторида ўрта-маҳсус касб-хунар таълимини ривожлантиришга ниҳоятда қатъият билан қаратилгани барчамизга яхши маълум. Таълимнинг маъқур бўлишини ислоҳ қилишдан асосий мақсад касб-хунар коллежлари ўқувчилари онҳида ўзлари танлаган касбга нисбатан меҳр-муҳаббат туйғусини уйеотиш, уларнинг касбий қобилиятларини ошириш, ижодий тафаккурини кенгайтириш, назарий билим, амалий қўниқма ва малакаларини шакллантиришга йўналтирилади.

Касб-хунар таълими тизимида таълим-тарбия ишларини йўлга қўйишдан олдин, ўқувчиларнинг психологик имкониятларини инобатга олиш ниҳоятда муҳим аҳамиятга эга. Чунки коллеж ўқувчилари аксарият қисмининг ўқиш фаолияти айнан ўсмирлик даврига тўғри келади. Ўсмирлик эса мураккаб давр. Бу давр шахс келажаксини белгиловчи рухий жараёнларни тиклаш билан бирга, инкүрозларга ўта мо-

йил давр ҳисобланади. Шунинг учун бўлса керак, бу ёшда ҳар бир ўсмир қатталар томонидан ўз «МЕН»ининг тан олиншини, орзу-умидлари, эътиқодлари, шахсий фикрлари, қизиқишлари, турли эътиёжларининг қондирилишига жигдий эътибор берилишини хоҳлайди. Демак, касб-хунар коллежлари ўқувчиларининг ўқиш фаолияти ва тарбиясини имкон қадар рағбатлантириш орқали йўлга солиш, шу йўл билан уларнинг психологик ҳусусиятларини ижодий томонга буриш мақсадага мувофиқдир. Аксинча, уларнинг тарбиясини жазолаш, изза қилиш орқали тартибга солмоқчи бўлсак, бу нарса биз қутмаган қўплаб салбий оқибатларга олиб келиши мумкин. Масалан, ўз «МЕН»ини шакллантираётган ўқувчи тенгдошлари орасида ўқитувчи томонидан қойиш эшитса, бу ҳол унинг руҳиятига кескин таъсир қилиши ва оқибатда мулзам бўлган ўқувчи хотирасида бу воқеа бир умрга муҳрлаб қолиши ва ҳатто ўқитувчига, фанга нисбатан нафрат уйеотиши мумкин.

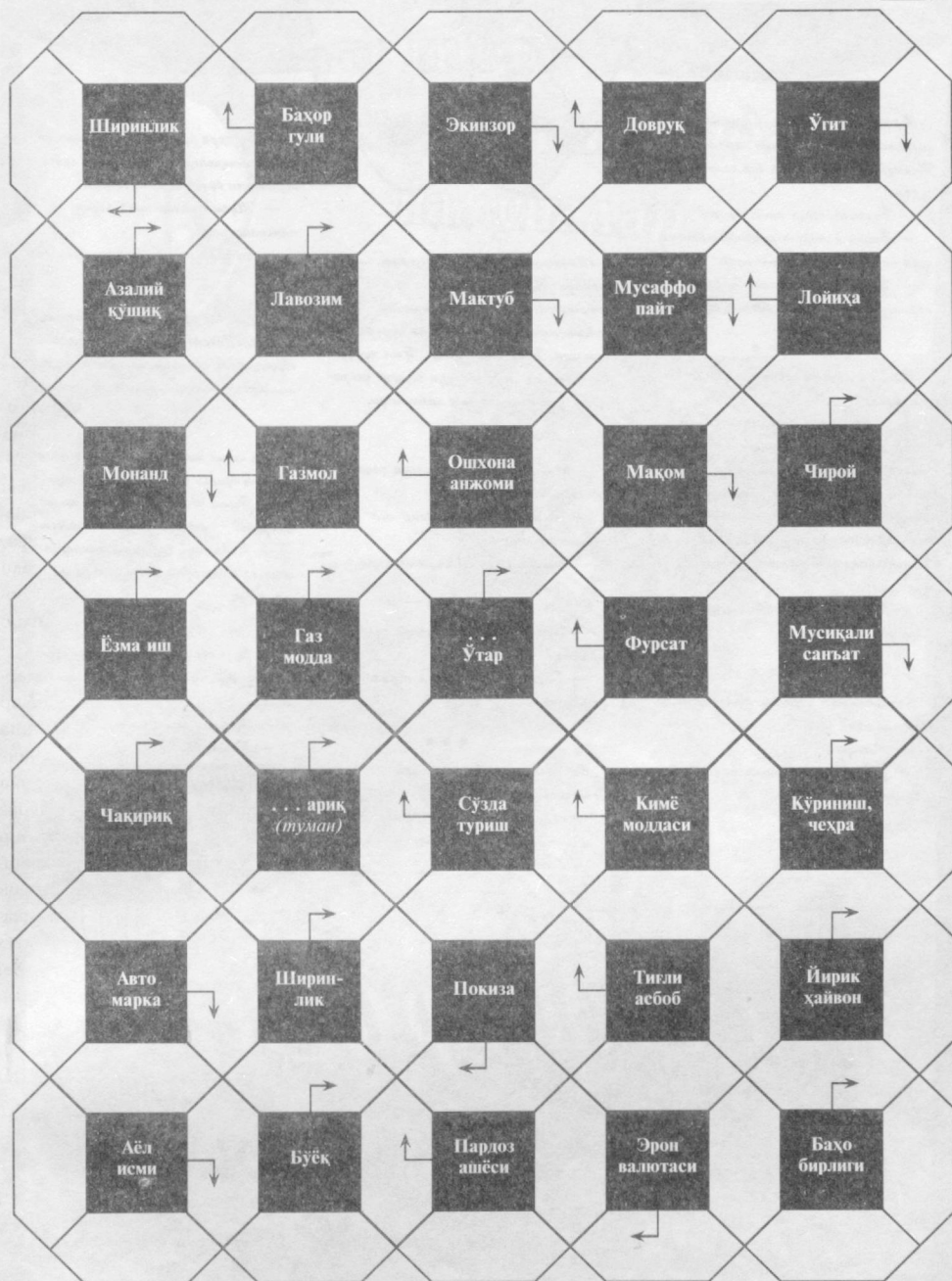
Ўсмирда психологик жараёнлар кескин ўзгариши билан уларнинг ақлий фаолиятига ҳам бурилишлар сезилади. Шунинг учун шахслараро муносабатга, ўқувчи ва ўқитувчи мулоқотига, қатталар ва ўсмирлар муомаласида қатъий

ўзгаришлар бўжудга келади. Бу ўзгаришлар жараёнида бир қатор қийинчиликлар пайдо бўлади. Булар, абвало, таълим жараёнида рўй беради. Ўқитувчининг янги маълуми батафсил тушунтириши, дарсларнинг маълумида шаклида олиб борилиши ўқувчиларни зериктириб қўяди ва натижада ўқувчиларда дарсларга, ўқишга нисбатан лоқайдлик тўғилади. Бундай вазиятларнинг олди олинмаси, ўқувчининг коллежга сурункали келмай қўйиши ва шу қаби бошқа салбий оқибатлар келиб чиқиши мумкин.

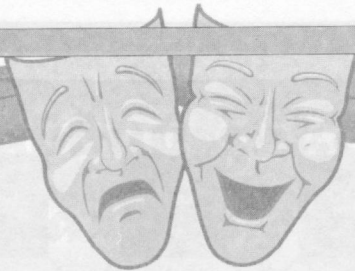
Бундай салбий оқибатларнинг олдини олиш ўқитувчилар зиммасига ниҳоятда қатъият билан масъулият юқлайди. Шунинг учун ҳам ўқитиш методини танлашда маъқур методнинг умумий мезонлари, унинг бир қатор афзалликларидан ташқари, ўқувчиларнинг психологик тайёргарлиги, уларнинг интелектуал имкониятларини ҳам инобатга олиш мақсадага мувофиқдир. Энг асосийси эса танланган метод ўқувчиларнинг диққатини жалб қила олиши, маълуми нисбатан қизиқувчи уйеота олиши лозим.

Шоҳиста
МАМАСОЛИЕВА,

Тошкент тўқимачилик ва
енгил саноат институти
магистранти

Тузувчи: Фозилжон ОРИПОВ

Сержаант саноётда соддатларни
парашютидан сакраш утун сафига тизди.
Қўнқубранк тинчрайман бир соддатдан
сўради.

— Болакай, сени нима бўлди?
— Бизники тартиб сакрайганлигим
утун парашютидан қўнқубранк.
— Ҳа, бунга бизники тартиб
парашютидан сакрашга рухсат бераман.

Брат—кишилар қавушига келган
бепордан:

— Қасамлигиниз сабабини билиш ва
раволаш утун сўзники қимматлиги, нима
ишлар билан шўрлақилишиниз тақсиди
тўғри таъқиқотида эга бўлишим логик.
шўрлик утун қўнқубранк тақсиди байпарси
тапирив берсангиз, — деб сўради. Билор
қалав дўшмасдан жавоб беришга
қизириди:

— Демак бундоқ, аббат мен Ер ва
Осмонни яратдим...

— Капитан Увалов, майор олишми
истайсизми?

— Абайтма!
— Яъни, ҳушроқладан майор
Митровни олиб келиш.

Милиция ўз ҳудудида назорат олиб
борарди. Қарашга, мурдали осиб
кейтишибди. Муалло қўнқубранк
истайишгади. Мурдани бошқа ҳудудга осиб
келишди. Ҳа, бошқасига... Ҳа, ҳудуд
назоратчиси мурдага қўнқубранк, дебди:

— Ҳа, уни яна осиб келтиришди.

— Анаки, сизга милиционер тақсиди
латифа айтиб берайми?

— Тилалар деганга, агар мен
милиционермак—ку?
— Бўйи, Мен сени икки тартиб...

— Шу пайтга қараларда саниб
қўйилган?

— Дада, мен армиядан тизматдан
қайтидим.

Болакай консерва балқасини
милиционерга бериб:

— Анаки, иршми отиб бериш, — деди.
Милиционер балқасини тақимлатиб деди:
— Отиш, милиция!

— Бу ерда тўғрилиш тақсиди, ақлим,
деди милиционер, тўғрилиш утун субга
тўғрилишга бериб тақсиди аёни?

— Шунга тўғрилишдан ақлим
айтмайсизми?

— Бу ерда тўғрилиш тақсиди, ақлим.

— Сен эки тўғри, тақсиди, ақлим
айсан. Менинг қўнқубранк, ойин, тўғрилиш.
Мушқатан, қўнқубранк, балқасини, тақсиди.
ақлим—ойини, тақсиди, нима бер!

Бир киши зола, ақлим ва ошқоналар
юмалоқ бўлак бургансиз уй қўнқубранк

— Тилга утун қўнқубранк қилиб
қўнқубранк? — деб сўради қўнқубранк.

— Қайнокам ҳа, дош қўнқубранк мен
утун ҳам бир бурганк тўғрилиш қалар, деб
қўнқубранк.

— Бизники тақсиди, тақсиди, тақсиди
тақсиди, тақсиди, тақсиди, тақсиди, тақсиди.

— Қала, у нима деди?
— Ротин, ёш!

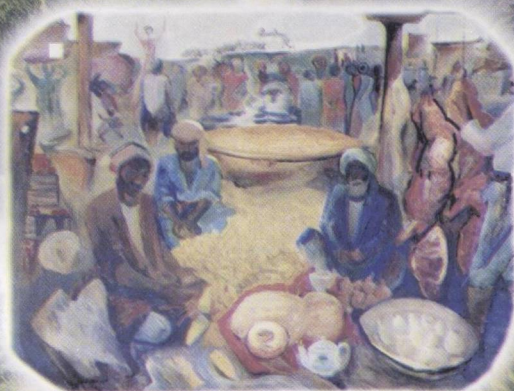
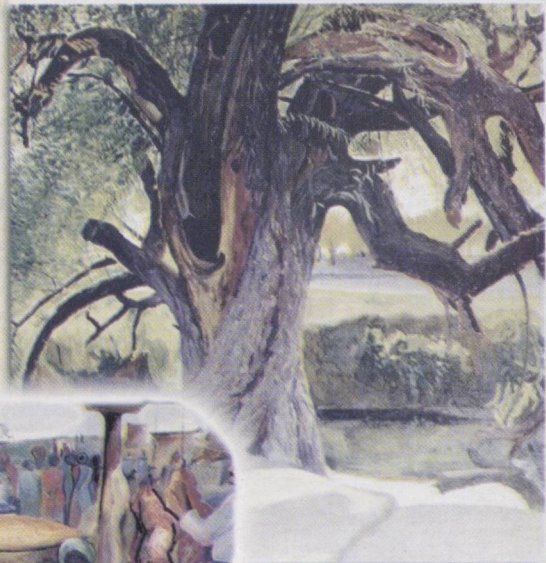
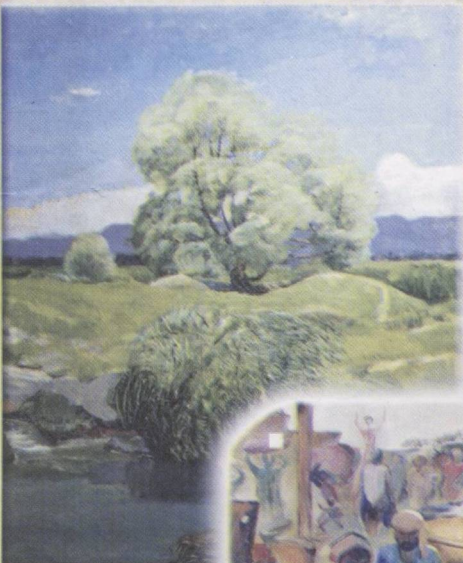
ХОНИМОЙ тайёрлади

Латифалар

Рассом Маḥмуджон
Хусаинов ижодидан
намуналар

A close-up portrait of a woman with dark, wavy hair and bangs. She is looking directly at the camera with a slight smile. Her hand is resting under her chin, wearing a ring with a large, faceted stone. She is wearing a pearl necklace and a patterned garment with gold embroidery. The background is a warm, reddish-brown color with a subtle floral pattern.

NIGINA ISMATOVA

xp 4695c

*Indeks: yakka obunachilar uchun — 820
tashkilotlar uchun — 806*

Guliston